

A2

KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK
24. 9. 2014 ROČNÍK X
ADVOJKA.CZ
CENA 39 Kč

20

SOUMLRAK LITERÁRNÍ KRITIKY

román v románu Flanna O'Briena
současné podoby blackmetalů
boj o brněnské nádraží pokračuje
pole se mění v poušť

Kurdové proti Islámskému státu
rozhovory s krajinným architektem Güntherem Vogtem
a teoretickou umění Margaret Iversen

Ilustrace Martin Kubát, 2014
ISSN 1803-6635

Vládnout se nemusí za každou cenu

LUKÁŠ RYCHETSKÝ

Blíží se komunální volby a naši odolnost opět testují nejrůznější billboardy se slogany, které buď neříkají vůbec nic, nebo jsou naopak explicitní a konkrétní svým primitivismem. Sledujeme, jak se mění a přesouvají nejrůznější agendy, a protože jde o volby do místních zastupitelstev, nabízí se především „lokální úklid“, a to jak ve faktickém slova smyslu, který se týká odpadků na ulici nebo nepořádku na zastupitelském úřadě, tak ve významu slibujícím doslova zamést s lidmi.

Sankce proti takzvaným nepříznosobivým jsou tématem předvolebních kampaní pravidelně. Přesto překvapuje, že letos na ně vsadila právě sociální demokracie. Sociální demokraté z Prahy 4, tedy největší městské části, nám sdělují, že „vyženu pouliční živly“. Kdyby náhodou někomu nebylo zcela jasné, koho tím míní, pak mu Petr Dolínek vysvětlí, že jde přece o bezdomovce („Dvě třetiny bezdomovců dostanu z ulice“) a pochopitelně narkomany („Vyženeme narkomany od škol“). Kam se budou lidé zařazení do jedné či druhé skupiny vyhánět, se zatím neuvádí, ale lze to celkem spolehlivě dovodit z počínání sociálnědemokratických radnic jinde v republice. Není totiž žádným tajemstvím, že xenofobní a diskriminační agenda nulové tolerance už dávno není jen doménou Svobodných a Tomia Okamury. Ve městech a obcích po celém Česku jde také, a dokonce převážně, o téma ČSSD. Tato strana si svou „sociálnost“ zřejmě vyložila po svém. Sociální tematicke se věnuje také tím, že útočí na sociálně nejslabší – patrně v zájmu zbytku společnosti. Jak vidno, je v tom aspoň jistá jazyková logika, byť notně zvrácená. Ještě před nedávnem platilo, že mezi pražskými sociálními demokraty, kteří byli považováni za jakési liberální a moderní křídlo strany, a konzervativními pohlaváry z regionů, hejtmany nevyjímaje, vede myšlenkový příkop. Dnes

to vypadá, že v Praze se rozhodli přes tento příkop postavit most.

Není už žádným tajemstvím, že problém bezdomovectví se legislativně řeší možností kriminalizovat bezdomovce za opakované porušení zákona o přestupcích, což konkrétně znamená, že po porušení jakékoli obecní vyhlášky následuje nejdříve zákaz pobytu v dané lokalitě a při opakování činu může podle zákona s dopadem pro celou republiku padnout rozsudek odnětí svobody. Méně už se ví, že sociálnědemokratický ministr vnitra Milan Chovanec předkládá vlastní zákon o některých přestupcích a také zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Tento návrh počítá mimo jiné i se zavedením centrálního registru pachatelů přestupků. Snaha pokud možno co neefektivněji kriminalizovat lidi za přestupky, za něž dosud mohli být pouze penalizováni, představuje nebezpečnou hru s celým právním systémem a v důsledku může vést k tomu, že věznice budou plné lidí, kteří

Kresba Přemysl Černý

dosud rozhodně nebyli považováni za kriminálníky a také ve skutečnosti žádnými zločinci nejsou. Do jisté míry je to pokus kriminalizovat chudobu nebo těžký životní osud. Ministr vnitra, zdá se, slyší na poptávku měst a obcí a špičky sociální demokracie se zase jednou v něčem setkávají s regiony.

Jaké jsou důvody těchto tendencí, se můžeme jen domýšlet. Jisté je, že ČSSD se ve snaze vyjít ze stínu svého vládního partnera chytá každé možnosti, jak oslovit voliče. Naopak Andrej Babiš podle všeho nemusí v ničem měnit strategii. Podnikatelé v roli politiků stále hýbou Evropou a zůstávají zosobněním „depolitizované politiky“, která je poněkud slabomyslnou odpovědí na krizi parlamentní demokracie a hlavně na krizi tradičních politických stran. Pryč jsou doby, kdy měly strany masové členstvo. V zastupitelské demokracii proto hrají stále větší roli podnikatelé s manažerskou rétorikou. Babiš říká pořád to samé, ani heslo, s nímž jde ANO do komunálních voleb, nijak nevybočuje ze zvolené cesty. Spojení „prostě na to dohlédneme“ skvěle zapadá do představy, podle níž už všichni ti politici se svou politikou a politikařením jednoduše nejsou potřeba. Jediné, o co jde, je dobře nastavený systém. Zdá se tedy, že ti, kteří tvrdili, že faktickým vítězem posledních parlamentních voleb není sociální demokracie, nýbrž hnutí ANO, měli pravdu. Babišovi přitom k úspěchu stačí dokazovat, že je dobrý manažer, a k tomu mu zase stačí přesvědčit veřejnost o tom, že je v politice tak trochu omylem a z donucení.

Možná se blíží čas, kdy by si sociální demokracie měla uvědomit, že ani vládnout se nemusí za každou cenu. Zvláště, když to nahrává v první řadě koalici partnerovi a politickému protivníkovi v jednom a v řadě druhé opoziční TOP 09, usilovně šplhající po zádech dodávající ODS, kterou podle zlých jazyků budou lidé volit už jen na Hanspaulce.

editorial

Stěžovat si na kulturní rubriky v denících je dnes v určitých kruzích zhruba podobný rituál jako hovory o počasí a z volání po velkém kritikovi šaldovských proporcí se stal téměř folklor. Situace je opravdu neutěšená: ze zavedených publicistů kulturních rubrik velkých deníků se stali vyhořelí rutiněři, kteří nestíhají a místo kritiky buď plní zadání inzertního oddělení, nebo se podbízejí nadřazeným a vybírají tituly, kterými se zavděčí co možná největšímu počtu čtenářů. Tito dělníci machy drcení uzávěrkami si mnohdy spíše než kritiku zaslouží politování. Druhá strana barikády – tedy redaktori a autoři literárních a kulturních časopisů – zase doplácí na podfinancovanost, kamarádšofty a přílišnou uzavřenost ve svém vlastním prostředí. A dobrých recenzí či dokonce kritik je jako šafránu vlastně i zde. Podobné úvahy, povzdechy a nostalgické odkazy na zaniklý svět kvalitní literární kritiky se ozývají v tematických textech přítomného čísla, které se zaměřuje na několik zásadních aspektů současného literárně-publicistického provozu. Jako vstup do tématu doporučuji text Nic než autor od kritika Karla Pioreckého. Dále vás v čísle čekají: literární postavy utržené ze spisovatelova řetězu, současné podoby blackmetalů, udržitelné zemědělství, fotopasti. A nezapomeňte 5. října zajít do Café V lese, kde proběhne další koncert z cyklu A2+. Tentokrát zahrají belgičtí Elg a finští Tomutonttu. Kulturní podzim začíná! Karel Kouba

z obsahu

- 4 Ušlechtilá dekorace inzercí. K čemu slouží kulturní rubriky českých médií? / Jan Bělíček
- 6 Nic než autor. Vnitřní a vnější příčiny anihilace literární kritiky / Karel Piorecký
- 7 Idiot dýchá: Fakáč německého pastora / S.d.Ch.
- 11 Fotografie jako trauma. S Margaret Iversen o dějinách umění a psychoanalýze / Hana Buddeus, Johana Lomová
- 15 Fanoušci, nerdi a supernerdi. Psaní o hudbě v době internetu / Karel Veselý
- 18 Los na pasece bytí. O fotopastech, zvířatech, vidění a spatření / Hana Nováková
- 27 Urban gardening je utopie. Rozhovor s krajinným architektem Güntherem Vogtem / Rado Ištók

PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
8. ŘÍJNA 2014

Serhij Žadan

Máma mi říká: běž na vojenskou správu, promluv si s jejich velitelem.
Možná, že tě vezmou na vojnu.
Vojna z tebe udělá člověka.
Protože takhle už to dál nejde: ženské, drogy, všechny tyhle vaše mládežnické barbituráty – všechno má své meze!
Seber se, synáčku, a běž na vojenskou správu.

Ale já jí říkám – co je? Jakápak vojenská správa, mami? My už přeci dávno s nikým neválčíme, a vůbec, nejsme členem NATO.
Dyť se podívej na našeho ministra obrany: celá naše obrana vypadá takhle. Naše obrana je horší než obrana Chelsea. Zkrátka, mami, mě z toho vynech, já nikam nejdu.

Ale máma říká: synku, už jsem stará, brzy umřu, kdo se o tebe postará, o takovýho debila?
Vojna z tebe aspoň udělá muže.
Jen se podívej: v bytě je potřeba leccos opravit, všechno lepidlo jsi vyčíchal, doprdele práce!
Není ani čím přilepit tapety. Tak se seber, synku, běž na vojenskou správu.

Proč – říká mi – proč tam nechceš zajít?
Proč si nepromluvíš s jejich velitelem?
Jak proč? Jak proč? Mami, jak se vůbec můžeš takhle ptát?
Prostě proto, že jsem debil!
Rozumíš tomu, co říkám: d-e-b-i-l!
Debila ti do armády nikdo nevezme, ani do tý naší, ukrajinský.

Co bych dělal, kdybych se náhodou dal k ženistům?
Vykopával bych náslapné miny, schovával bych si je pod postel a v noci bych poslouchal, jak rozbuška pouští kořeny, jako kdyby to byla cibule.

Báseň v překladu Alexeje Sevruka vybral
Ondřej Buddeus

Když postavy žijí svým životem

Román v románu Flanna O'Briena

Nakladatelství Rubato vydalo ve výtečném překladu Martina Pokorného další knihu irského modernisty Flanna O'Briena, jehož dílo udivuje nezřízeným humorem i literárním vizionářstvím. Román *U ptáků plavavých* je vlastně románem v románu, a to s dalekosáhlými důsledky. Jeho postavy se mimo jiné chystají umučit autora.

ANNA STEJSKALOVÁ

Autorem románu *U ptáků plavavých* (At Swim-Two-Birds, 1939) je prozaik Flann O'Brien. Anebo spíše Brian O'Nolan, narozený roku 1911 ve Strabane do rodiny mluvící pouze irsky, pozdější znalec a překladatel staroirské literatury a státní úředník, který zemřel na apríla roku 1966? Či sloupkař Myles na Gopaleen alias George Knowall alias Bratr Barnabáš?

O'Nolan, jak znělo rodné jméno spisovatele, jakožto zaměstnanec státní správy užíval pseudonymy, aby mohl veřejně kritizovat společenské poměry, nicméně i vypravěči románů *Třetí strážník* (1940, česky 1999), *Řeči pro pláč* (1941, česky 1997), *The Hard Life* (Těžký život, 1961) a také *U ptáků plavavých* problematizují svou identitu. Jsou aktéry svých příběhů, ale nelze se zbavit pocitu, že samotnou svou existencí zároveň poukazují na to, že jsou vydáni na milost zákonitostem žánru. Ať už jde o mysteriózní detektivku spojenou s alegoricko-filosofickým pojednáním nebo vesnický román o irské bídě, autor je

zápletka? V pochmurném domě žije se strýcem univerzitní student, milovník Joyce, Huxleyho a porteru, a v souladu s výše zmíněným výrokiem tvoří text, jehož hlavní postavou je excentrický spisovatel Dermot Trellis. Ten zase jako správný patriot píše a čte pouze zelené knihy a pracuje na výchovném díle o „důsledcích plynoucích z páchání nepřístojností“. Na rozdíl od primárního vypravěče je však autorem tyranským, a proto donutí postavy, aby s ním bydlely v hostinci U Červené labutě a on je mohl kontrolovat. Hrdinové však záhy přicházejí na to, že když Trellise omámí, získají na dalších dvacet hodin svobodu a mohou si dělat, co chtějí.

Dějová linie románu *U ptáků plavavých* se tak tříští, zobrazuje se život a dílo autora, život a dílo autora jím zplozeného a život jím stvořených postav – a to jakožto literární i reálný. Identita postav přitom není o nic zřetelnější než identita pseudonymního autora. V Trellisově textu defiluje galerie hrdinů a literárních typů vypůjčených ze staroirských

divadelní inscenace. Zatímco v Pirandellově hře z roku 1921 postavy touží být režirovány, protože jinak postrádají svůj smysl, v O'Brienově próze už jsou o krok dál – jsou nezávislejší, nechtějí žít život, který za ně někdo vymyslel, nechtějí nést vnucený charakter a přidělený osud. O'Brien přitom mnohोznačně využívá metaforu snu – nudné Trellisovy typy ožívají se spánkem vypravěče, jde tedy o jakousi malou smrt autora ve prospěch existence jeho postav. A hrdinové se za svou svobodu bijí statečně – najmou si Orlicka, aby za ně napsal příběh, v němž Trellise důmyslně zmučí a před tribunálem společně odsoudí k smrti, čímž získají svobodu navždy. Jde jim však o čas, Orlick musí otce zničit dřív, než otec dopíše svou verzi jejich světa a jejich „skutečný“ život tak skončí. Postavy bohužel nevědí, že nebojují jen s Trellisem, ale i s jeho tvůrcem a koneckonců i se čtenářem, který pomalu ujídá stránky knihy. Jejich úsilí je marné podobně jako lidské snažení obecně – výsledku těžko dohlédnout.

Všechno se mění

Fikční svět románu *U ptáků plavavých* je i není procházka růžovým sadem. Použijeme-li Ecovu metaforu lesa, jde o záluďnou houštinu, která nepředvídatelně končí u srázu a nutí čtenáře našlapovat opatrně a pomalu. Terén se stále nevyzpytatelně proměňuje, o čemž koneckonců svědčí i úvodní citát z Euripidova *Hérakla*: „Neboť všechno se mění, jedna věc ustupuje další.“ Také proto se O'Brienův nesmírně bohatý text jako celek těžko popisuje jinak než pomocí metafor. Podobně jako uniká jednotlicímu stylu a žánru, vzpírá se i ucelenému hodnocení. Prostupují se tu dvě základní roviny. Tu první tvoří fikční svět bezejmenného vypravěče, líčí se v ní všední návštěvy putyk, disputace, střety se strýcem, ale objevují se tu i nekomentované pasáže z tisku, odborné literatury, korespondence, náčrtky. V druhé rovině se metatextově komentuje děj, podobně jako v Joyceově *Odysseovi* se používá návodu, scénických poznámek, které určují ráz popisovaného: „Charakter mlčení: lhostejné, pohrdlivé.“ Rozmanitost fikčního světa je přitom způsobena osobitostí postav, které odmítají být literárními typy a chovají se i mluví nepředvídatelně.

U ptáků plavavých je překladatelskou výzvou joyceovského formátu – je zde bezpočet stylových rovin, staroirské veršované eposy se střetávají s mluveným jazykem, písně o pivu s filosofickými disputacemi, vědecká pojednání s nářečími... Překlad Martina Pokorného je ale vynalézavý, využívá možnosti češtiny, aniž by narušil vyznění originálu nebo ho příliš zjednodušil. Objevují se zde jazykové prvky češtiny 14. i 19. století, obecná čeština i dialekty. V románu se odráží O'Brienova znalost irštiny a irské literatury, v textu jsou dlouhé pasáže rytimizované zvukomalebné prózy s motivy rostlin či zvířat, příroda je personifikována, zatímco lidé se krčí před její velikostí. Častým motivem jsou irští bardové a jejich řeč, nebo naopak neschopnost se vyjádřit. Ale nebyl by to O'Brien, kdyby melancholické ladění nedokázal v jediné větě proměnit v hospodskou frašku: „Chlapi, poslouchejte. Poslouchejte, než mi to unikne. Když jelen vystoupí na hřebenech a víchr mu v paroží slyšíš dout, jezevčím sbohem když šustí mech, NA PIVKO SE MŮŽEŠ SPOLEHNOUT!“ Nutno podotknout, že báseň o „pivku“, spojená s Finnovou litanii, je ironickou parafrází moralistické básně Rudyarda Kiplinga *Když*. Jakkoliv je však román *U ptáků plavavých* kompozičně složitý, je také nezřízeně vtipný a poskytuje výjimečné potěšení ze zákrut a tajemství řeči.

Autorka je anglistka.

Flann O'Brien: U ptáků plavavých. Přeložil Martin Pokorný. Rubato, Praha 2014, 266 stran.

Roland Topor: Dvojenec, 1974

nejistý. Témata knihy, psaní a původu příběhů O'Briena sbližují s leitmotivem Borgeseva díla. Prozaik Colm Tóibín zase poukazuje na O'Brienovu spřízněnost s Fernandem Pessoa – s ohledem na mnohočetnost autorových osob, heteronomii, jež nutí čtenáře ptát se, kdo vlastně v textu hovoří. Mnohovrstvenatost jednotlivých děl pak jen odpovídá nesnadné interpretaci celé O'Brienovy tvorby. Ačkoli se dnes jeho romány vydávají s pochvalnými citacemi Anthonyho Burgesse, Jamese Joyce a Jorge Luise Borgese, na zájem veřejnosti si musely počkat.

Kdo je tady autor?

Tvrzení, která motivují ústřední zápletku O'Brienova románu *U ptáků plavavých*, zní takto: „Nutit postavy k jednotvárné dobrotě či proradnosti je nedemokratické. Každá postava by měla mít právo na soukromý život, sebeurčení a slušnou životní úroveň.“ A za druhé: „Dobrá kniha může klidně mít tři naprosto odlišné začátky, spojené výhradně v prozřetelném duchu autora, a klidně může mít stokrát víc konců.“ A jak tedy vypadá

báji, básní, folkloru i dobových westernů. Je zde Finn MacCool, jenž „šiji měl jak kmenec dubiska, uzlovitou, vršky svalů a karbunkly propletených šlach spjatou“, prokletý šílený král Sweeney, bídák John Furriskey, který se však zamiluje do své „oběti“, a když Trellis usne, hospodaří s ní v cukrárně, dále třeba slušně vychovaný dáblík Púka MacPhellimey, jehož provází potměšilý duch jménem Dobrý duch, anebo drsník a lidový básník Jem Casey či Trellisův nemanželský syn, spisovatel Orlick, kterého autor zplodil s jednou ze svých postav.

Vzpoura postav

Knihy *Třetí strážník* a *U ptáků plavavých* jsou někdy označovány za předchůdce postmoderny, případně za první postmoderní romány vydané dávno předtím, než byl samotný termín v šedesátých letech teoreticky ukotven. Oba romány tematizují význam autorství, ale v nově přeloženém textu je otázka postav a jejich svobody o něco výraznější.

V této souvislosti nelze nevzpomenout na slavnou hru *Šest postav hledá autora* Luigiho Pirandella, jejíž hrdinové se domáhají

Ušlechtilá dekorace inzercí

K čemu slouží kulturní rubriky českých médií?

Kulturní publicisté tuzemských deníků nejsou diletanti, jak se mnozí domnívají. Jsou to prostě lidé na svém místě. Nad úpadkem psaní o literatuře a kultuře obecně není potřeba naříkat – rozhořčovat bychom se měli spíš nad proměnami mediálního a knižního trhu v pozdním kapitalismu.

JAN BĚLÍČEK

Lidé, kteří se literatuře věnují na odborné, profesionální či poloprofesionální úrovni, se rádi strefují do autorů knižních rubrik českých celostátních deníků. Pokud se řeč stočí k nejnovějším výplodům Kláry Kubíčkové, Borise Hokra či Jiřího Peňáse, většinou je o zábavu postaráno. Cítuji se ty nejabsurdnější formulace, krkolomné nebo zcela nesmyslné úvahové konstrukce. Jejich práci jim však nikdo nezávidí. Mainstreamový literární kritik se z osobnosti jistého společenského významu proměnil ve stroj na produkování textů, na jehož práci působí nespočet vnějších vlivů.

Zatímco ještě v polovině 19. století padala v recenzích na Máchova díla obvinění z vlastizrady a před sto lety Jaroslav Kvapil namlátil Arnoštu Procházkoví za jeho glosu o Vrchlickém, dnešní kritik se dostane do konfliktu snad jen se zástupcem obchodního oddělení významného inzerenta, případně mu vyčítá šéfredaktor, kterému v novinách chybějí

nazval největší nakladatelské domy světa její majitel Jeff Bezos. Zmínění „strážci“ prý nadsazovali ceny knižních publikací, které byly díky nim navíc k máni pouze v jejich distribučních sítích. Amazon stlačil ceny na minimum a knihy si u něj můžete koupit odkudkoli. Amazon sám sebe prezentuje pomalu jako neziskovou společnost bojující za práva čtenářů proti nenasytným nakladatelům, televizní i filmové zábavě a dokonce i proti zničujícím dopadům internetu na knižní trh.

Dnes už se ví, proč se Bezos rozhodl nastartovat svůj byznys právě knihami: dají se lehce transportovat a při převozu se většinou nepoškodí. Důležitější však bylo, že se mu prostřednictvím obchodních transakcí podařilo nashromáždit osobní data zákazníků, s nimiž mohl dále pracovat v marketingu a při plánování obchodních strategií. Přestože je Amazon největším knihkupectvím na světě, knihy dnes tvoří jen sedm procent produktů, které nabízí.

nakladatelský dům totiž zaměstnává redaktory, editory, ilustrátory či korektory, kteří se na produkci knih podílejí a jejichž práci dnes nakladatelství z finančních důvodů přestávají vyhledávat a řádně platit.

Kulturní infotainment

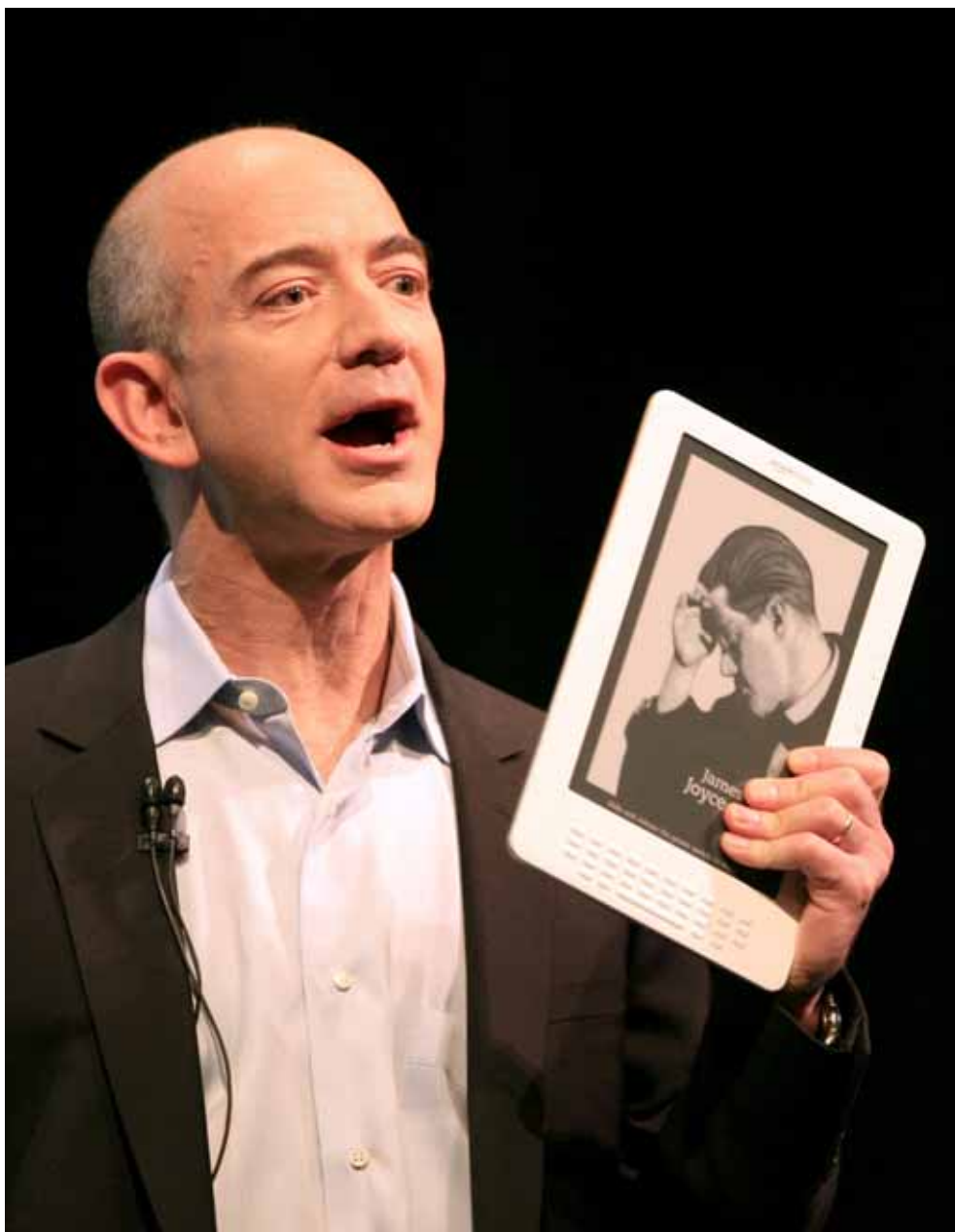
Zmíněnými „strážci knižního průmyslu“, proti nimž Amazon dnes bojuje, však nejsou jen nakladatelé, ale i největší světové deníky a jejich literární kritici. Amazon totiž „osvobodil“ své zákazníky od diktátu samozvaných expertů. Od nyníška se už nemusíte spoléhat na vytříbený vkus novinářů a školených poslů estetického vkusu, stačí se zalokovat do sociální sítě Goodreads, kterou provozuje Amazon, a nechat se inspirovat ostatními obyčejnými čtenáři. Sociální sítě obecně vedou k atomizaci společnosti a Goodreads v tom není výjimkou. Jednou z nezpochybnitelných výhod „diktátu“ seriálních médií totiž je, že čtenáře konfrontují s publikacemi a knihami, s nimiž by se za normálních okolností nikdy nemuseli setkat. Na uvedené zájmové sociální síti ovšem postupujeme zcela opačně – sledujeme uživatele, jejichž vkus nejvíc konvenuje tomu našemu. V důsledku tak konzumujeme jenom taková díla, o nichž tušíme, že dobře zapadnou do našich preferencí či předsudků, v nichž zůstáváme uvězněni.

Podobnou cestou se ovšem vydávají i české deníky. Zatím sice své literární rubriky nepřemístily na interní sociální síť, v nichž by si jejich čtenáři sdělovali zážitky, ale vkus svého čtenářstva pečlivě studují. Nejde už o to, že noviny nechťejí kultivovat prostý lid, ale o hlubší proměnu žurnalistické práce. Jejím centrem se stala oficiální i skrytá reklama, k níž se jako příloha servíruje informační omáčka. Tento postup je paradoxní i proto, že jen málokterý deník, týdeník, natož měsíčník se zásluhou svého prodeje drží v černých číslech. Zatímco z politického a ekonomického zpravodajství lze pořád ještě vyčíst politický a společenský vliv a na bulváru se dá vydělat, kultura se už zcela přesunula do sféry, jejímž jediným úkolem je lákat inzerenty a zmírňovat tak finanční ztráty.

Národ čtenářů

Inzertní příloha, které ze zvyku stále říkáme příloha kulturní, musí plnit komerční zadání a předešlým nesmí svým stylem provokovat či odrazovat masové čtenářstvo – pár intelektuálů ale klidně odradit může. Pokud se nad tím zamyslíme, možná nebudeme od redaktorů kulturních rubrik očekávat tolik jako dosud. Jsou to prostě jen lidé na svém místě, a nemusí se proto trápit s nějakými těmi morálními dilematy. Bídna stylistika, používání myšlenkových klišé a nicneříkajících floskulí i nedostatečná erudice se nakonec kryjí se strategiemi mediálních koncernů. Když se ovšem na šablony současného psaní o kultuře podíváme z odstupu, musíme navíc konstatovat, že marketingoví poradci a tvůrci udržitelných koncepcí všech českých deníků zřejmě vycházejí z téže příručky. Jinak se totiž bezpohlavní, unifikované a zcela přízemní referování o kultuře vysvětlit nedá.

Když k tomu připočteme prekarizaci práce (požadavek flexibility pracovního trhu), jejímž účelem je snížení mzdových nákladů mediálních koncernů, není zkrátka možné, aby na tom česká kulturní publicistika jako celek byla lépe. Samozřejmě se můžeme ohánět elitními americkými, britskými, francouzskými či německými periodiky a jejich literárními přílohami, jenomže český trh je příliš malý na to, aby podobnou tiskovinu uživil. Klidně se můžeme dál honosit přízviskem „národ čtenářů“, pokud ovšem mediálnímu provozu bude i nadále vládnout nejprimitivnější tržní ideologie, musíme se smířit s tím, že v kulturních rubrikách se nic zajímavého nedočteme.

Za vším hledej Bezose! Foto Steve Umstead

dva sloupce textu pod reklamou na deodorant. Lidé dobrého vkusu lomí rukama a naříkají nad krizí hodnot a úpadku kulturnosti – jenže právě v kulturních rubrikách můžeme vidět současné hodnoty v celé kráse. Nejde ovšem jen o vývoj české společnosti, ale především o vývoj celosvětový, který nás ovlivnil mnohem víc, než jsme si schopni připustit.

Neziskovka Amazon útočí

Nejkřiklavějším případem jsou aktivity amerického Amazonu. V letošním roce si u něj zákazníci objednali 40 procent všech prodaných knih, přičemž e-knihy tvoří dokonce dvě třetiny světového prodeje. Tato nadnárodní firma pokračuje ve svém úspěšném tažení proti „strážcům knižního průmyslu“, jak

Amazon proslul otřesnými pracovními podmínkami svých zaměstnanců, ale o nekalých praktikách jeho podnikání se toho u nás zatím mnoho nenapsalo. V současnosti firma například vede válku s francouzským nakladatelským domem Hachette. Amazon chce, aby mu francouzská společnost platila vyšší poplatky za distribování jejích knih, a tlačí na ni tím, že na svém webu odmítá prodávat její tituly. Amazon také běžně prodává zboží pod výrobní cenou, aby zničil konkurenci a posiloval své postavení na světovém knižním trhu. Toto chování Amazonu však vede k postupné destrukci infrastruktury, o níž se knižní trh opíral. Zničení většiny nakladatelských domů nevyústí pouze v to, že Amazon bude jediným prodejcem knih na světě. Každý

Manifest kunčoftů

Sex není zadarmo podle Chestera Browna

Kanadskému autorovi nezávislých komiksů Chesteru Brownovi vyšel v českém překladu komiks *Sex není zadarmo*, který popisuje jeho mnohaleté zkušenosti s prostitutkami. Obhajoba placeného sexu a boj proti monogamním vztahům jsou však značně problematické.

ANTONÍN TESAŘ

Tvůrci nezávislých autobiografických komiksů zpravidla nejsou intelektuálové v pravém slova smyslu. Naopak, často mají tendenci ve svých dílech zesměšňovat nebo jinak ponižovat ty oblasti kultury, které na první pohled odporují „zdravému selskému rozumu“. Sympatická je na nich obvykle spíš deklarovaná bezprostřednost a upřímnost než myšlenková komplexnost. To platí i pro starší komiksy jednoho z nejvýznamnějších kanadských indie autorů Chestera Browna – ať už jde o pohled do jeho teenagerského milostného života *I Never Liked You* (Nikdy jsem tě neměl rád, 1994) nebo vyprávění o jeho masturbačních zkušenostech s pánským časopisem *The Playboy* (Playboy, 1992). Brownův novější komiks *Sex není zadarmo* (Paying For It, 2011), zachycující jeho zkušenosti „kunčofta“ platícího prostitutkám za sex, ovšem překvapivě není ani tak intimní zpověď, jako spíš politickou proklamaci.

Ideál promiskuity

Brown v komiksu nejprve líčí rozpad svého vztahu s tehdejší partnerkou a následně předkládá kroniku svých dlouholetých osobních zkušeností s prostitutkami. Výrazným rysem schematické černobílé kresby rozložené do malých rámců o stále stejných rozměrech je fakt, že jednotlivé prostitutky, na rozdíl od postav Browna a jeho přátel a přítelkyň, vypadají všechny zhruba stejně a většinou jim není vidět do tváří. Ve stejném duchu Brown cenzuruje jakékoli konkrétní odkazy na skutečná jména nebo místa, která by mohla naznačit identitu prostitutek, jež v knize vystupují. Tento ohled nepochybně vychází ze současného statusu prostituce jako opovrženého řemesla, což je stav, který se Brown svým dílem vehementně snaží změnit.

Většina děje se v podstatě skládá jen ze série autorových setkání s prostitutkami

prokládaných jeho debatami s přáteli na téma placeného sexu. Brown přitom obhajuje nejen legalizaci prostituce, ale také utopickou vizi světa, kde normálním sexuálním modelem nebude monogamní romantický

vztah, ale promiskuitní placený sex. Ten je totiž podle něj přirozenější a uspokojivější než přísně monogamní milostné vztahy, které z dlouhodobého hlediska zpravidla dopadají tragicky. Jestliže už komiks samotný

vyznívá silně agitačně, pak rozsáhlý doslov je už zcela nepokrytou obhajobou této utopie.

Tržní orientace

Brownova argumentace je ovšem povážlivě krátkodechá. Můžeme sice uznat, že monogamní vztahy mají často rozkladnou tendenci, ale to ještě neznamená, že je třeba je nahradit společenskou normou, jejímž základem je placený pohlavní styk. Brown je členem kanadské libertariánské strany, která libertarianismus spojuje s výrazně tržní orientací, což je také určující pro argumenty předložené v jeho knize. Ty v podstatě stojí na dvou tezích. Za prvé: tělo je náš majetek, se kterým máme právo nakládat podle vlastního uvážení. A za druhé: společnost by nám měla umožnit se svobodně rozhodovat o vlastních životech. Obě tyto teze jsou poměrně vratké. Ke svému tělu máme zcela výlučný vztah založený na tom, že je nejen máme, ale také jím v podstatných ohledech sami jsme, a to rozhodně není analogické k vlastnictví knih nebo šatů, což jsou Brownovy příklady. Naše volby také nejsou nikdy zcela svobodné – vždy jsou nejen omezené, ale i definované společenskými podmínkami a pravidly. Častá tragičnost romantických vztahů pak nemusí být dostačujícím důvodem k jejich odmítnutí – vážné riziko tragických konců na sebe bereme neustále prakticky ve všech oblastech života.

Napadnutelná je ale i většina dílčích Brownových argumentů. Například jeho útok proti monogamii je vlastně obhajobou promiskuity jako takové, ale není už zcela jasné, proč má být žádoucí, aby do promiskuitních sexuálních vztahů vstupoval kapitál, nebo proč není lepším modelem promiskuitní společnost, kde by se za sex vůbec neplatilo. Také tvrzení, že prostituce nedělá z žen objekty, nepůsobí příliš přesvědčivě, když v samotném komiksu autor neustále posuzuje jednotlivé pracovnice na základě jejich vzhledu a výkonu a dokonce si je vybírá podle internetových stránek, kde zákazníci hodnotí prostitutky podobně, jako se na jiných stránkách hodnotí knihy nebo filmy.

Jako umělecký komiks tak je *Sex není zadarmo* až příliš prostinký, jednorozměrný a repetitivní, coby manifest zase zůstává zoufale nedomyšlený a formulovaný z příliš egoistických pozic.

Chester Brown: Sex není zadarmo. Přeložil Vít Penkala. Argo, Praha 2014, 282 stran.

literární zápisník

A nebudeme se tu bát?

PETR A. BÍLEK

„A taková je i útlá knížka *Co je blues?* od amerického autora Elijaha Walda, kterou vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury. Což sice možná zní poněkud strašidelně, ale není třeba se bát. O suchopárný hudebněvědný spis, kde by čtenář nerozuměl každému třetímu slovu, rozhodně nejde.“ Napsal nedávno Ondřej Bezr.

„Písne jsou však komentované věcně, bez velkých muzikologických rozborů, jimž málokdo rozumí. Takže je to kniha pro každého.“ Napsal nedávno Václav Hnátek.

„Chabon je raději nechá mluvit tak, jak jim zobák narostl, aby nepůsobili uměle, i když

riskuje, že čtenář se bude muset dost dlouho dohadovat, o čem je řeč.“ Napsala nedávno Klára Kubíčková.

Babišovské impérium MF Dnes, respektive iDnes.cz, se nedávno rozšířilo o knižní divizi. Prodávají e-knihy, a tak začali o knihách i více psát, protože udělat na stránce s recenzí přímý link na e-knihu se slevou je tak snadné a pro čtenáře přece i navýsost pohodlné. Zákaznický servis se však rozhodli pojmout průmyslově. Referování o literatuře jako by u nich donedávna bylo hájemstvím výlučné minority intelektuálů, kteří čtou a touží dočíst se něco i o tom, co sami ještě nečetli či nebudou číst. Prázdnotou zely diskusní rubriky pod většinou článků a asi i počet přístupů mohl stěžít konkurovat rubrikám Revue či Xman. Tomu je však konec. S příchodem letošního léta se zřejmě v kulturní redakci domluvili (či jim bylo shůry nařízeno), že knihy musí umět také hezky nabídnout – tak jak to jejich šéfka umí s českými filmy. Či ještě spíš tak, jak to v jiných částech impéria umějí s klobáskami. Zkrátka, knihy se musí stát produktem pro každého. Idea separátu, neboli strojné odděleného masa,

se tu, jak vidno výše, aplikuje i při referování o knihách. Dalo by se to formulovat asi takto: „Knihy pečlivě prohlížíme a k tobě, milý čtenáři, pouštíme jen ty, které na tebe nebudou klást sebemenší nároky – svět ti už přece beztak naložil na bedra až dost.“

A tak se kolektivně v kulturní rubrice MF Dnes a na webu iDnes.cz zavedlo nové klíčové hodnotící kritérium: Je to kniha pro každého? Nemusí se čtenář něco dohadovat, nemusí si příliš namáhat hlavu? Nehrozí, že by něčemu nerozuměl? Pokud by odpověď zněla ano, o knize se nenapiše. A tomu se přizpůsobují nejen „recenze“, ale i zpravodajství. Ve zprávě o tom, na co se těšit z knižní produkce plánované na podzim, informují, že vyjde nový Viewegh a Vondruška. Už neplatí, že zprávou je to, co sděluje novou informaci, čili že v případě těchto dvou pánů bude zprávou až sdělení, že letos na podzim jim nic nevyjde.

A ještě jedno poučení je z nového způsobu referování o knihách zjevné: materie může být totožná, ale různý obal a označení dodají čtenáři dojem nových zážitků. I tuto inovaci zvládají v MF Dnes dokonale. Tak například 1. září 2014 napsala Klára Kubíčková:

„Souběžně se na pultech objeví skandální kniha první ženy Steva Jobse, líčící génia jako padoucha, který zapřel vlastní dceru i poté, co testy DNA prokázaly jeho otcovství.“ A stejná osoba o stejné knize o týden později píše: „Jde o psychologicky laděné poutavé vyprávění o sedmdesátých letech, o květinových dětech, životě v komunitě, příběh se točí kolem spirituálních otázek, aniž by čtenáře jakkoli topil v ezoterických vodách. Brennanová se opakovaně snaží Jobse chápat, odpouštět mu, vysvětlovat jeho povahu a vidět v něm to dobré, co díky němu a s ním zažila.“ Produkt zůstal stejný, ale jednou je balený pro čtenáře pavlačové, dryáčnické, podruhé naopak pro čtenáře citlivé a zvládnuté.

Inu, jak říká Ondřej Bezr v citátu na začátku tohoto článku, studium či kultura, a zvláště pak obojí zkombinované dohromady, to zní strašidelně. Když si pomyslí, že za pár desetiletí se ve vodách zmiňované kulturní rubriky budou topit studenti, kteří budou dohledávat recenzní ohlasy knih dávno vydaných, jsem rád, že u toho už jim pomocnou ruku nabízet muset nebudu.

Autor je literární teoretik a vysokoškolský učitel.

Nic než autor

Vnitřní a vnější příčiny anihilace literární kritiky

Dobrá kritika téměř nikomu nechybí. Nakladatelé tvrdí, že recenze na prodeje jejich knih nemají žádný vliv. Internet nabízí nové možnosti, jak informovat, a ty jsou pro většinu čtenářů směrodatnější. Zdánlivě jde o demokratizaci estetického úsudku – ve skutečnosti se však jedná o skrytý marketing.

KAREL PIORECKÝ

Za kritiku se v současných kulturních a literárních časopisech obvykle označuje text o rozsahu aspoň poloviny tiskové strany, který informuje o nové knize, hodnotí její silné a slabé stránky a v lepších případech zasazuje hodnocený text do kontextu předchozí autorovy tvorby, méně často do kontextu soudobé národní literatury a jen zcela výjimečně do kontextů nadnárodních nebo širěji diachronních.

Program a kritéria

To ovšem není kritika. Kritika není text. Kritika není náplň rubriky nadepsané „Kritika“. Kritika je tvorba literárnosti. Kritika je sama sebou tehdy, když vědomě, cíleně, systematicky a reflektovaně spoluutváří soudobé představy o tom, co je a co není literatura. „Základem recenze musí být program. Imanentní kritika – tj. kritika, jež svá měřítká improvizuje v díle – může ojediněle přinést šťastné výsledky. Avšak nezbytnější je program, který nutně vyjde z náhledu, že estetické kategorie (měřítká) se dostaly na scestí,“ píše ve svém Programu literární kritiky Walter Benjamin. Já bych jeho tvrzení přece jen trochu ztlumil – nemusí snad jít nutně přímo o program, nicméně systematicky uplatňovaná, promyšlená a průběžně revidovaná kritéria jsou třeba, nemá-li kritika ztratit svou identitu. Jenže právě kritéria, byť jen implicitní, současným recenzím a kritikám chybějí. Dokonce se z onoho amorfního přístupu, kdy se případ od případu mění úhel pohledu na literární dílo i hodnotový rámec, dělá výhoda či dokonce znak odborné a morální poctivosti. Tak třeba surrealistický básník Bruno Solařík považuje rovnou za „nakročení k totalitarismu“,

nepostupuje libovolně a nemění přístup od díla k dílu: „Hodnocení každé jednotlivé básně vychází z určité představy, co je to vůbec poezie, jaký je její smysl, neboť hodnota každé básně závisí na tom, zda a nakolik je tím, čím chce být.“ Zkrátka, aby mohlo být hodnocení literárního díla zdůvodněno, je nezbytné určit také hodnotící kritérium. To ovšem vyžaduje typ myšlenkové práce, s nímž se dnes, obávám se, při vytváření textů pro recenzní rubriky příliš nepočítá.

Duch kolegiality

Otázka po tom, zda dílo je tím, čím chtělo být, je relevantní, ale nelze u ní skončit. Je potřeba ptát se dál – zda dílo je tím, co od něj chci já jako kritik, zda je aspoň trochu tím, co by snad od literatury mohl chtít soudobý člověk hledající partnera pro dialog, či dokonce tím, co by současné společnosti mohlo pomoci reflektovat její traumata. Zdá se ovšem, že nemalé části autorů přichází současný stav literární kritiky vlastně vhod. A to přesto, že se vůči kritice vymezují negativně – jako například tvůrci *12 odstavců o próze* (Respekt č. 21/2013) Jana Šrámková, Ivana Myšková a Jan Němec, kteří kromě jiného požadují, aby kritika byla založena na „pochopení“, tedy správném pochopení toho, jak to autor zamýšlel, a aby nebyla psána „proti autorům“. Vrcholem absurdity potom je, že tito prozaici zároveň trochu závistivě pohlížejí na recenze poezie. Zdají se jim zasvěcenější a prý je to tím, že se v poezii „rezignovalo na kontakt textu s laickým publikem“. Přehlížejí patrně, že tendence, kterou lze snad nazvat absolutizací autorského hlediska, dosahuje v recenzích básnických knih až

přání, a tím spoluformuje význam pojmu literatura v dané chvíli. Kritik je však také spoluautor modelu literatury, norem její kvality i její sociální role. Kritik tedy někdy píše i proti autorům – jak se správně obávají tvůrci *12 odstavců o próze*. Kritika není servisní činnost ani SWOT analýza silných a slabých stránek dané knihy. Bezbřehá kolegialita a absolutizace autorského hlediska, po které někteří volají a mnozí ji ve svých recenzích realizují, je vnitřním defektem současné kritiky i literatury samotné.

Hypertrofované autorství

Chtějí kritiku v pravém slova smyslu aspoň čtenáři? I o tom by se dalo úspěšně pochybovat. Na debatě o současné nakladatelské praxi a knižním trhu, která se před časem konala v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, se přítomní nakladatelé shodli na tom, že literárněkritický ohlas nemá téměř žádný vliv na prodejnost knižních titulů. Čtenáři na názory kritiků nečekají. Nevystačíme si nakonec se šuškanou, kterou i současní marketéři považují za nejúčinnější způsob přesvědčování?

Praxe takzvané participativní kultury, šířené digitálními, respektive sociálními médii, ukazuje právě tímto směrem. Vedle tištěných literárních periodik a periodik internetových jsou k dispozici weby budované na principu sociální sítě, jako například BookFan.eu, kde je literárněkritické zhodnocení již zcela nahrazeno čtenářským doporučením na základě osobních preferencí. Místo pro čtenářské recenze nabízejí rovněž internetová knihkupectví. Gail Pool ve své knize *Faint Praise: The Plight of Book Reviewing in America* (Nicotná chvála. Ke stavu knižních recenzí v Americe, 2007) uvádí výmluvnou historku: Když se v roce 2004 omylem na kanadském webu společnosti Amazon objevila jména původně anonymních recenzentů, ukázalo se, že autoři nejednou recenzují své vlastní knihy, knihy svých přátel, anebo útočí na knihy svých konkurentů v daném žánru.

Nejsnazší cestou, jak zaslechnout šuškanou před cestou do knihkupectví, je dnes Facebook a jeho četné aplikace a komunitní stránky (například skupina Co čteme). Kritická reflexe soudobé literatury se v této podobě stala těžko oddělitelnou od virální reklamy a je snad dokonce možné mluvit o ustavení nového typu literární kritiky – která ovšem s původním smyslem tohoto slova nemá téměř nic společného, nicméně svou dostupností, sdělností i přesvědčivostí nahrazuje čtenářské veřejnosti někdejší práci kritiků. Vyrážkou na tváři současné kritiky je tedy její amatérizace.

Chtělo by to nějaké sanatorium, vysoko v horách, nejlépe ve Švýcarsku, kam by se mohla zbídačená chudinka kritika uchýlit. Anebo na tom ještě není tak špatně? Jisté je, že její identita se stává otázkou. Přimlouval bych se ovšem spíše za vykřičník než za otazník. Kultura, ve které žijeme, zbožšťila autora, respektive autorství, a doprovodila tento proces étosem demokratizace a zpochybním tradičního elitářství těch, kteří tvoří. Je to velká svůdná iluze, říká na to autor knihy *The Cult of the Amateur: How Today's Internet Is Killing Our Culture* (Kult amatéra. Jak dnešní internet zabíjí naši kulturu, 2007) Andrew Keen. Proto je třeba stále připomínat, že autoři si nevystačí se svým vlastním hlediskem, že jsou součástí dialogu, který – i když je třeba konfliktní – má vždycky větší cenu než kakofonický shluk monologů nebo kolektivní masturbace, již se hypertrofované autorství začíná podobat. Jsem přesvědčen o tom, že kult autora tu není navzdory a že se v diskusích o postdigitální kultuře či postinternetovém umění už dokonce začíná drolit jeho podstavec.

Autor je literární kritik a historik.

Jakub Řehák recenzuje Petra Krále, Ladislav Zedník Kateřinu Rudčenkou, Petr Král Jakuba Řeháka a tak dále. Kresba anonym

pokud se kritik odváží „chtít a požadovat po básníkovi a poezii vůbec cokoli“. Jiným známým příkladem je autor oné proslavené fikce „úkolování básníků“ Petr Král, který se už v roce 2008 rozčiloval, že kritici „o zázraku, jež lze od básně očekávat, jako by nechtěli ani slyšet“. Normou se stala kritika bez kritérií. Kdo dnes přistupuje k psaní kritik z předem promyšlených hodnotových pozic, jako například Jiří Trávníček, Jakub Vaníček nebo třeba Martin Puskely, brzy narazí.

Nutnost přítomnosti kritéria popsal zcela přesvědčivě kritik Přemysl Blažíček ve stati *Pokus o kritérium estetické hodnoty*. Podle něj bez přítomnosti kritéria není hodnocení vůbec možné – pokud ovšem kritik

groteskních dimenzí. Je to tím, že valná většina recenzí básnických sbírek pochází opět od básníků. Ve chvíli, kdy Jakub Řehák recenzuje Petra Krále, Ladislav Zedník Kateřinu Rudčenkou, Petr Král Jakuba Řeháka a tak dále, duch kolegiality požírá příležitost pro kritický úsudek. Nebo by se našim prozaikům líbilo, kdyby Václav Kahuda recenzoval Emila Hakla, Petra Hůlová Janu Šrámkovou, Kateřina Tučková Radku Denemarkovou či Michal Viewegh Miloše Urbana?

Literatura je komunikace. Tento prostý fakt jako by nám stále unikal. Kritik z principu stojí na jiné pozici než autor. V první řadě je pišícím čtenářem, který vkládá do veřejné diskuse své literární představy, postoje,

Literární publicistika 1.1

Poslední tečka za debatou o angažovanosti

Kresba Silvie Vavřinová

První polemiky týkající se angažované literatury vzbudily velké emoce a někdy i osobní nevráživost. Postupem času se však z tohoto tématu stala pevná součást literární debaty. Když procházíme kulturní periodika z letošního roku, nelze na toto téma nenarazit. Není načase věnovat se něčemu jinému?

JAKUB VANÍČEK

Listuji stohem časopisů literárních i obecně kulturních, pročítám články nové i starší, ohledávám domnělou mrtvolu literární publicistiky 1.0. Shrnout její problémy, popsat obecnosti, proporce, témata a tendence není možné. Časopisy a noviny nabízejí téměř vše, čeho se čtenáři zachce. V literárních časopisech začala publikovat řada autorů, kteří se i navzdory vlastním zájmům a požadavkům dokázali shodnout na minimálním programovém vymezení tvorby. Záhy se objevil i klíčový požadavek, který posléze pomohl sestavit několik autorských okruhů a znovu vést linie řezu. Téma znělo jednoduše, byť se v poryvech emocí a ve vzájemných útocích neustále hroutilo a znejasňovalo: šlo o to přidat důraz na aktualitu tvorby, pokusit se zaujímat stanoviska a relativizovat význam autorů už etablovaných. Pomiňme nyní fakt, že se s takzvaně angažovanými tématy setkáváme i tam, kde bychom to nejspíš vůbec nečekali (příkladem jsou verše o uspíšené revoluci v básni Do očí v poslední sbírce Pavla Kolmačky). Zaměřme se naopak jen k těm oblastem, kde se intervence angažovanosti dala vcelku logicky očekávat.

Archivace a umrtvení

Jak jinak přijít s tématem a dodat mu na vážnost, než vyhrocenou a přemrštěnou polemikou? Jak jinak čelit pokojné nadčasovosti autonomních světů než halasným prosazováním pošetilých stanovisek, která byla redaktory kulturních rubrik ignorována, omlouvána, případně prohlášována za relikty předlistopadových dob? První články byly jistě čteny s nevěřicným úšklebkem, ty další si brzy vysloužily zdrcující kritiku. Síla prvních střetů byla jistě vybudena zděšením těch, kteří netušili, že se chytíme něčeho, co bylo dávno odepsáno jako arzenál kulturních bolševiků, Ždanovů a lampasáků. Bylo to období heroické, doba velkých nenávistí, ale i družby tam, kde jsme ji mohli očekávat jen stěží.

Proces symbolické akumulace je však nezadržitelný, snaha vstřebat každou živou událost a učinit z ní předmět každodenní spotřeby, nutnost vysát zdroje a pohánět jimi klopotná kola kulturního provozu pracují ve prospěch archivace a dokonalého umrtvení. Původně subverzivní téma, poskvrněné už slovem „angažovaný“, jež bylo vybráno s neomylnou intuicí, bylo umorěno kvantem textů postrádajících jakýkoli entuziasmus a překlápějících se do polohy nudných kalkулů a chladných úvah. S pravidelností až nesnesitelnou se rovněž objevuje ve všech možných rozhovorech či televizních diskusích o stavu současné literatury. Nedávno jsem četl rozhovor se Serhijem Ždanem (Plav č. 4/2014) a nechal se překvapit nemilou skutečností. Jestliže se z původně kontroverzního tématu stala obligátní otázka, k níž se patří na závěr podotknout pár vět, pak nezbyvá než k tématu mlčet.

Žít v ghettu, psát pro ghetto

Nemůžeme-li odpovědět na otázku, jaká je současná literární publicistika, pak se lze aspoň ptát, jaká jsou její aktuální témata a jak jsou formulována. Mám za to, že můžeme hovořit o hluboké dilataci, o zlomu, který výrazně rozštěpil panel už poněkud monotematických úvah o stavu literatury v novém společensko-ekonomickém uspořádání. Za prvé, publicisté se museli často věnovat situaci ze závěru devadesátých let, kterou vcelku výstižně popisuje Miroslav Balaščík v knize *Postgenerace* (Host, 2010): „Každá kniha se stává jedinečnou událostí. Poezie ztrácí dějinný rozměr a zůstávají jen jednotlivé knihy, které hledají jednotlivé čtenáře. Každá sbírka, aby se vůbec stala sdělnou, musí tedy sama definovat vnější kontext, který chce sdílet se svým čtenářem a na jehož pozadí jí má být rozuměno.“ Hledání a definování kontextů bylo a do jisté míry stále je také úkolem literární publicistiky, její autoři tu byli a do jisté míry i stále jsou proto, aby obhájili pozice, jež by nakonec bez jejich přispění byly časem neudržitelné. Za druhé, v publicistice vlastně nikdy po roce 1989 neutichla diskuse o společenské úloze autora a o významu jeho práce. Zvláště ozvuky tohoto problému můžeme zachytit i nyní, kdy už i mnozí autoři uznávají, že žijí v ghettu a píšou pro ghetto – za všechny případy jmenujme aspoň článek Proč si nevážít spisovatelů (Literární noviny č. 24/2014).

V dnešních úvahách o literatuře se sice částečně řeší podobné problémy, není však třeba se ještě ptát, proč veřejnost nenaslouchá spisovatelům. Stejně tak se už s vážnou tváří nemůžeme ptát, kam se z mnoha regionálních knihkupectví vytratily svazky s poezií. Prostě zmizely. Pokládáme tedy jiné otázky, zajímá nás například, proč už není možné napsat velký román, jestli má dnes ještě vůbec smysl mluvit o národní literatuře (viz A2 č. 22/2013) nebo jestli literatura vůbec může být subverzivní (viz Mezi subverzí a slastí, Host č. 4/2014). Masivní přehodnocování současného stavu literatury bylo soustavně vyvoláváno publicisty. Přes stránky kulturních periodik se převálila vlna programových textů, polemik a výpadů. O polemické ostny se tu a tam zraňujeme dokonce i v poezii, která ještě nedávno tolik usilovala o pozici mimo všechnu aktualitu. Nicméně ani polemizovat nelze věčně – už nyní jsme možná v situaci, kdy téma pozbylo svého významu v prostoru živého umění.

Společnost hledá větší atrakce

Pavel Janoušek v rozhovoru publikovaném v Opičí revue tvrdí, že „současná česká kritika mi pak vypovídá o aktuálnímu stavu společnosti, kterou literatura víceméně nezajímá, neboť hledá větší atrakce“. Má-li na mysli onou „větší atrakci“ témata, jež stále bývají označována jako vnější vůči estetické autonomii literatury, pak musíme trvat na tom, že se dnešní literární kritika naopak stále více provazuje s obecnějším společenským děním. Předpokládejme, že ani Janouškovi, zdánlivě stojícímu na pozici toho, kdo je jednou provždy poučen dějinami literatury, se provázání mezi „vnější“ ideologií a „vnitřní“ svobodou literárního textu nepodaří popřít.

S literární publicistikou 1.1 vstupujeme do etapy, která se už nejspíš neponese v duchu vyhrocených polemik o spojení mezi uměním a aktualitou. Pokud ovšem dnes sní Jakub Řehák o autorovi, jenž by „prošel celou Českou republiku a jako bard by vydával svědectví o současném životě ve formě poezie“ (viz Solidarita v teráriu?, Host č. 5/2014), přidejme neméně kýčovitou konstrukci publicisty, jehož úkolem by bylo napínat publicistický žánr v rámu obecných – a třeba i lidových – hodnot obyčejného, snad i normálního života vně kulturních metropolí.

Autor je literární kritik a knihovník.

Ídiot dychná

Fakáč německého pastora

S.d.Ch.

Nahrávku Nietzscheho melancholické skladby Eine Silvesternacht doprovází na YouTube kromě filosofovy fotografie i reprodukce olejomalby, na níž vidíme zachmuřenou zimní krajinu. Na horizontu po celodenním šedavém přitímní prosvítá nad černavým krajovým vzdáleného lesíka temně zlatavá záře zapadajícího slunce, zasněžená mokřadní louka s konturami korun holých stromů a venkovským stavením ve střední části kompozice přechází v popředí v mokřadní tůň, na jejíž zamrzlé hladině stojí dvojice rozmlouvajících mužů, směrem od nich vidíme po ledě odcházet manželskou dvojici, o něco dál, už na zasněžené louce, odcházející ženu a dítě, v dále na sněhové pláni ještě nezřetelný obrys lidských postav, jde zřejmě o rozptýlený zástup vesničanů putujících do vzdálenějšího městečka na večerní bohoslužbu.

V nehladaně vyloženém konceptu věčného návratu, který Nietzsche promýšlel a rozvíjel, a za předpokladu, že je obraz namalován na základě plenérové studie skutečnosti, jsem buďto žil či budu žít jako každá z těch ztvárněných postav. V různých existencích jsem šel či půjdu přes sněhovou pláň k tlumené záři na obloze, do jednoho a téhož německého protestantského kostela, kde vyslechnu jedno a totéž kázání, dokonce bych v rámci bezendného variačního kotle věčného návratu měl být i dotýčným pastorem. To je strašné, ale nikoliv nejstrašnější.

Vstupuji do dveří metra a ve výši očí jsou na skleněných přepážkách obličej bílých komunálních fašistů, zpracováním zapadají do běžné nivelizace předvolebního marketingu, cosi psiho, cosi ptačího a cosi prasopsího, u nesympatické mužské tváře je doprovodný blábol o tom, že se nechce bát, že si vymkne nohu, když poveze nákup své nemocné mámě, u děsivé ženské tváře jakési silácké žvanění o silném vedení a kontrole, dojde mi, že k těmto démonům ubohosti náležejí xenofobní hesla nad kolejemi, dojde mi, že je to zas tady, pocit dýchajícího idiota.

Metro se rozjede a já vidím, že tvářit se jako něco nového a občanského téměř prověřeným pornografickým sociopatům hledajícím novou falešnou identitu moc nejde, ale vypadá to, že se ani moc nesnaží, jako by tak nějak bylo jasné, že jejich přirozená touha profízlout a okrást nás už definitivně je neoslýchatelná. Ale takhle blbě? Pouhou arogancí vyprázdněnosti? Možná jim dravčí instinkty oprávněně říkají, že už to na nás stačí.

A tak je mi jasné, že po půlnoci se v metru svezu zase jenom v Berlíně. Bílá letos zabírá napříč spektrem, bývalá barva nevinnosti je dnes barvou mentální sterilizace. Poklizené a opravené ulice plné bezpečí a poctivých pekáren. Obejme seniory, v bílém pláští se stetoskopem na krku všechno poléčíš, s motýlem pod krkem pořešíš, zaštitěn silným lídrem dohlídneš, didaktická infantilita slabikářů.

Vztyčuji prostřední prst a tiše jej přikládám na fotografii, jsem německý pastor a proklínám vás spolu s konceptem věčného návratu, který znamená, že můj penis, jednou, možná až za milion let, ale jistě, bude ve vagině bílé kandidátky, také budu jí samotnou a v mé vagině bude můj penis, také má hlava plující marketingovým studiem a požehnaná crackem jednou vymyslí sentimentální sračku o vymknuté noze a mámině nákupu a prodá ji zrůdám, jsem německý pastor a moje evangelická pastorače předjímá vzorně uhrabané komunikace mezi táborovými bloky. Naštěstí ale budu také voličem budoucnosti, který chodí výhradně se vztyčeným prostředníčkem a s bezprecedentním cynismem a nezodpovědností zaškrtává na volebním lístku s možnostmi věčný návrat a posmrtná tma ateistů druhou možnost.

Přestože moje skladba Eine Silvesternacht trvá jedenáct minut, mám za klavírem pocit, že se Cosimě Wagnerové nelíbí už věky. Atď. atď. Autor je spisovatel, loutkoherec a hudebník.

Kritika, alebo propagácia?

Reflexia literatúry na Slovensku

Jak vyplýva z nasledujúciho článku, na Slovensku je situace v literárnej kritike a publicistike ešte o niečo horšia než u nás. Existujú tam sice literárni časopisy, ale jejich dosah je omezený a vyhýbajú sa polemikám. V deníkoch se o literatúre informuje, ale význam těchto textů je spíše propagační.

MICHAL REHÚŠ

Kresba Jiří Petrbok

Súčasný stav literárnej kritiky na Slovensku charakterizujú dve akoby protichodné a protirečivé tendencie: extenzívnosť a izolovanosť. Extenzívnosť súvisí s tým, že reflexia literatúry tu jestvuje v nebyvalom rozsahu. Vychádza pomerne veľký počet literárnych periodík, pričom väčšina má svoju kritickú alebo recenzentskú sekciu. Zároveň však platí, že literárna kritika je primárne doménou práve týchto špecializovaných publikačných platforiem. Na ich tvorbe a recepcii sa podieľa iba obmedzený počet ľudí – súdiac podľa nákladov týchto periodík je ich len niekoľko stoviek.

V akademicknej izolácii

Na Slovensku nejestvuje periodikum, ktoré by dokázalo sprostredkovať náročnejšiu reflexiu literatúry širšiemu publiku. Tým sa líši situácia na Slovensku napríklad od tej v Česku. V Českej republike totiž ešte takéto platformy úplne nevymizli. Jestvuje niekoľko tlačených kultúrnych a literárnych časopisov a literárnej reflexii sa na pomerne dobrej úrovni venujú aj niektoré mienkotvorné denníky a týždenníky. Slovenské literárne tlačené médiá s potenciálom osloviť širšiu verejnosť úplne zlyhávajú. Napríklad štátom štedro dotovaný Literárny (dvoj)týždenník je platformou nacionalistických a konzervatívnych síl mentálne zakotvených ešte v ére Vladimíra Mečiara.

Azda najrelevantnejší segment literárnej reflexie na Slovensku reprezentuje prúd, ktorý by sa dal nazvať akademickou kritikou. Tvorja ju kritici pôsobiaci na vysokých školách a v Slovenskej akadémii vied. V princípe sa koncentruje v dvoch regionálnych centrách, ktorými sú Bratislava (Slovenská akadémia vied a Univerzita Komenského) a Prešov (Prešovská univerzita). Akademická kritika má vytvorenú pevnú infraštruktúru a zázemie a jej kritickou platformou je najmä časopis Romboid. Zároveň zabezpečuje pravidelnú literárnokritickú reflexiu aktuálnej slovenskej literatúry prostredníctvom rozličných vedeckých seminárov, konferencií a špecializovaných publikácií.

Akademickej kritike však najviac hrozí riziko izolácie – jej podujatia a publikačné

výstupy neprekračujú hranice akademickej komunity. Tieto bariéry sa usiluje prelomiť najmä publikovaním v periodikách s dosahom na širšiu verejnosť, predovšetkým prostredníctvom denníka Pravda a dvojtýždenníka Knižná revue. Medzi limity tejto časti kritiky patrí aj tendencia ku konštituovaniu komunitného spoločenstva, čo môže viesť k otupovaniu kritiky, prípadne až k preceňovaniu tvorby literátov z vlastného akademického prostredia (ako napríklad v prípade literárnej produkcie básnikov Michala Habaja a Jána Gavuru), či k názorovej unifikácii. Zatiaľ čo v minulosti sa akademická kritika podieľala na etablovaní percepčne náročnejšej, experimentujúcej tvorby, v súčasnosti tento náboj stráca a možno badať jej afinitu ku konvenčnej, miestami až populárnej literatúre (príkladom je kladné prijatie prózy Víta Staviarskeho *Kale topanky*).

Bez názorových obmedzení

Pozoruhodný fenomén v oblasti reflexie literatúry predstavuje dvojtýždenník o nových knihách Knižná revue. Jeho vydavateľom je Literárne informačné centrum, ktoré je príspevkovou organizáciou ministerstva kultúry, a ktoré sa profiluje ako „konceptné dokumentačné pracovisko v oblasti pôvodnej literárnej tvorby v Slovenskej republike i slovenskej literárnej tvorby v zahraničí“. Periodikum tejto inštitúcie však prioritne nerozvíja serióznou literárnu kritiku, ale má charakter obyčajného informačného spravodajcu, nerozlišujúceho medzi konzumnou a umeleckou literatúrou, čo má azda zdôvodňovať zámer „prezentovať čo najväčší záber z literárneho a knižného života, prijateľný pre široko-spektrálnu čitateľskú obec bez vekových, či názorových obmedzení“. Knižná revue tak poskytuje rozsiahly propagačno-informačný priestor čisto komerčným a konzumným titulom a ich autorom. Tým nivelizuje a relativizuje akékoľvek kvalitatívne kritériá.

Relatívne zaujímavým a prínosným projektom tohto periodika je len každoročné literárnokritické hodnotenie tvorby za predchádzajúci rok, ktoré vychádza v podobe prílohy

v letnom dvojčíisle. Autori, zväčša z akademického prostredia, hodnotia poéziu, prózu, literatúru pre deti a mládež, literatúru faktu a literárnu vedu. Problém tohto literárnokritického projektu však spočíva vo výbere jednotlivých kritikov – v mnohých prípadoch nereprezentujúcich špičku v danej oblasti, čo sa prejavuje aj nevyrovnanou úrovňou jednotlivých literárnokritických hodnotení. Viaceré z nich totiž nemajú kritický, ale len čisto deskriptívny charakter.

Denníkoví misionári

Špecifickou témou je literárna kritika, respektíve recenzovanie v mienkotvorných periodikách. Literatúru serióznejšie reflektujú len denníky SME a Pravda a týždenník .týždeň. Úroveň literárnych recenzií je v nich rôzna. Do SME popri kmeňových redaktoroch recenziami prispievajú aj sami literáti Marián Hatala a Daniel Hevier. V .týždni literárne recenzie zabezpečuje predovšetkým kultúrny redaktor Juraj Kušnierik, ktorý sa však takmer výhradne zameriava na pozitívne hodnotenia a jeho texty sú skôr referátmi literárneho nadšenia. Azda najkvalitnejšie kritiky publikuje denník Pravda, v ktorého víkendovej prílohe sa nachádza pravidelná rubrika Kniha týždňa. Často do nej prispievajú autori z prostredia akademickej kritiky.

Pre väčšinu literárnej kritiky a publicistiky v slovenských mienkotvorných denníkoch a v spomínanom týždenníku platí, že nemá takmer žiaden kritický potenciál. Výnimkou nie je ani akademická kritika v Pravde. Publikované recenzie majú takmer výlučne charakter opisného, miestami interpretačného textu, ktorého zámerom je predstaviť a propagovať knižný titul. K literárnemu recenzovaniu sa teda pristupuje misionársky, s ambíciou získať čitateľov pre istú knihu, pričom kritické hodnotenie je na okraji záujmu. Zdá sa, že tomuto zámeru sa podriaďuje aj výber recenzentov prispievajúcich do týchto médií – akoby hlavným kritériom bola kompetencia napísať neurážajúci, kultivovaný a „pekný“ článok o knihe. Vďaka tomuto trendu populárneho písania o literatúre sa presadila napríklad prekladateľka a publicistka Aňa Ostrihoňová, či najnovšie na rozličných internetových portáloch (Sieťovka.sk, JeToTak.sk a Inforum.sk) pôsobiaca Beáta Grünmannová, ktorá svoje čitateľsky naivné úsudky publikuje aj pod menom Beata Beregrad.

Sebauspokojenie, neochota a strach

Nepoznám českú literárnu kritiku a publicistiku do takej miery, aby som ju mohol komplexne posúdiť a porovnať so situáciou na Slovensku. Jeden zásadný rozdiel je však napriek tomu veľmi zreteľný. České literárne prostredie praje literárnym diskusiám a polemikám. Na Slovensku nič také nejestvuje. Neznamená to však, že tu nie je o čom diskutovať alebo polemizovať. Témy by sa iste našli, chýbajú však aktéri. Ak sa aj občas objaví dakajý polemický text, zväčša zostane bez odozvy, prípadne sa iniciátor polemiky obviní z úsilia o sebazvidenie. Za takýmto typom reakcií sa však skrýva predovšetkým slabosť, neochota riskovať a obhajovať svoje názory v otvorenej diskusii.

Pozícia slovenskej literárnej kritiky a publicistiky do značnej miery súvisí so situáciou knižného, respektíve kultúrneho prostredia na Slovensku. Literatúra je pod tlakom iných, dynamickejších médií, preto sa referovanie o nej obmedzuje na propagačné a opisné písanie, či v lepšom prípade nekritické esejizovanie. Serióznejšia kritika prebieha takmer výlučne v špecializovaných periodikách, kde sa však okrem svojej izolácie prejavuje aj stagnáciou, sebauspokojením a neochotou, či strachom konfrontovať sa.

Autor je básnik a literárny kritik.

účinkujú: Hana Škarková,
Aleš Janiga, Jakub Tuček,
Pavla Radostová,
Michal Marhold a ďalší

Ensemble
OPERA
DIVERSA
OPERA / ROMBOID / ANTIKON

v REDUTĚ
NdB Národní divadlo Brno

MINIOPERNÍ MINY

Výběr obzvláště explozivních minioper
Ondřeje Kyase a Pavla Drábka v atriu Reduty

24. 9. 2014 v 19:00
Reduta, Zelný trh 4, Brno

Vstupenky v předprodeji Národního divadla Brno.
www.operadiversa.cz www.ndbrno.cz

Víceméně vím, co číst

Anketa o zahraniční literární kritice a publicistice

Literární kritika z českých periodik pozvolna mizí. Osobností, které se soustavně zabývají jinojazyčnými literaturami, jsme se zeptali, jaká je situace literární kritiky a publicistiky v současných zahraničních médiích.

BLANKA ČINÁTLOVÁ

1. Sledujete současnou zahraniční literární kritiku a publicistiku? V jakých médiích? Co vás v poslední době zaujalo?
2. V čem podle vás spočívá hlavní rozdíl mezi literární kritikou českou a zahraniční – ať už se jedná o tradici nebo o její současnou podobu?

Tomáš Dimter

(germanista, překladatel a literární redaktor)

1. Pravidelně sleduji německou a rakouskou kulturní publicistiku. V případě německé literární kritiky mě pokaždé překvapí míra zaujetí recenzovaným dílem a prostor, který je knize věnován. V Rakousku je to podobné jako u nás. Literární noviny Volltex mají slušné texty, ale každodenní literární publicistika má stejný charakter jako ta naše. Německá literární deníková kritika je rozhodně důkladnější a názorově vytríbenější, ne však hnidopišská. V poslední době mě zaujala objemná a objevná kniha Diedricha Diederichsena o populární hudbě *Über Pop-Musik*. Jde o fenomenální interpretaci popu, která dalece překračuje hranice hudebního žánru a představuje vlastně interpretaci současného světa.
2. Těžko říct. Literatura a kultura obecně jsou na okraji zájmu veřejného, politického i společenského. Pravidelně se sice objevují snahy o náročnější literární či kulturní kritiku, ale jde především o exkluzivní texty pro exkluzivní publikum. Do značné míry za to mohou i sami recenzenti, kteří nejsou schopni prezentovat umělecké dílo jako něco, co pomáhá otevírat nové světy. Ale třeba právě tohle nikoho nezajímá.

Pavel Kořínek

(bohemista)

1. Sleduji především dění v anglojazyčném prostoru. O sobotách tak procházím víkendovou přílohu The Guardian Review a čas od času se snažím nahlédnout i do dalších literárních příloh britských a amerických deníků. Nedocenitelným každodenním zdrojem jsou mi ale i nejrůznější blogy a knižní servery – od těch zaštitěných tištěnými periodiky, jako třeba Page Turner časopisu New Yorker, přes internetové časopisy vytvářené širšími redakcemi, jako je například The Millions, až po nutně nevyvážené, ale informačně bohaté projekty zatatých jednotlivců, což je případ webu The Literary Saloon.
2. Při sledování recenzní praxe v anglojazyčném denním tisku si znovu a znovu uvědomuji, jak moc je pro tamní literární scény prospěšné, že jejich všeobecná periodika na kulturní publicistiku nerezignovala, že jim stále stojí za to snažit se texty o knihách a knižní kultuře připravovat pečlivě, a nenechávají proto literaturu pouze na bedrech znučených rutinérů s chorobnou zálibou v Jo Nesbøovi.

Martin Pokorný

(anglista, překladatel a esejista)

1. Na internetu sleduji hlavně knižní přílohu The New Republic a Boston Review. Coby

předplatitel jsem od London Review of Books přešel k Times Literary Supplement.

2. Odpovím historkou: Frank Kermode se, jak známo, řadí mezi vůbec nejvýznamnější literární teoretiky 20. století. Zemřel po dlouhé nemoci 17. srpna 2010. Recenze z jeho pera vyšly v London Review of Books, kam přispíval dlouhodobě, během roku 2009 čtyřikrát a během roku 2010 v číslech z 28. ledna, 25. března a 13. a 27. května. Nejedná se přitom o nějaké zastřené vzpomínky, ale o skutečné recenze. Myslím, že v Česku schází více Kermodů.

Jovanka Šotolová

(překladatelka a zakladatelka internetového portálu iLiteratura.cz)

1. Kritiku sleduji, ale ne úplně systematicky a pravidelně, spíš nárazově. Čtu francouzské literární časopisy, literární přílohy velkých deníků, někdy i švýcarských a belgických, literární portály a okrajově i čtenářské blogy.
2. Myslím, že markantní rozdíl je v kvantitě textů, v tom, kolik prostoru se literatuře dostává. I když se ve francouzském literárním prostředí často mluví o tom, že určitá média jsou zaměřena jen na určitý okruh autorů, anebo že reflexe literatury a kultury obecně je propojena s politickým a podnikatelským záklisím, pořád lze najít i periodika a publicisty, kterým lze věřit, s jejichž názory se dá počítat. Mám také pocit, že francouzská kritika je k autorům shovívavější. I když třeba prohlásí nejnovější autorovu knihu za slabší ve srovnání s předchozí tvorbou, málokdy určité dílo strhají všichni unisono, jak se to stává u nás i lektérským spisovatelům zvuchých jmen. Řekla bych, že se kritici nebojí negativně vymezit, pokud je to opravdu třeba, ale také se nezdráhají chválit. Někdy možná vychvalují až moc. Celkově bych frankofonní články o literatuře vyhodnotila jako kvalitní, psané s přehledem, prozrazující kritikovu kvalifikaci. Ale možná je tento můj dojem ovlivněný i tím, že pokud jde o kritiku, už předem víceméně vím, co číst a komu věřit, a nezdržuji se články s mizivou výpovědní hodnotou. Snad není od věci upozornit ještě na francouzskou Wikipedii, která v posledních letech učinila obrovský skok a stává se skutečně cennou a hlavně dostupnou encyklopedií. Francouzské literární prostředí také není zanesené stále znovu recyklovanými nakladatelskými anotacemi – jak to vidíme na českém internetu, kde tutéž anotaci najdete nejen na webu nakladatele a stránkách knižního e-shopu, ale i na různých portálech, kde jsou tyto textíky podsouvány návštěvníkům jako reflexe knižní tvorby.

Alena Machoninová

(rusistka a překladatelka)

1. K mé každodenní ranní četbě patří webové stránky kulturně-společenského projektu Colta.ru, jejichž součástí je také oddíl o literatuře. Na celém projektu, který existuje převážně díky čtenářským darům, je fascinující především úporná důkladnost, s níž se autoři zabývají svými tématy. Například už téměř rok vycházejí podrobné články věnované památce básníka, překladatele a kritika Grigorije Daševského a podobně rozsáhlý materiál byl publikován také o básnířce a obrámkyni lidských práv Natalii Gorbaněvské. Colta.ru rovněž soustavně zveřejňuje texty ukrajinských prozaiků a básníků reflektující tamní aktuální dění. Podobný záběr má také druhé médium, které mi pomáhá orientovat se v ruském literárním dění, a to rádio Svoboda, konkrétně pořady Dmitrije Volčeka, Ivana Tolstého, Alexandra Genise a Solomona Volkova, které jsou často strhující a vždy

Otto Dix: Portrét novinářky Sylvie von Harden, 1926

přesvědčivé, neboť sami autoři jsou svými tématy mnohdy až obsedantně zaujati.

2. Za zásadní rozdíl mezi ruskou a českou literární kritikou a publicistikou považuji asi právě onu zmíněnou zaujatost. V té české často postrádám jakýkoli autorův zájem o téma, o němž píše. Jako by snad ani literaturu neměl rád a vnímal psaní o ní pouze jako prostředek seberealizace. Jako by docela zapomněl, že píše hlavně pro čtenáře, že ho má pro svou věc nadchnout (daleko spíše než mu ji zhnušit). Proč vůbec psát o knihách, které nakonec ohodnotím na padesát procent?

Lucie Zakopalová

(polonistka a překladatelka)

1. Sleduji především polskou kritiku, ovšem nevýběrově a nesystematicky, nejčastěji v elektronické formě a velmi často díky doporučení polských známých nebo jejich upozornění například na Facebooku. K literárním časopisům v papírové formě se v současné době – především z časoprostorových důvodů – bohužel dostávám jen občas.
2. Opět můžu hodnotit především polskou kritiku. Současná situace není příliš vzdálená českým poměrům – papírovým časopisům ubývají čtenáři i síly, texty jsou stále kratší a času na reflexi méně. V porovnání s devadesátými lety, ale i s obdobím na přelomu tisíciletí, je to výrazný rozdíl. Poláci ale mají a vždycky budou mít oproti nám jednu výhodu: je jich víc a ve všech oborech tak přirozeně existuje větší konkurence. Navíc tradice kontaktu se zahraničím nebyla přerušena ani za komunismu. Například vliv angloamerické kritiky

je stále velmi silný. A navíc, Poláci se umějí hádat mnohem lépe než Češi. Ostrých literárních polemik je více a pronikají i tam, kam u nás kultura už takřka nevstupuje – například na stránky deníku Gazeta Wyborcza, jednoho z největších v Polsku. Nedávno právě zde probíhala diskuse o současně poezii.

Marta Pató

(hungaristka a bohemistka)

1. Literární kritiku vyhledávám spíše cíleně, bez ohledu na to, zda je současná nebo minulá. Snažím se ale sledovat aspoň některé zahraniční tištěné literární časopisy. Asi nejdůkladněji čtu bratislavský čtvrtletník WLS (World Literature Studies). V poslední době mě zaujalo číslo budapeštského časopisu Helikon věnované české dekadenci. A pokud jde o kritiku, zarazila mě zoufalá snaha tvůrců maďarského digitalizovaného časopisu Nyugat najít a publikovat ženskou autorku, která by jim vyhovovala.
2. Jako celek to nedokážu porovnat. Nedávno mě zaujal bonmot maďarského spisovatele Ference Barnáse na účet budapeštského literárního provozu: „Maďarská literatura je charakteristická intenzivním literárním životem, méně již samotnou literární kvalitou.“ Intenzivní společenský a spolkový život, který se pak promítá do různé profilované časopisecké produkce, je pro Maďarsko jistě typický. Výsledkem je na jedné straně rodinné, na straně druhé ale také málo otevřené prostředí, které se někdy tak trochu dusí ve vlastní šťávě. Nechci však posuzovat, do jaké míry je to srovnatelné s prostředím českým.

Realistická fantastika

Intímne sci-fi Jonathana Glazera

Letošní Fresh Film Fest uvedl mimo jiné i britský autorský sci-fi film Jonathana Glazera Pod kůží. Observační pomalý snímek o mimozemšťance, která ve Skotsku unáší stopaře, ukazuje skryté možnosti svého žánru.

MICHAL ŠKAMLA

Autorský filmár Jonathan Glazer debutoval na poli sci-fi žánru so snímkou *Pod kůží* – podobne ako prednedávnom Spike Jonze s filmom *Ona* (Her, 2013). Táto informácia by nestála za zmienku, nebyť ďalších analógií, ktoré tieto dva filmy a ich autorov spájajú a zároveň odlišujú od ostatných.

Hororová observácia

Nenarážam tým ani na podobné počiatky v kariére spomínaných filmárov, spojené s tvorbou reklám a videoklipov, ktoré sa podpísali na ich výraznom vizuálnom cítení, ani na náhodný fakt, že obaja autori obsadili do hlavnej úlohy tú istú herečku Scarlett Johanssonovú. A ani na to, že obaja na svojich projektoch pracovali takmer desať rokov. Dôvodom, prečo dávam do spojenia práve tieto dva filmy, je to, ako inteligentne, a pritom nekonvenčne dokazujú, že sci-fi nemusí byť len prehliadkou špeciálnych

efektov, frenetickej akcie či monumentálnosti. Naopak, darí sa im ukázať minimalistický a zároveň veľmi intimný potenciál tohto žánru bez toho, aby sa oprostili od jeho kľúčových tém. Navyše, obidvaja tvorcovia toto dosahujú osobitým filmovým jazykom, celkom výstižne odkazujúcim na tradíciu artovej kinematografie kontinentov, z ktorých pochádzajú. Jonzeho retrofuturistická štúdia vzťahov (respektíve milostného vzťahu človeka s operačným systémom) a zložitosti ľudských emócií je, podobne ako iné americké indie filmy, predsa len príjemnejšia a divácejšia než Glazerova temná, takmer hororová observácia stereotypného spôsobu života mimozemšťanky unášajúcej mužov. Tento film potvrdzuje predsa len experimentálnejšiu tradíciu európskej kinematografie.

Pod kůží však nie je komplikovanejším z oboch filmov v zmysle svojho myšlienkového obsahu. Určite je divácky náročnejším kúskom, ktorý plynie vo veľmi pomalom tempe takmer bezobsažných scén, kde hlavná hrdinka neustále jazdí po krajine a hľadá svoje koristi. V tomto ohľade zostáva obdivuhodné, akú mrazivú a zároveň pôsobivú atmosféru sa Glazerovi darí vybudovať na tak prosto vyzerajúcej zápletke, ktorá väčšinu súvislostí necháva na domýšľavosti svojho diváka. Glazer pritom len využíva nepredvídateľnosť ostrovej klímy, ktorú umocňuje spojením s plíživým minimalistickým soundtrackom známej hudobníčky Mica Levi (Micachu and the Shapes).

Dôraz na realizmus

Najzaujímavejšie je, akým spôsobom Glazer poňal žáner sci-fi, ktorý je vnímaný ako výsostne fikčný, a teda „umelý“. Glazer ako zručný esejista, hrajúci sa s filmovým médium, pristupuje k látke presne z opačného konca

Z filmu Pod kůží. Foto freshfilmfest.cz

a maximálny dôraz kladie, paradoxne, na realizmus. Preto takmer všetky scény, vrátane rozhovorov Scarlett Johanssonovej s mužskými obeťami, nakrúca skrytými kamerami umiestnenými v dodávke, pričom naozaj ide o nič netušiacich náhodných okoloidúcich. Zároveň sa vyhýba využívaniu počítačových trikov – muža s neurofibromatózou preto skutočne stvárnil človek s touto chorobou, rýchle jazdy na motorke za dažďa nakrúcali profesionáli špecializujúci sa na jazdu v týchto podmienkach, Johanssonová „vyzlečená z kože“ je tiež iba herečka maskovaná v obleku a žiadna animácia.

Glazerov film je tak vďaka puntičkárskemu dôrazu na realizmus celkom výstižným príspevkom do diskusie o autenticite v kinematografii. Z *Pod kůží* sa v konečnom dôsledku stáva dobrá demonštrácia „skrytých“ možností filmového média a v určitom ohľade tiež výsmech všetkým, ktorí polemizujú o neautenticitosti filmu. To, že sa podobnú úvahu podarilo vpracovať do fikčného sci-fi filmu, je ďalším dôvodom, prečo treba pred Glazerom zložiť klobúk dole.

Autor je filmový publicista.

Pod kůží (Under the Skin). Veľká Británie, 2013, 108 minút. Režie Jonathan Glazer, scénár Jonathan Glazer, Walter Campbell podľa stejnojmenného románu Michela Fabera, kamera Daniel Landin, strih Paul Watts, hudba Mica Levi, hrají Scarlett Johanssonová, Jeremy McWilliams, Kryštof Hádek ad.

 PŘEDNÁŠKY
pondělí

 DIVADLO
středa

 KAVÁRNÝ NAŽIVO

 HUDBA
pátek

 WORKSHOP
sobota

PRVNÍ ROČNÍK KAVÁRENSKÉHO FESTIVALU / 20 KAVÁREN / 18 UDÁLOSTÍ / 200 ÚČINKUJÍCÍCH / OD 3. ŘÍJNA DO 1. LISTOPADU / ZDARMA

info@kavarnynazivo.cz fb.com/KavarnyPecivo

3. 10. Café Nona 19:00
ZAHAJOVACÍ VEČER

Začínáme na piazzetě Národního divadla, k dispozici bude spousta Club Mate. Potom se přesouváme do Nony, kde bude následovat oficiální zahájení hlavou festivalu Jakubem Stejskalem. O hudbu se postarají Flexy DJ's.

13. 10.
16:00 Original Coffee
TISÍC ODSÍNŮ KÁVY

Od historie pití kávových nápojů přes to, jak káva dnes chutná, jak se připravuje, až po dlouhou cestu kávového zrna do šálku. Po přednášce bude následovat degustace káv z různých oblastí a kontinentů. Kapacita omezena.

24. 10.
17:00 Týnská literární kavárna
TICHÁ BARVA MRÁČKŮ

Básně Hanuše Hachenberga, třináctiletého chlapce deportovaného do Terezína. Jejich předčítání bude součástí koncertu kapely Polichu, která odráží intimní nálady karkovského světa ve věčně optimistickém světle.

4. 10.
15:00 Café Jericho
PERFORMANCE SOCHAŘŮ

Marie Špačková a Vojta Verner budou podle svých modelů vytvářet busty. Po celé odpoledne se jich můžete ptát, jak to chodí na AVU, povídat si s nimi o sochařině a také si prohlédnout jejich starší práce.

15. 10.
19:00 Café Lajka
TANEČNÍ IMPROVIZACE

Program začíná taneční improvizací Zdeňky Bartošové a Lucie Wollnerové za doprovodu Lukáše Janaty. Následuje choreografie na písně Zuzany Lapčkové v podání taneční skupiny Primavera. Nechte se unést tancem a živou hudbou.

25. 10.
19:00 Literární kavárna Řetězová
FILMOVÝ WORKSHOP

Projekce několika studentských filmů s jejich tvůrci z pražských filmových škol. Jaké jsou rozdíly, témata a kvality jejich snímků. Přijďte se podívat a diskutovat o filmovém řemeslu v prostoru Literární kavárny v Řetězové.

6. 10.
17:00 Unijazz
CESTOVATELÉ BEZ HRANIC

Tři cestovatelé, tři příběhy. Cestování po Asii na motorkách, potyčky s mafiány, Lékaři bez hranic, hranice lidskosti, cesta na Antarktidu a zase zpátky. Rozšíříme vám obzory o možnostech low-cost cestování.

17. 10. Café Jedna 18:00
GENEZE HUDBY IWASAKI

V pátek v Café Jedna proběhne syntéza klasické a současné hudby v podání filharmonického orchestru Iwasaki a DJ's. Přijďte si poslechnout genezi hudby od jejího počátku po současnost.

27. 10.
18:00 Duende
ARTETERAPIE

Jak úspěšně využívat uměleckou tvorbu při léčbě lidského nitra. Jaké jsou metody arteterapie. Pojďme společně odhalit možnosti, které nabízí terapie uměním a třeba dojde i na praktickou ukázkou.

8. 10.
19:00 Krásný ztráty
ZELDA, MANŽELKA SPISOVATELE

Autorské představení spolku Chrchel o ženě-spisovatelce žijící po boku talentovanějšího a úspěšnějšího. Takový pěkný pár, Francis Scott a Zelda Fitzgeraldovi. Celebrity dvacátých let minulého století, ale také dva kohouti na jednom dvoře.

18. 10.
13:00 Café Velryba
MALÍŘSKÁ PĚTKA

Studenti střední umělecké školy Václava Hollara vystaví část svých domácích prací a zároveň budou na místě malovat, co je zrovna napadne. Návštěvníci se pak nemusí oštychat projevit svůj názor a o malbách si se studenty pohovořit.

29. 10.
19:00 Café v Lese
LOLITKY NA CESTĚ

Pro dvojici dospívajících dívek je muž velkou neznámou. Hlavní představitelky hledají odpověď na to, jaký postoj k němu zaujmout. V jejich mladistvých očích vzbuzuje rozličné emoce. Divadelní road movie o dvou karkulkách.

10. 10. Café Neustadt 11:00
JAZZOVÁ IMPROVIZACE

V 11 hodin ráno začíná hrát něžný jazz, pijete ranní kávu. V průběhu dne se kolem Vás vystřídá 8 jazzmanů z pražské konzervatoře. Celý program eskaluje večerním vystoupením jazz bandu. Nebeský Neustadt tančí.

20. 10.
18:00 Kavárna Liberál
HOUPACÍ SOCIÁLNÍ SÍTĚ

Přednáška o projektu, který kombinuje terapeutickou činnost s mladými lidmi bez domova s oživením veřejného prostoru. Společně pletou houpací síť v chráněné dílně. Pokud se vše vyvede, budete mít možnost se pohoupat.

31. 10.
17:00 Café Montmartre
COFFEE JAM

Přijďte se ke skupině muzikantů, kterou baví usednout k hudebnímu nástroji a loudit z něj náhodné tóny spojující se v nečekané melodie přímo na pódiu. Nezapomeňte si vzít vlastní nástroj, protože je na co se těšit.

11. 10.
17:00 Indigo
JAK SE STÁT FOTOGRAFEM

Základy nastavení fotoaparátu, práce se světlem, smodelkami a následná postprodukce ve Photoshopu. V dnešní době není těžké si najít informace, je těžké se v nich orientovat a zjistit, které jsou důležité. Přesně to se v dozvíte.

22. 10.
19:00 Barevná kavárna
PERSEIDY

Hra o obyčejných lidech, kteří mají zázemí, partnery, rodiny, práci a přece je jejich spokojenost jen zdánlivá a povrchní. V duchu tritovské poetiky se v absurdních dialogích objevují zoufalé definice lásky a nedosažitelného štěstí.

1. 11. Podnik 15:00
ZAKONČENÍ KAVÁREN

Závěrečné odpoledne se přehoupne do večera plného umění. Básně, fotografie, koncerty, mexičtí indiáni, ochutnávky kávy, obrazy, latinsko-americké tance, portréty, stand-up. To vše se spojí na oslavu měsíce, kdy kavárny ožily.

Fotografie jako trauma

S Margaret Iversen o dějinách umění a psychoanalýze

Počátkem října do Česka jako host letošního Festivalu Fotograf zavítá historička umění Margaret Iversen. Mluvíli jsme s ní o vztahu fotografie, psychoanalýzy a dějin umění a také o tom, jací tvůrci ji zajímají. Především ti přemýšliví.

HANA BUDEUS
JOHANA LOMOVÁ

Zabýváte se poměrně širokým okruhem témat: historiografií, teorií fotografie i současným uměním. Jak jste se vlastně stala historičkou umění? Při pohledu zvenku se může zdát, že se jedná o různá témata, z mého pohledu jsou však velmi těsně provázaná. Na vaši otázku bych stručně odpověděla asi tak, že jsem nebyla dostatečně talentovaná, abych se mohla stát umělkyní, ani jsem neměla povahu na to, abych se plně věnovala filosofii. Filosofové spolu vedou nekonečné diskuse a někdy jsou i poměrně agresivní, navíc tomuto oboru výrazně dominují muži. Abych to upřesnila: nejprve jsem vystudovala filosofii, potom jsem pokračovala dvouletým studiem zaměřeným na kantovskou estetiku. Po absoltoriu jsem se rozhodla vydat jinou cestou. Napsala jsem do Warburgova institutu v Londýně, kde mi jako ideálního školitele disertační práce doporučili historika umění Michaela Podra. Jak se později ukázalo, měli pravdu. Při studiu formování dějin umění jakožto vědecké disciplíny a samostatného oboru se mi tehdy hodila znalost německého idealismu. Zároveň jsem měla možnost navštěvovat přednášky Petera Wollena věnované sémiotice filmu a filmovým narativním strukturám. Wollen mě také představil umělkyni Mary Kelly. A abych mohla psát o jejím nejdůležitějším „work in progress“, začala jsem se věnovat psychoanalýze a feminismu. Paralelní zájem o historiografii, současné umění a teorii mě tedy provází od samého začátku.

Ve své disertační práci jste se zabývala Aloisem Rieglem, jednou z klíčových postav kunsthistorie. Čím vás tato osobnost spojená s vídeňskou školou zaujala?

Michael Podro o Rieglovi psal ve své knize Kritičtí historikové umění – objevuje se tam vedle Panofského, Wölfflina a Warburga. Vlastně si nejsem jistá, proč jsem si vybrala právě Riegla. Na jeho textech se mi líbilo, že se v nich setkával velmi precizní popis uměleckých děl se širokým filosofickým rozhledem. Zaujala mě také myšlenka, že se umění podílí na rámování našeho vztahu ke světu a že tento vztah nemá stálý charakter, nýbrž je výrazně proměnný. Co mě hluboce oslovilo, bylo pojetí „pozornosti“ jakožto způsobu pojmání světa, který nepostrádá etický rozměr. Tato „pozornost“ je v zásadě příbuzná jiným typům vnímání, s tím rozdílem, že postrádá ego. Pojem Riegl poprvé použil ve své knize o holandském skupinovém portrétu, kde jej uplatňuje při popisu typicky holandského chování, které je dokonalým protikladem akce a vůle, jež charakterizují chování italské. Chtěla jsem při psaní disertace a následně také knihy uplatnit i psychoanalýzu a současnou teorii. Motivovalo mě k tomu to, že Riegl stejně jako Freud a představitelé francouzského poststrukturalismu byl obeznámen s německou filosofickou tradicí – s Kantem, Hegelem, Schopenhauerem, Nietzsche a Heideggerem.

Co může psychoanalýza nabídnout dějinám umění?

Jak jsem už řekla, můj zájem o psychoanalýzu byl zpočátku spojen s feminismem. Stejně jako řadu dalších i mě ovlivnily texty filmových teoretiků, v čele s Laurou Mulvey. Kritika západního umění a mužského pohledu mi ale připadala příliš zjednodušující. Proto jsem psychoanalýzu a politické aspekty sexuality vyměnila za Freudovy texty o smutku, melancholii a pudu smrti. Zásadně mě v tomto ohledu ovlivnila Barthesova Světla komora. Tímto způsobem jsem se ostatně také oklikou dostala k fotografii a teorii fotografie. Napsala jsem tehdy článek nazvaný Co je to fotografie?, který měl jistý ohlas.

Margaret Iversen. Foto z osobního archivu

Doložila jsem v něm, jak moc byl Barthes při psaní své knihy ovlivněn Lacanovými přednáškami, vydanými následně jako Čtyři základní koncepty psychoanalýzy, v nichž je zase patrná Lacanova četba Freuda a studie Mimo princip slasti. Měla jsem hodně ráda některá surrealistická díla, zejména Bretonovu Nadju a Šílenou lásku, a překvapilo mě tehdy, že Lacan byl za mlada součástí surrealistického okruhu. Mým cílem nebylo ani tak přinášet do dějin umění metodologii spojenou s psychoanalýzou, ale spíš věnovat pozornost tomu, co v umění záviselo na pochopení psychoanalýzy.

Jak zmiňované přístupy ovlivňují váš pohled na současné umění?

Jak jsem už zmínila, když jsem poprvé psala něco o současném umění, týkalo se to díla Mary Kelly, v němž se snoubí umění, feminismus a psychoanalýza. Myslím, že to předznamenalo můj další vývoj – zajímají mě přemýšliví umělci, a to i přesto, že nemám ráda vyspekulované umění, které záměrně popírá estetickou kvalitu. Aby bylo jasné, co tím myslím, zmíním se krátce o tom, na čem aktuálně pracuji. Dlouho jsem chtěla napsat knihu o využití indexového znaku v umění, například o analogové fotografii, odlitcích, frotáži a dalších postupech, ale nechtěla jsem uplatňovat čistě formální přístup. Proto jsem se rozhodla při psaní o uměleckých dílech, která vznikají jako stopy něčeho, pracovat s pojmy, jako jsou trauma a paměť. Například fotografie je často spojována s traumatem – jak ostatně ukazují ve svých textech Walter Benjamin nebo Roland Barthes. Automatický proces, objektiv fotoaparátu a citlivá

vrstva filmu zaznamenávající nahodilé detaily, jichž si není vědom ani ten, kdo fotoaparát ovládá – to vše poukazuje na možnou analogii fotografie a traumatu.

Margaret Iversen patří k výrazným postavám současných dějin a teorie umění. Působí jako profesorka na University of Essex ve Velké Británii. Věnuje se metodologii a historiografii, psychoanalýze, teorii fotografie a reflexi současného umění. Publikovala mj. knihy Alois Riegl: Art History and Theory (Alois Riegl. Dějiny umění a teorie, 1993), Beyond Pleasure: Freud, Lacan, Barthes (Mimo slast. Freud, Lacan, Barthes, 2007), Writing Art History (Psaní dějin umění, 2010; spolu se Stephenem Malvillem), Photography After Conceptual Art (Fotografie po konceptuálním umění, 2010; spolu s Diarmuidem Costellem). Aktuálně připravuje k vydání knihu Photography: Trace and Trauma (Fotografie. Stopa a trauma). V Praze vystoupí 2. října na VŠUP s přednáškou na téma otisku, odlitku, frotáže a traumatu, 3. října bude na Diskusním fóru Festivalu Fotograf hovořit o fotografickém díle Thomase Demanda a krizi paměti spojené s rozvojem reprodukčních technologií.

platforma (pro současné umění) Ostrava

PLATO

Michal Kalhous

Muž a žena

11 09 — 30 11 2014

Denisa Nová, Karin Zadrick, Klára Dvořáková

Ruměná. Kůže z dechu

18 09 — 23 11 2014

Tomáš Vaněk

Particip č. 178

14 08 — 30 09 2014

www.plato-ostava.cz

Projekt je realizován díky dotaci statutárního města Ostrava

Mediální partneři

OSTRAVA!!!

Moravskoslezský kraj

DOLNÍ VÍTKOVICE

neutron media

art platform

A2

ArtMap

Roxy

Drama o tom, co nechceme být, a jsme.

Jarmila Glazarová
Martin Františák

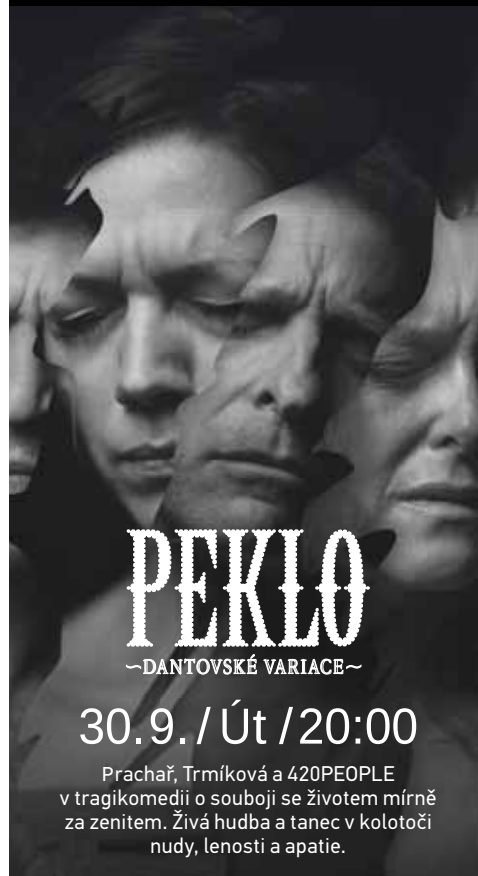
Vlčí jáma

Režie Martin Františák

DIVADLO
V DLOUHÉPRAHA
PRAHA
PRAHA
PRAHA

Platí jako poukázka na 2 vstupenky za cenu 1 na představení 1. 10.

NOD

PEKLO

~DANTOVSKÉ VARIACE~

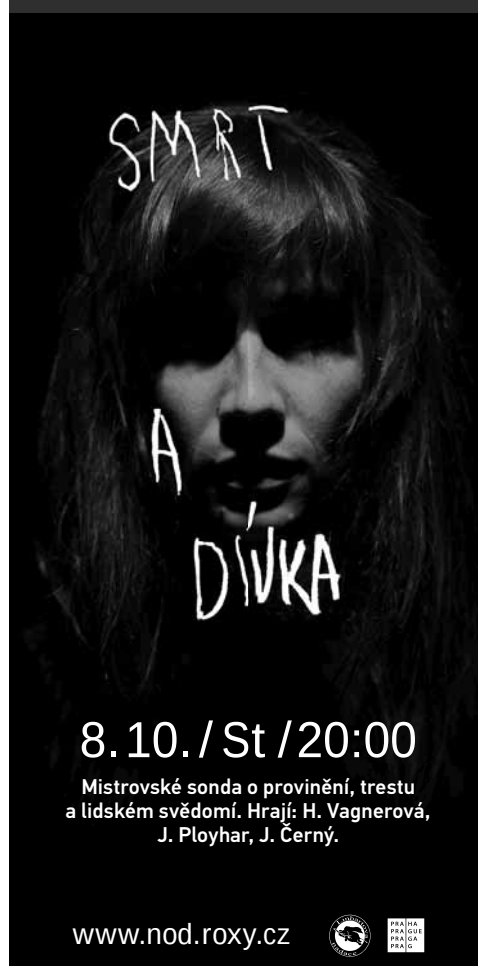
30.9. / Út / 20:00

Prachař, Trmíková a 420PEOPLE
v tragikomedii o souboji se životem mírně
za zenitem. Živá hudba a tanec v kolotoči
nudy, lenosti a apatie.

generace

6.10. / Po / 20:00

Jsem označen. Mám 326 přátel.
Postnul jsem novou fotku. Dám like.
Jsem on-line. Žiju on-line.

SMRT

A
DÍVKA

8.10. / St / 20:00

Mistrovské sonda o provinění, trestu
a lidském svědomí. Hrají: H. Vagnerová,
J. Ployhar, J. Černý.
www.nod.roxy.cz

Galerie Školská 28

David Miller Sol's Light

03. → 24. 10.

Galerie Školská 28

Kurátorka: Clio E. Bugel

vernisaž → čtvrtek 02.10 18:00

Sam Ashley Z podstaty / Of the Essence (1984 – 2014)

03. → 24. 10.

Galerie SPZ

Kurátor: Miloš Vojtěchovský

vernisaž → čtvrtek 02.10 17:00

Výstavy se konají v rámci
Festivalu Fotograf #4 – "vidět a věřit".Galerie Školská 28 www.skolska28.cz
úterý 13:00 – 19:00, středa – pátek 13:00 – 18:00
Galerie SPZ <http://galerieszpz.com>
úterý – pátek 14:00 – 19:00

ALFRED VE DVORE 10 / 2014

01 02 / STICKER

JAN BARTA, HALKA
TREŠŇÁKOVÁ & MILOU
VELING^{NL}04 / ALBERT SE BOJÍ
WARIOT IDEAL09 / MRAKY
HANDA GOTE RESEARCH
& DEVELOPMENT13 16 17 / TRASY VLASŮ
RYBA ŘVOUCÍ21 22 / SMRT JSEM JÁ
LA CALACA23 / ŘEKNI NĚCO
JIRÍ ADÁMEK A BOCA LOCA
LAB29 30 / SVĚCENÍ JARA
HANDA GOTE RESEARCH
& DEVELOPMENT

WWW.ALFREDVEDVORE.CZ

Blázni z Bátovců

Dokáže současné umění přežít na vesnici?

Divadlo Pôtoň je soubor programově působící na slovenském venkově. Jeho dramaturga Michala Ditteho jsme se ptali, jak financovat umělecké aktivity mimo město a jak docílit toho, aby mělo divadlo společenský dopad.

MARTA SVOBODOVÁ

V srpnu jste oslavili patnáct let existence. Jak jste se ocitli v Bátovcích, vesnici o tisíci obyvatelích nedaleko Banské Štiavnice? V istom období sme zistili, že pre svoju tvorbu a na realizáciu našich projektov mesto nepotrebuje. Dovedla nás k tomu aj skutočnosť, že za sedem rokov pôsobenia v okresnom meste sme nevedeli nájsť priestor, v ktorom by sme mohli systematicky pôsobiť. Začiatkom roka 2008 sme sa rozhodli osloviť starostov okolitých dedín, či sa v ich obci nenájde budova k dlhodobému prenájmu. V júli toho istého roka sme podpísali zmluvu na tridsaťročný bezplatný prenájom v Bátovciach s tým, že do priestoru investujeme 160 000 eur v priebehu desiatich rokov. Od začiatku sme vedeli, že náš kultúrny priestor sa bude zameriavať najmä na ateliérovú tvorbu, rezidenčné pobyty, a že prioritne bude koncipovaný ako priestor pracovný. Je to celoročný medziodborový projekt, ktorý v sebe spája desiatky aktivít so zameraním na súčasné umenie. Zdanlivo to pôsobí, akoby sme diváka vôbec nepotrebovali.

Tématem vašeho letního workshopu Impulz 2014 bylo financování uměleckých projektů. Jak se v tomto ohledu daří nezávislým divadlům na Slovensku? Biedne. Ak by sme mali byť len nezávislým divadlom, s jednou alebo dvoma inscenáciami za sezónu, bolo by len otázkou času, kedy by sme to celé mohli zabaliť. Darina Kárová, riaditeľka medzinárodného festivalu Divadelná Nitra, nám hovorí „blázni z Bátoviec“. Nie lenže sme jediným profesionálnym divadlom pôsobiacim celoročne na dedine, ale navyše, prevádzkujeme vlastnú budovu. Musíme sa obracať za každým eurom, ktoré leží na zemi. Dotácie nepokrývajú naše prevádzkové náklady a musíme ich zohnať z iných zdrojov.

Minulý rok jste přišli s projektem Múdrého vína. Nemělo by se ale divadlo zabývat spíš divadelní činností než prodejem vína? Každý kultúrny operátor vie, že jeho rozpočet nemôže stáť len na dotáciách, že príjem zo vstupného je kvapka v mori, že neexistencia sponzorského zákona neláka veľké či menšie firmy sponzorovať umelecké projekty, že verejné zbierky sú skôr pre chorých a deti. Ak teda chceme na svoje projekty získať financie, musíme hľadať fundraisingové nástroje na to, aby nás ľudia boli ochotní podporiť, a to prakticky za nula eur. Keď si človek ide kúpiť víno

a my mu ho ponúkame, jeho to nestojí nič, pretože aj tak by tie peniaze minul, a nám do rozpočtu pribudne jedno euro. Čím viac fliaš si ľudia od nás kúpia, o tolko jedoeurových mincí v rozpočte bude naša tvorba slobodnejšia. A Divadlo Pôtoň sídli vo vinárskej oblasti, navyše, víno bolo od antiky divadelným nápojom.

Vaše úspěšné představení Krajina nepokosených luk se zabývá tématem slovenské národní identity. Nevývolávají však vyjádření jako „Sme rod permanentného zakopávania a vykopávania slivovice“ i negativní reakce? Zrejme ešte nebol v hľadisku žiadny nacionalista či národný inkvizitor, ktorý by do nás od zlosti hodil frečtý slovenský vulgarizmus alebo bronzovú sošku Svätopluka. A to sme hrali už aj v Banskej Bystrici a v Žiline. Ale žarty bokom. Práve sme spustili projekt pre stredné a vysoké školy Banskobystrického a Nitrianskeho kraja, v ktorých sú problémy s extrémistickými skupinami najvypuklejšie. Súčasťou projektu bude okrem predstavenia aj diskusia s historikmi, sociológmi a filozofmi na tému extrémizmu na Slovensku. Podľa Inštitútu verejných otázok by súčasná slovenská mládež, ak by mohla voľiť, poslala do Európarlamentu brata Mariána Kotlebu, Martina Kotlebu, ktorý kandidoval za Ľudovú stranu – Naše Slovensko.

V popisu mnoha vašich inscenací se objevuje spojení „terénny výzkum“. To zní spíš jako sociologie než divadelní tvorba. V divadle sa snažíme otvárať kontroverzné a tabuizované spoločenské témy, ktoré síce vychádzajú z istej malej lokality, ale v konečnom dôsledku majú širší rozmer. S metódou terénnych výskumov sme začali v roku 2006 a malo to úplne prozaický dôvod. Pre tému inscenácie, ktorú sme si zvolili, sa nám naše osobné skúsenosti javili malé, chabé, patectické, jednoducho nepostačujúce. Za pomoci etnografov sme sa rozhodli zrealizovať mesačný terénny výskum medzi obyčajnými ľuďmi, ktorí mali s našou témou veľmi intenzívnu skúsenosť. Na základe tohto výskumu vznikol dramatický text a neskôr inscenácia. Celý proces trval približne rok a pol. Metóda sa nám osvedčila natoľko, že sme týmto spôsobom pracovali na svojich inscenáciách šesť rokov. Vďaka tomu, že do výskumov bol zapojený celý tvorivý tím od režisérky

až po hercov a vďaka tomu, že počas výskumov sme prichádzali do kontaktov od vysokoškolsky vzdelaného človeka až k človeku takmer bez vzdelania, získavali inscenácie autenticitu a vyhranený pohľad na danú tému.

Velmi silný je u vás důraz na výchovu k divadelnímu diváctví... Naše nasledujúce dve sezóny by mali byť prioritne zamerané na intenzívnu prácu s divákom. Naďalej sa chceme venovať deťom a mládeži, pretože tieto skupiny budú už onedlho v produktívnom veku a práve ony môžu byť návštevníkmi divadla v budúcnosti. Nadstavbou však bude spektrum aktivít smerované k súčasnej strednej generácii. Je to beh na dlhú trať. Na Slovensku absentuje primárny výskum diváka. Nevieme, aké percento populácie navštevuje živé umenie, aké sú jeho potreby a očakávania. Ani to, prečo ľudia nechodia do divadiel. Nemajú čas, peniaze, majú smartfón, nevedia o nás, chcú sa v divadle len smiať? Dohadov je mnoho, ale tvrdé dáta chýbajú. Bez diváka nemá naša práca zmysel. Môžeme sa hrať na vysoké umenie, prinášať závažné spoločenské témy, ale načo, keď bude chýbať spätná väzba a záujem zo strany verejnosti?

Michal Ditte (nar. 1981) založil a vede spolu s režisérkou Ivetou Ditte Jurčovou nezávislé divadlo Pôtoň, kde pôsobí ako dramaturg. Je projektovým manažerom súťaže Scénická žatva a autorem her Kvík Story (2001), Listy zradenej lásky (2005) nebo Terra Granus (2008). Druhá zmíněná hra získala Cenu slovenského literárního fondu za nejlepší původní text.

divadelní zápisník

Zo slovenského festivalu Kiosk 2014

IVANA RUMANOVÁ

Výzvy typu „zapojte sa, staňte sa súčasťou“ už prekvapia len málokoho, a to tak v marketingových stratégiách, ako aj v umení. Poučení diváci sa najlepšie spoznajú tak, že pred tým, ako sa usadia v prvých radoch, radšej sa opýtajú uvádzača, nakoľko v predstavení hrozí interakcia. Očakávanie toho, že zrazu zasvieti ostré svetlo do publika, niekto nás bude ťahať na pódium alebo na nás aspoň niečo vyleje, sa už stáva prirodzenou súčasťou diváckej výbavy. O to viac poteší, ak sa stane, že interakcia nie je použitá ako samoučelné gesto a okrem samotného prekročovania hraníc podľa donekonečna recyklovaných poučiek o aktivizácii diváka vybočovali, boli predovšetkým *Bakkeia – Dancing on the Edge* Petra Šavela a kolektívu, a *The Painted Bird* Pavla Zuštiaka a súboru Palissimo.

amiesto ilustrácie témy sprostredkúva jej rozporuplnú skúsenosť. Na Stanici Žilina-Záriečie sa posledný júlový víkend konal siedmy ročník festivalu Kiosk. V ročníku s ústrednou témou „sebereflexia“ boli rôzne formy interaktivity v programe zastúpené snád ešte výraznejšie, než v minulosti. Dve predstavenia pritom vybočili zo samoučelného prekročovania hraníc podľa donekonečna recyklovaných poučiek o aktivizácii diváka vybočovali, boli predovšetkým *Bakkeia – Dancing on the Edge* Petra Šavela a kolektívu, a *The Painted Bird* Pavla Zuštiaka a súboru Palissimo. V prvej menovanej inscenácii najskôr sledujeme troch tanečníkov, ktorí pri pokuse dotýkať sa a komunikovať navzájom vždy znovu stroskotávajú. Bezpečie vzdialenosti, odkiaľ sledujeme nedotiahnutosť a mŕňanie sa, však náhle zmizne – tanečníci vstupujú medzi publikum a pokúšajú sa dorozumievať: môže ísť o neúnosne dlhý pohľad do očí, opretie hlavy o niekoho plece, odpitie z cudzieho piva. Namiesto opatrne slušného vtáňovania do predstavenia podľa princípu „môžete sa prejavíť akokoľvek, hlavne sa prejavte“ je divák vystavený tomu, od čoho by

radšej udržal odstup – zadýchaným a upotným telám. Radi zatlieskame námahe tanečníkov a možno sa nadchneme rozborom toho, čo sme videli, no neočakávame, že budeme vystavení fyzickým následkom divadla. *The Painted Bird: Amidst (Part II)* je druhá časť trilógie Pavla Zuštiaka, pôvodom slovenského choreografa, pôsobiaceho v USA. Predlohou predstavenia je rovnomenná novela Jerzyho Kosińskiego z roku 1965 (v češtine *Nabarvené ptáče*, 1995), ktorá zachytáva drsné putovanie chlapca po bližšie neurčenom vidieku v stredovýchodnej Európe počas druhej svetovej vojny – chlapec je vystavený zvrátenostiam a permanentnému ohrozeniu. V *Amidst* sa súčasťou scény stáva celé publikum. Na začiatku vchádzame do priestoru vyplneného parou, kontúry sú nejasné, veci a vzdialenosti je potrebné naučiť sa rozoznávať. Nie je tu nič, kde by sa dalo usadiť, žiadny oporný bod alebo zvuk. Ľudia zostávajú stáť, nerozhodne čakajú, čo sa stane. V rôznych častiach priestoru sa objavujú projekcie, ktorých význam je nedovysvetlený: fotografie z náhrobných kameňov, mapa bojového územia, abstraktná animácia tela v pohybe. Hneď ako sa okolo tanečníkov vytvorí kruh

sledujúcich divákov, spochybnia ho a vrhnú sa medzi nich. Rôzne formy prechádzania, hľadania voľnej cesty a pretláčania sa davom sú základom choreografií. Diváka to stavia do ambivalentnej pozície. Na jednej strane chce vidieť, byť súčasťou nepredvídateľného diania alebo chce sledovať celok choreografie z odstupu. Na druhej strane, pri náhlých a rozhodných presunoch tanečníkov, sa cíti ako prekážka, snaží sa predvídať presuny, pozorovať reakcie ostatných a sám si je vedomý, že je pozorovaný. Tento mix zvedavosti a zároveň neistoty, či určitej neohrabanosti, celkom presne vystihuje skúsenosť z ocitnutia sa na novom mieste. K internalizácii chlapcovej skúsenosti putovania dochádza využitím elementárnych prostriedkov – zážitkom z priestoru a z pohybu v ňom. Estetická kvalita a neexplicitnosť všetkých zložiek (projekcií, choreografií, hudby) spôsobujú, že uchopenie témy sa neredukuje na fascináciu hrôzou. V napätí medzi surovosťou príbehu a prepracovanou estetikou predstavenia sa namiesto toho odohráva čosi komplexné, vďaka čomu začíname tušiť, že hrôza sa dá nebezpečne ľahko pochopiť cez krásu. Autorka je kultúrná antropoložka.

Proč pohan zuří?

Pohled do blackmetalové pustiny

Co se děje v jednom z metalových subžánrů po třech dekádách? Vládou mu ještě ostré kytary, zvířecí řev, obrácené kříže a démonické nápisy připomínající sršení elektrických výbojů? Odpověď je dvojí. Za prvé: styl absorbuje nové polohy, inspiruje se ambientem, taneční hudbou i folklorem. Za druhé: z klišé se stalo retro.

LUMÍR NYKL

Na letošní superúplněk 10. srpna připadlo výročí násilné smrti kytaristy slavné norské blackmetalové skupiny Mayhem, který vystupoval pod jménem Euronymous. Jeho vraždu spáchal neonacista Kristian Vikernes alias Varg (Vlk), stojící za dodnes vlivným blackmetalovým projektem Burzum (Tma). Label Hospital Productions postindustriálního producenta Dominicka Fernowa, známého díky projektům Prurient nebo Vatican Shadow, pro tuto příležitost připravil vzpomínkový koncert. Drew Daniel z experimentálního dua Matmos vydal album *Why do the Heathen Rage?* (Proč pohan zuří?), složené ze svérázně pojatých blackmetalových hitů. Dánský projekt Myrkur (Tma) vydává desku, která v mnohém navazuje na „blackmetalovou trilogii“ dnes již nadžánrové kapely Ulver (Vlci). V Praze zatím odehrála koncert americká skupina Deafheaven, která na loňské desce *Sunbather* spojila blackmetal se shoegazeovou rytmikou, screamem a post-rockovou gradací, pro kterou se u nás kdysi vžil příměr „uspat-zabít“. Za takovou všežravost si vysloužili označení „blackgaze“ a „hipster metal“. Podobné odsudky ze strany skalního blackmetalového publika míří od počátku i na „transcendentální blackmetal“ skupiny Liturgy, která se letos dočkala reunionu.

Kartáč, sypačka, vraždy a rasismus

Blackmetalová mytologie má nespočet větví – podobně jako charakteristické ornamentálně roztřepené písmo Christopha Szpajdela, nazývaného také „Lord of the Logos“, který vytváří loga stovkám kapel všech metalových subžánrů a který blackmetalové estetiky doslova dodal obrysy. Charakteristicky rozvětvený, paprskovitý design, jenž programově znemožňuje čitelnost, souzní se základem blackmetalového zvuku. České slangové výrazy jako „kartáč“ a „sypačka“ vystihují

okamžiky, kdy se frenetická kytara, basa i bicí slévají v jeden valivý hluk, příslovečnou zvukovou kouli. Pokud jde o tematickou stránku, black metal a jeho hudební i vizuální kód se dnes emancipují od tvorby inspirované vypalováním kostelů, vraždami a rasistickými výlevy (Varg Vikernes byl opět zatčen, mimo jiné za sympatie k Andersi Breivikovi).

Americká blackmetalová skupina Wolves in the Throne Room na nové ambientní desce *Celestite* nicméně ukazuje, že zmíněnou „zvukovou kouli“ lze uválet, řečeno slovy českých Master's Hammer, i „bez těch zvířecích zvuků“ a ostatních stereotypů zapouzdřené scény, která bývá podle typického černobílého malování na obličejích posměšně nazývána „panda metal“. V rozhovoru pro Fact Mag se Aaron Weaver z Wolves in the Throne Room vyznal z lásky k dystopické atmosféře detroitského techna. Zvuk syntezátorů použitých na albu prý byl navíc ovlivněn i teplotou a vlhkostí v domácím nahrávacím studiu, což jsou veličiny, s nimiž pracuje i technoexperimentátor Rod Modell alias Deepchord/Echospace.

Kolem sloupu singularity

Nabízí se srovnání s Liturgy, kteří se ve svém konceptu frenetického „burst beatu“ rovněž inspirovali nejextrémnější taneční elektronikou, jako byly gabba a speedcore. Wolves in the Throne Room ovšem vyšli z vlastních pokusů – při míchání nahrávky si všimli, že jindy neúnosně tvrdá kytara bez podpory bicích zní jako uklidňující newage muzak. Jejich nové album *Celestite* je ryze ambientní, a přesto funguje jako vypouklý zrcadlový odraz předchozí desky *Celestial Lineage* (2011). Symfonická kvalita kytarových riffů je usměrněna a převedena do syntezátorových ploch. Slyšíme ozvuky filmové hudby Cliffa Martinezze, odkazy na mystický drone Sunn O))), patrná je i Weaverova záliba

v produkci labelu Sublime Frequencies, který vydává tradiční hudbu. Že má tvorbu Wolves in the Throne Room rád i Forest Swords, který svou poslední desku údajně nahrál na posedu, se pak zdá skoro stejně samozřejmé jako obliba Burzum u bratrů Weaverových, kteří ovšem pohrdají eklekticky satanistickým a kryptofašistickým „pohanstvím“.

Takto rozvinutý kontext ukazuje, že důležitější než dvojšlapka na setrvačnick je pro Wolves in the Throne Room širší záběr a trvalá udržitelnost. Skutečnost, že skupinu tvoří bratři žijící v samoživitelské komunitě v lesích poblíž washingtonského města Olympia, je důležitá i pro hudbu. Předobraz současných snah Wolves in the Throne Room tak můžeme vidět třeba v cyklické kompozici projektu Burzum z alba *Filosofem* (1993), nazvané Rundgang um die Transzendente Säule der Singularität (Okružní cesta kolem transcendentálního sloupu singularity). Vizi „nekrosoundu“, záměrně špatné produkce, nestravitelné pro „zkaženou společnost“, odpovídala pokoutní kazetová distribuce a žádné koncertování (vzhledem k tomu, že si Varg Vikernes odpykával trest za vraždu, je to pochopitelné). Obal *Filosofem* je sestavený z bukolických kreseb Theodora Kittelsena, norského Mikoláše Alše, přetvářejícího lidové motivy a severské báje do podoby fetišů.

Běsnění při měsíčku

Na podobný obraz mohla narazit i Myrkur, nová akvizice metalového labelu Relapse Records. Scény z promo videa této hudebnice jsou postavené právě na odkazech ke krajinomalbě z přehledové knihy severských modernistů, již hudebnice listuje. Bílé šaty a pokoutní interiérové záběry upomínají na voyeurské malby Willhelma Hammershoie, do nichž se vloudil Fender Jaguar. Záběry zarámované krajiny doprovází voiceover sdělující moudra jako: „Cítím, že příroda je hlavním důvodem, proč black metal vůbec existuje. A stejně tak všechny druhy čisté hudby, která vychází z čistého místa.“

Myrkur tak usedá na rozdrásaný divan vedle blackmetalových solitérů, jakým byl třeba Xasthur, tedy americký hudebník Scott Conner, dnes působící pod jménem Nocturnal Poisoning, který se koneckonců na Vikernesův „necrosound“ explicitně odvolával. Zrnité lo-fi v jeho tvorbě, vrstvené často prostřednictvím analogového čtyřpásmového magnetofonu, představuje zvukovou kvalitu samu o sobě. Takové pojetí bylo vlastní i tvorbě norských Ulver, kteří spojují metalová východiska s vážnou hudbou a ambientem a kvazilidové nápěvy kombinují se zvukovou radikalitou. Na *Nattens Madrigal* (1997), vrcholu jejich „blackmetalové trilogie“, kytara a bicí splývají v jeden superúplněk a lykantropické běsnění v ostrých střizích střídá ambientní útlum. Pověst o nahrávání v lese při měsíčku se na tento radikální zvukový „gore“ nalezla snadno.

Podobná atmosféra vládne i českým projektům vzešlým z hardcoreu a proklamativně anarchistických pozic. Projekty jako Marnost nebo Pustina kreativně přeznačují krypto-nacistickou estetiku. Pravá černota podle nich ovšem nevězí jen v zapatistické kukle, ale také v přírodě. Pustina na své demokazetě *Předtucha nadcházející zimy* (2013) přišla se ztvárněním stejnojmenné básně Josefa Váchala z jeho knihy *Šumava umírající a romantická*. Název projektu odkazuje na opuštěnou šumavskou osadu Pustina, v jejímž okolí skupina původně dokonce plánovala nahrávat. Marnost zase sází na jednorázové studiové běsnění a rehabilitaci obrazů S. K. Neumanna ze sbírky *Satanova sláva mezi námi*: „Vypučel jsem nad bahna do měsíčné noci jednou (...) a hrdým gestem odmítl jsem aklimatisovat se.“

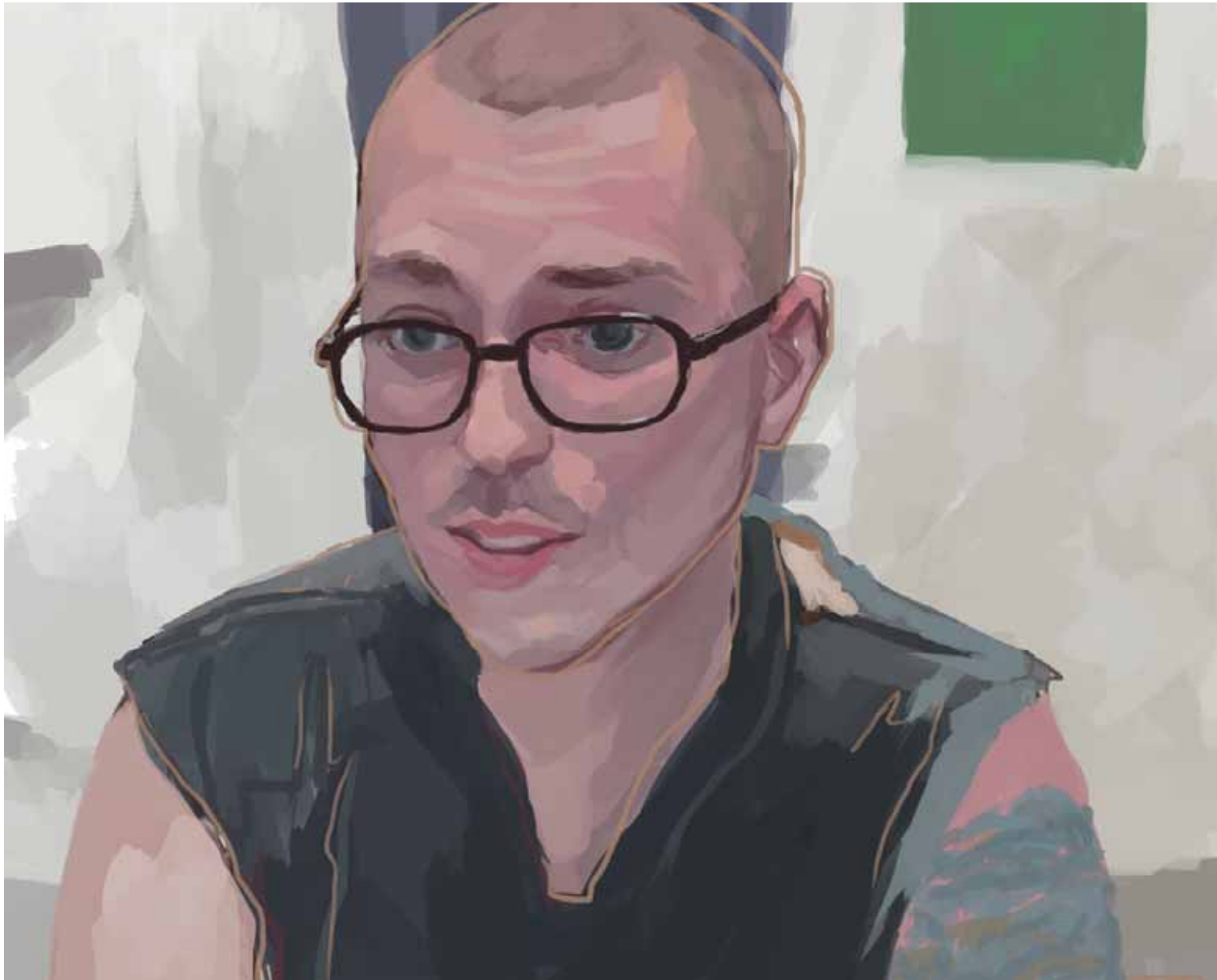
Autor je příležitostný blackmetalista.

Skupinu Wolves in the Throne Room tvoří bratři žijící v samoživitelské komunitě. Foto southernlord.com

Fanoušci, nerdi a supernerdi

Psaní o hudbě v době internetu

Anthony Fantano je možná nejvlivnější hudební publicista současnosti. Ilustrace Count Blackula

Internet proměnil nejen hudbu, ale i způsob, jakým se o ní píše. Hudební kritici měli dlouho výsadní pozici. Dostávali se k nahrávkám jako první a v nesrovnatelně větším množství než běžní posluchači. Nyní místo kritika zaujal „hudební nerd“, nový typ hudebního publicisty, který vznikl v prostředí fanouškovských blogů.

KAREL VESELÝ

Zapnout kameru a recenzuje se. Mladý muž jménem Anthony Fantano je možná nejvlivnější hudební publicista současnosti, jeho články ale nenajdete ani v tištěných hudebních magazínech, ani na webových portálech – žádné totiž nepíše. Doménou osmadvacetiletého vegana z amerického Connecticutu jsou videa na portálu YouTube, deseti- až patnáctiminutové monology, v nichž s nenapodobitelným entuziasmem každý den recenzuje jednu novou desku. Začal s tím před pěti lety, když dostudoval žurnalistiku a došlo mu, že rádio je médium minulosti. Protože mu ale mluvit o hudbě připadalo přirozenější než o ní psát, postavil se před digitální kameru. Dnes se počet odběratelů jeho kanálu The Needle Drop blíží 350 tisícům, přičemž některé příspěvky mají i půl milionu zhlédnutí. Díky příjmům z YouTube mohl Fantano před dvěma lety přestat pracovat v pizzerii a teď se hudební publicistice věnuje na plný úvazek. Jeho popularita už dosáhla takové míry, že když se v září vydal na přednáškové turné do Austrálie, bylo vyprodané dřív, než nasedl do letadla.

Informace jako fetiš

Jak praví nepsaná poučka vloggingu (video-bloggingu), není vůbec od věci vymyslet chytlavé heslo, které v chaosu internetu funguje jako poznávací znamení. A tak Fantano každé vydání The Needle Drop zahajuje slovy: „Tady Anthony Fantano. Nejpracovitější hudební nerd na internetu.“ Čtete správně: „nerd“! Fantano se dobrovolně hlásí k výrazu, který zhruba od šedesátých let označoval asociály s úzce vymezenými a většinou neužitečnými zájmy. Nejprve nálepku dostali příznivci science fiction a pak i první nadšenci do počítačů. V devadesátých letech se nerdi nenápadně začali zbavovali svých stigmat

neužitečnosti a Steve Jobs nebo Mark Zuckerberg jsou dnes masmédiu účtíváni jako ztělesnění kapitalistického snu o zbohatnutí skrze vlastní píli a získané vědomosti. Více než aspirace stoupat po společenském žebříčku ale nerdy charakterizuje přístup k informacím pojímaným jako čistý fetiš.

Hudební fanoušci nejsou v tomto ohledu o moc jiní než „blázni“ do popkulturních monster, jako jsou *Star Trek* nebo *Dr. Who*. Také posedlost žánrovým škatulkováním či raritními diskografiemi kapel vytváří sociální kapitál, který je směnný jen v úzké komunitě. Fantano nicméně slovo používá tak, jak mu rozumíme v internetovém věku, kdy se „nerdem“ stal každý uživatel webu. Vědění se dnes často zaměňuje za informační databáze a vzdělavcem se stává ten, kdo s daty dokáže efektivně pracovat.

Generace blogů

Hudební publicisté byli dlouho zvláštní sortou elitářů s přístupem ke stovkám nahrávek, které běžný fanoušek s omezeným rozpočtem nemohl nikdy slyšet. Dříve kritici drželi v rukou klíč k přijetí desky, jenže internet a volné šíření MP3 souborů jim tuto výsadu vzaly. Zhroutil se jejich monopol na informace a zároveň se zmenšil jejich vliv na posluchače a vůbec veřejnost. Když na začátku tisíciletí přišly do módy internetové blogy a na nich zápisky zarytých fanoušků s mnohdy bystřejšími postřehy, než měli publicisté tištění v novinách, začali se profesionálně bát, že jejich éra definitivně končí. Výrazem zmaru bylo fanfarónské gesto publicisty Christophera R. Weingartena, který v průběhu roku 2009 zveřejnil na Twitteru tisíc mini-recenzí jako důkaz, že dlouhé texty o hudbě už na internetu nikoho nezajímají. Jenže ani po pěti letech se jeho apokalyptické zvěsti

nepotvrdily – webový „tastemaker“ Pitchfork každý den zveřejňuje pět recenzí, které mají více znaků, než mívaly články v tištěných médiích, a portály jako Quietus či Tiny Mixtapes publikují hloubkové analýzy, na které by si netroufla většina elitních autorů Rolling Stone či NME v časech jejich největší slávy. Ostatně ani Fantanovy monology nejsou nejkratší, a přesto je lidé poslouchají cestou z práce. Generace fanoušků z blogů vyzrála, z některých se stali noví publicisté či webeditoři a do psaní a přemýšlení o hudbě vnesli nový impuls.

Zásadní roli v transformaci hudební publicistiky hrála internetová diskusní fóra, která se stala jakýmsi „think tankem“ žánrových komunit i prubířským kamenem teorií. Zde není nic příliš obskurní ani akademické. Tak například portál Dubstepforum výrazně pomohl v šíření undergroundového dubstepu mimo britské kluby, zatímco publicisté jako Mark Fisher či Ned Raggett měli šanci tříbit své teorie o hauntologii, rockismu či poptismu v příslušných diskusích na portálech ILXor či Dissensus. Nakonec i náš modelový vzor Anthony Fantano je odkojený hádkami na „nerdském“ portálu /mu/, hudební odnoži chatovacího webu 4chan. Stejně jako on se dostala prostřednictvím podobných webů k přemýšlení a formulování názorů o popu celá generace nových publicistů, které kromě nerdského zacházení s informacemi charakterizuje také to, že svůj text pojmají jako příspěvek do diskuse, a ne jako ultimátní a uzavřený názor. I na stránkách webových portálů či papírových magazínů tak publicisté přicházející z diskusních fór píšou tak, jako by stále vedli virtuální polemiku se svými oponenty, příliš je nezajímá hodnocení, a naopak nabízejí nové způsoby, jak o té či oné desce přemýšlet. Typický je také důraz na subjektivitu. Patrný je třeba v tom, že se autoři straní anonymního novinářského jazyka.

Hledám jiný názor

Podobně k textům věnovaným populární hudbě přistupují i čtenáři, kteří nehledají ani tak doporučení, validaci díla či potvrzení svého vkusu, jako spíše originální argumentace či interpretace. „Na internetu je spousta čtenářů, které zajímají názory druhých lidí,“ říká Fantano v letošním rozhovoru pro portál The Vine a dodává: „Diskutoval jsem s několika svými kolegy, kteří se stejně jako já pravidelně ptají svých čtenářů, proč vůbec čtou jejich recenze, a odpověď, kterou dostáváme, je vždycky stejná: Jen hledám jiný názor.“

Práce hudebních publicistů se samozřejmě dramaticky proměnila – dnes může hudební publicista naposlouchat za jeden den stejně desek, kolik jich ještě před dvaceti lety slyšel jeho kolega za měsíc. Díky informacím snadno získatelným přes webové databáze má lepší vhled do souvislostí, nadbytek hudby ale zároveň svádí k povrchnímu poslechu a rychlým soudům. Když Fantano začíná svoji videorecenzi, zpravidla diváky zahltní detailním informačním úvodem o desce, jenž je poplatný nerdské potřebě chrlít a získávat data. Tím se překoná pozice pouhého fanouška, který se obvykle nachází v bezpečném informačním tunelu. Jenže holé informace samy o sobě recenzi nevytvoří. Jde o jejich napojení na širší kontext a také o formulaci názoru, který je sice subjektivní, ale nesklouzává do „pocitového onanismu“ nové žurnalistiky. Fantano obojí zvládne v dalších dvou třetinách svého příspěvku, kde se z nerda transformuje v publicistického supernerda. „Pokud jste desku sami slyšeli, co na ni říkáte? Líbila se vám, nebo nelíbila a proč?“ loučí se Fantano na závěr své videorecenze a vyzývá tak diváky, aby se pustili do nekonečné diskuse v komentářové sekci.

Autor je hudební publicista.

„Požaduji odstranění svých obrazů z Louvru,“ napsal v roce 2010 na transparent ruský umělec Avdey Ter-Organian (nar. 1961), který na nádvoří nejslavnějšího pařížského muzea umění protestoval proti zastoupení svých děl na kontroverzní výstavě La Contrepoint. Ter-Organianovy obrazy byly nejprve ruskými autoritami zadrženy na celnici a označeny jako „díla vyvolávající náboženskou nesnášenlivost“, která „volají po násilné změně ruského státního uspořádání“. Po skandálu ve světových médiích je nakonec Rusko na výstavu, připravovanou u příležitosti roku rusko-francouzského přátelství, pustilo. Jelikož však vystavené práce byly majetkem soukromé moskevské galerie Marat Gelman, umělec k nim již neměl žádná práva a na jeho námitky vůči kontextu výstavy nebyl brán žádný ohled. Avdey Ter-Organian musel v roce 1998 opustit Rusko kvůli trestnímu stíhání, které vyvolaly jeho performance, během nichž ničil pravoslavné ikony. Česká republika mu přiznala status politického uprchlíka a od té doby žije s přestávkami v Praze.

Michal Novotný

de
R
e
aux
re!

Los na pasece bytí

Spoušť fotoaparátu automaticky reagující na pohyb ve svém okolí umožnila vědcům špehovat zvířata v jejich přirozeném prostředí a říkat tomu vznešeně sběr dat. Proč nás tak vzrušuje to, co nevidíme? A jak naše vidění omezuje to, co chceme pozorovat?

HANA NOVÁKOVÁ

Kdysi jsem měla zvláštní zážitek. Procházela jsem soubornou výstavou výtvarné školy Julia Mařáka a jeho žáků. Na obrazech bylo k vidění striktní monotéma: stromy. Interiéry lesa, z větší či menší blízkosti. A pak se to stalo: jedno z děl mělo v názvu něco jiného než strom či les. Jmenovalo se *Liška*. Na plátně samotném ovšem nic nového ke spatření nebylo: jen stromy, stromy a zase stromy. Všechno se ale od té chvíle změnilo. Náhle se přede mnou otevírala „možnost lišky“, která mě přiměla otočit se a projít celou expozici znovu od začátku. Co se asi skrývalo za kmeny a keři ostatních obrazů? Jeleni? Jezevci? Kouzelný dědeček?

Vzpomínka na tuto mařákovskou zkušenost, při níž se kompletně změnil můj způsob dívání, či snad spíše vnímání viděného, mi nedávno vytanula s novou intenzitou nad dvěma úplně jinými lesními fenomény, a sice nad snímky z fotopastí, jež bývají širokou veřejností nadšeně přijímány a šířeny, aniž by byl jejich obsah nějak teoreticky reflektován, a nad osudem losa evropského v českých zemích. Toto zvíře je natolik vzácné, solitérní a plaché, že se pohybuje po naší krajině téměř neviditelně. Jeho výskyt u nás nedávno potvrdila právě fotopast. Obě témata mají jednu společnou styčnou plochu: (ne)vidění.

Fotopasti mají pozoruhodné výstupy, ale začte-li se člověk do textů o nich, nabývá dojmu, že se téma vzpírá veškeré noetice. U jejich

zrodu byla touha zachytit, jak živočichové vypadají a co dělají, jsou-li ponecháni sami sobě. Dříve totiž bylo zvykem fotografovat je pouze skolené a hrdě se vypínat s puškou a skupinkou spolulovců nad jejich rozcapenými mrtvolami. Když americký fotograf George Shiras v devadesátých letech 19. století zkonstruoval a použil první fotopast, zaradovalo se z jejího vynálezu několik nadšených milovníků zvěře v britských koloniích, neboť africké či indické živočichy nikdo v jejich přirozeném prostředí nefotografoval a nikdo si to ani nedovedl příliš představit. Tyto fotografie představovaly něco radikálně nového a některé z nich (například právě ty Shirasovy) byly skutečně mistrovskými díly. I u těch nejlepších však byla evidentní jedna věc, která – byť je vlastní fotografickému médiu jako takovému – právě u snímků z fotopastí obzvlášť bije do očí. Šlo zde o jakýsi druh voyeurismu, špehování, šmírování: Co se v tom lese vlastně děje, když tam nejsme? Co ti tvorové dělají, když je nevidíme? A jsou tam vůbec?

Nástroj dohledu

I když se od doby prvních fotopastí poněkud proměnila jejich funkce, jsou snímky z nich dosud chápány jako obrazy povýtce utilitární, informativní, jako prostředek, pracovní materiál, nikoliv však jako konečný výstup a něco, co by bylo hodné teoretické reflexe. O to vehementněji se autoři textů o fotopastech věnují jejich technickým parametrům a strategiím jejich „rafičení“. Jiné texty zase

vyhodnocují hustotu populací sledovaných živočichů, případně jiné získané informace. Ve většině pojednání je pak akcentována neinvazivnost této metody sledování. Stejně je tomu i u různých jiných příbuzných technologií, například u telemetrických obojků. Dotyčného tvora pouze vystopujeme helikoptérou, uspíme paralyzační střelou, nasadíme mu obojek a pak ho můžeme až do jeho smrti sledovat.

Fotopast je nástroj dohledu a disciplinační mechanismus, který je sice prezentován jako „neinvazivní“, působí však právě opačně a ještě se sám usvědčuje obrazem, který generuje. Získané snímky jsou totiž výrazem naší kontroly nad zvířetem v situaci, kdy je nemůžeme ovládnout jinými prostředky, třeba zastřešením nebo vycpáním. Vše tedy alespoň vyfotografujeme a obrázky použijeme jako biodata. Náš zásah nicméně dokládá výsledný snímek a to, jak radikálně se liší od všech „lovů beze zbraní“, jak jsme si zvykli fotografie volně žijících živočichů nazývat. Protože člověk stál pouze u instalace fotopasti, nikoliv přímo za hledáčkem při vzniku snímku, a spoušť aktivuje světelný paprsek, případně teplotní čidlo reagující na pohyb živočicha, postrádají výsledné fotografie kvality, které u nich obvykle očekáváme, například kompozici. Rovněž zabíraná část těla zvířete se nám naskýtá jinak a z jiného úhlu, než jsme zvyklí na snímcích zvířat vídat. Zato se v hojně míře setkáváme se zobrazením úleku a překvapení. Přízračný

21. 11. / Leoš Janáček / Věc Makropulos

Dirigent: Marko Ivanović, Režie: David Radoš / NÁRODNÍ DIVADLO BRNO

22. 11. / Steve Reich, Terry Riley, John Oswald

KRONOS QUARTET

23. 11. / Leoš Janáček / Její pastorkyňa

Dirigent: Dirk Kaftan, Režie: Peter Konwitschny / OPERA GRAZ

25. 11. / Leoš Janáček / Výlety páně Broučkovy

Dirigent: Robert Jindřa, Režie: SKUTR / NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ

26. 11. / Leoš Janáček / Příhody lišky Bystroušky

Dirigent: Robert Jindřa, Režie: Ondřej Havelka / NÁRODNÍ DIVADLO (PRAHA)

28. 11. / Leoš Janáček / Její pastorkyňa

Dirigent: Srbotjub Dinić, Režie: Ozren Prohić / CHORVATSKÉ NÁR. DIVADLO (ZAGREB)

a další

21.–29.11.2014

JanáčekBrno

4. MEZINÁRODNÍ DÍVADELNÍ
A HUDEBNÍ FESTIVAL

NdB Národní
divadlo
Brno

WWW.JANACEK-BRNO.CZ

Evropská unie
Evropský fond pro regionální rozvoj
Investice do vaší budoucnosti

Statutární město Brno finančně
podporuje Národní divadlo Brno,
příspěvkovou organizaci.

Aktivity Národního divadla
Brno jsou podporovány
Jihomoravským krajem.

MINISTERSTVO
KULTURY

Nadace Leoše Janáčka

Tento projekt je spolufinancován Evropskou unií.

Filharmonie
Brno Philharmonic

O fotopastech, zvířatech, vidění a spatření

dojem fotografie navíc zhusta umocňují oči rozzářené zásvitem blesku, mnoho snímků je totiž nočních.

Podivný lesní kůň

Los, největší savec českých lesů, byl u nás vyhuben v 15. století. Přes naše území nicméně nadále vedly jeho migrační stezky, po nichž procházel nepozorován z polského Bělověžského pralesa, dokud mu v tom na počátku padesátých let nezabránila železná opona. Díky této nepřekročitelné bariéře došlo k čemusi, co bychom mohli nazvat „spontánní reintrodukcí“ – jde o vzácný jev spočívající v tom, že se živočich sám vrátí do svého původního výskytu (obvykle se návrat děje za asistence biologů, a i tak se zpravidla jedná o akci s nejistým výsledkem).

Někteří losi se zkrátka dali pohraničními dráty odradit a vrátili se do Polska, jiní však u nás „uvízli“ a postupně vytvořili v jižních Čechách malou populaci. Protože však tito tvorové žijí samotářsky a chovají se velice nenápadně, a také proto, že lesníci a zoologové nechťeli zprávu o jejich výskytu příliš rozhlášovat, neboť by se snadno mohlo stát, že by těch pár vzácných zvířat padlo za oběť nějakým střelejícím pohlavářům, nedostala se informace o losech ani do zoologických atlasů. Veřejnost měla dál za to, že los je živočich vyskytující se pouze někde ve Skandinávii. Možnost, že by se s ním člověk setkal v lese kousek od domu, by nikoho zřejmě ani nenapadla – zdála se asi tak stejně pravděpodobná, jako že by tamtéž potkal tygra.

Ať je však los nenápadný sebevíc, při jeho velikosti je jasné, že k jeho odhalení člověkem dříve nebo později dojde muselo. A také k nim docházelo. Stalo se však něco pozoruhodného. Losa v jihočeském lese prostě nikdo nečekal, a tak by nikdo nevěřil, že ten „divný kůň“, kterého potkal v lese cestou z hospody, by mohl být právě los. Na Třeboňsku a ledaskde jinde se tak tradovaly historky o „setkání s divným koňm“, které sice nemohly přerůst do folkloru, neboť na to u nás losů žilo přece jen poněkud málo, ale těch pár dochovaných vyprávění bohatě stačí jako důkaz o tom, jak pozoruhodným způsobem se díváme.

Naše vidění je totiž, jak známo, instrumentální, účelové. Vidíme to, co potřebujeme, máme či smíme vidět, případně o čem předpokládáme, že to uvidíme. Úděl, který lidé prožili při vynálezu mikroskopu, dodnes přežívá ve štitivém mytí rukou a posedlosti alergiemi. Hemžící se malí tvorové v kapce naprosto čisté vody nahlodali naši jistotu o hranicích a prostupnosti věcí: Co je ještě celistvé? Co je neživé, a co už je živoucí? Tehdy to nad sklíčkem mikroskopu zajímalo úzký kroužek mondénních myslí. Trvalo několik generací, než se znejistění toho, jaké mají předměty naší každodennosti limity, dostalo do obecného povědomí. To ovšem ještě neznamená, že s touto vědomostí jsme schopni pracovat při všednodenních situacích, tedy třeba ve chvíli, kdy se podroušení vracíme domů přes les.

Nejde nám vstříc

Je nutné si uvědomit, o kolik se dívání a představování dnes posunulo díky technickým inovacím. Abstraktní myšlení kdysi obohatilo schéma vizuálního vnímání o geometrii (u kořene tohoto typu uvažování stál Eukleidés, když spatřil v klacku přímku). Dnes, na konci procesu postupné abstraktizující vizualizace, chystáme-li se někde na výlet, natušíme cíl svého intencionálního směřování do Google Earth a podíváme se, jak to tam vypadá. Na místo nás dovedou souřadnice GPS, dospějeme tam jistě hladce a překvapení je vyloučeno. V myslí máme přinejmenším zakotováno, jaký průmět možného vidění je ke spatření. Dále nás čekají předem

Přizračný dojem snímků z fotopastí umocňují oči rozzářené zásvitem blesku. Foto aplaceforembers.wordpress.com

označené „miradory“ – vyhlídky, místa vhodná k zastavení.

Ale zde jsme opět u rozdílu mezi díváním a spatřením. Problém s vyhlídkami tkví v tom, že je těžké na nich spatřit vůbec něco. Je obtížné skokem přeorientovat naši mysl, aby použila smysly v jiném modu prohlížení. Tedy, řečeno úlevně laicky, svítí-li například sluníčko, vnímáme jeho zář, modrost nebe, rozmazanou zeleň stromů a je třeba několika vteřin, než jsme schopni zaostřit tak, abychom rozpoznali jednotlivé detaily výhledu – kontury obzoru a kresbu větviček. Z tohoto hlediska je skutečně výhodnější, když podlehneme dalšímu dobovému automatismu v dívání, prožívání a vnímání a vyhlídku prostě vyfotografujeme. Fotografický aparát umožní v daných parametrech „uložení“ optimálně zaostřeného obrazu a s tím i možnost ho jednou, v neurčitě časovém horizontu, také spatřit. Samozřejmě, že k prohlížení snímků s intencí „prozít“ nemusí vůbec dojít. Naopak: to, že k takovému prohlížení ukořistěných snímků „neviděného“ vůbec nedojde, je realitě blíže. Pokud bychom ale měli viděné řádně chápat a dále s ním pracovat, je přesto nezbytně nutné je mít zdokumentováno. A je to nutné vždy, nejen pokud jsme turisty, kteří se pachtí za opicemi na Gibraltaru.

Vidění rozvrhované v heideggerovském diskursu je však něco jiného a žádá si především jiné rozvrhování času a – ostýchavě dodávám – i bytí. Odměnou za takový způsob dívání nám může být spatření losa v lese, kde ho nečekáme, ačkoli tam skutečně je. Anebo možnost spatřit lišku v Mařákově lese, v jehož předloze asi také skutečně byla. Ale copak se takhle malují obrazy?

Máme-li v nakupení jsoucna projikovat pohled, který by se možná střetl se světlinou, v níž se našemu vidění cosi skýtá, stačí se zastavit u nejbližšího stromu v onom „ted“ mezi poklesáním minulého a nadcházejícím budoucího. Zkrátka oprostít svoji mysl od artikulovaných struktur a udělat si chvilku

čas. V nicotě, která vrhá světlo jako průhled mezi stromy na paseku a rozvírá možnost záblesků bytí ve viděném, čeká kupodivu to, po čem v našem zrychleném fungování dychtíme nejhorlivěji, totiž zážitek. Každý kmen stromu má kresbu, která v tomto záblesku bytí překoná kteréhokoliv tvůrce, a náš pohled jakožto stávající událost vidění může být interiorizován, diferencován, komparován a tříben ad infinitum. Pokud jsou nám taje mikrosvěta příliš malé a toužíme po něčem monumentálnějším, můžeme ujít několik kroků dál do lesa. V literatuře se dočítáme, že tam žije řada zvířat, dokonce i los. Potíž je ovšem stejná jako na miradoru – nevidíme ho. Můžeme chodit mnoho hodin a nespatříme ho. Los nám nejde vstříc.

Světlna

Pokud z nějakého výstředního zájmu procházíme pasyky nejen za účelem sběru hříbků, ale proto, že bychom se chtěli setkat s něčím nám podobným, bytí zároveň nás překračujícím a vzácným, otevřít se události setkání s bytostí schopnou zprostředkovat vhléd do nečlověčího, nedomestikovaného pobytu ve světě, je třeba, aby naše vidění překonalo hranice instrumentality, vstoupilo do otevřeného prostoru ukazování a zjevování se a spatřilo v jiné artikulaci svůj účel ve vidění samém. Což si pochopitelně žádá koncentraci a stává se meditativním zážitkem svého druhu. Takovéto základní ladění, cesta od mechanické recepce k prokmitávající světlině bytí, je základním předpokladem setkání s jinou formou života, skrytou v limitovaném prostoru, v němž jsme dosud neobsadili jednoznačně dominantní pozici. Pro setkání s losem je toto naladění podmínkou nutnou, nikoli postačující. Losa potkáme náhodně, vůbec ne běžně, což je zřejmě z prostého porovnání statistických údajů o hustotě zalidnění a „zalosení“ krajiny. Odměnou za takový způsob dívání nám pak může být, že se fotoaparát, fotopast či mikroskop stanou funkční pomůckou nepředpojatého

pohledu. V náš „prospěch“ takto může svědčit i indifferenc fotopastí, jež může, vydána napospas bezčasí, riskovat střet s nicotou či s deštěm, aniž by šířila pro člověka typický pach odpuzující zvěř.

Otevírá se pole možností, jakým způsobem zachycené rozšíří naše imaginativní prostory. To, co se ukáže a vyjeví za horizontem pouhého sběru dat, za materiálem naší instrumentální zvidavosti, co se doopravdy zjeví na snímku z fotopasti, z něhož na nás poplašeně svítí očima podivný obří kopytník, se nabízí k vidění jen „ve světle“, jak předpokládá Heidegger. Mluví v té souvislosti o „Lichtung“ – pasece v lese. Světlna bytí, která poukazuje ke světlu a předchází každé jevení, každou volnou hru jasu a temnoty, dokáže na naší sítnici – anebo v naší mysli – zpřítomnit jiný rozvrh bytí.

To, co žije za naším domem, v kapce vody či na Mařákově obraze, přes svoji neviditelnost rozvrhuje zpětně náš svět a obohacuje ho – právě o neviditelné. Jedná se o myšlení jako čekání, číhání v otevřeném prostoru či v lese. Co vystoupí ze hry světla a stínů? Na co líčíme pasti? To, co na nás v tomto rozšířeném způsobu dívání hledí z výsledných obrazů, často nejsou ony zjevené pravdy rafičitelů fotopastí a sběratelů biodat. Naopak, mohou to být zjevení poměrně halucinační. Takové obrazy je třeba interpretovat nejméně dvojím způsobem: s vědomím toho, co v nich vidí oni instrumentální lovci jsoucího, kteří na ně primárně políčili, avšak zároveň jako průkmity pravdy v modu neviditelného, jak o nich mluví Heidegger. Takové světelné záblesky v temnotách pak rozkrývají netušené vhledy do nás samých. Umožňují nám je bytostí blízké, a přesto bytostně jiné, jejichž podstatou je sice nenápadnost, nestřetávání se, nejevení se, neukazování se, které ale přesto pobývají na okraji našeho světa a zahlédnuty vyvolávají kýžený poznávající údiv.

Autorka je dokumentaristka a etnozooložka.

Vidíme problém a jednáme

Německá organizace Die Agronauten hledá alternativy k současnému konvenčnímu zemědělskému hospodaření, které je dlouhodobě neudržitelné. Jaké jsou sociální benefity farmaření v malém měřítku? Čím se mohou inspirovat čeští pěstitelé?

TOMÁŠ UHNÁK

Čím se vaše organizace Die Agronauten zabývá?

Zabýváme se nejrůznějšími aspekty udržitel-ného regionálního zemědělství. Spolupracu-jeme s místní sítí farmářů Regionalwert AG a reprezentujeme evropskou síť Access to Land, což je poměrně nová iniciativa. Fungu-je asi tři roky, prvotní impuls přišel z fran-couzské organizace Terre de Liens. Důvod vzniku všech těchto organizací je jednoduchý – všude v Evropě máme problém získat novou půdu pro udržitelné zemědělství, hospoda-ření v malém měřítku a ekologické zemědělství. Nadto v Evropě zemědělské půdy neustále ubývá, například ve Francii každou vteřinu ubude čtvereční metr. Dochází k tomu hlav-ně v posledních pěti letech kvůli urbanizaci – půdu zabrala infrastruktura, silnice, želez-nice, nová výstavba a podobně. Města rostou, žije v nich stále víc lidí, kteří se stěhují z ves-nic, a pokud máte okolo Prahy zemědělskou půdu, patrně ji stejně časem převedete na sta-vební pozemky.

Rovněž dochází k procesu koncentrace, což znamená, že máme stále méně zemědělců, kteří pracují na čím dál větších pozemcích. Zemědělci stárnou a ubývají. Podle statis-tik je v Evropě více než polovina pracovní-ků v zemědělství starší než padesát pět let, přičemž celá jedna třetina farem je v držení lidí starších šedesáti pěti let. Evropské země-dělství proto v nejbližších letech čeká velká změna. Je zde potenciál jisté generační obro-dy, ale také bude nedostatek mladých lidí. Pro potomky evropských farmářů tahle prá-ce není atraktivní – konvenční zemědělství obnáší spoustu práce, odpovědnosti, a přes-to má nízkou sociální prestiž. V Německu si sedmdesát procent hospodářů nad čtyřicet pět let není jisto, kdo po nich převezme prá-ci. A přitom mladí lidé, kteří by zájem o far-maření měli, ale nepřicházejí do zemědělství z rodinných hospodářství, mají malou šan-ci půdu vůbec získat. Často navíc jde o lidi z měst bez zkušeností s hospodařením.

Těchto několik propletených problémů – zvýšené ceny půdy, tlak na její dostupnost a problém s předáváním farem – je důvodem, proč jsme se svými iniciativami začali. Když říkám my, mluvím o dvanácti organizacích v sedmi evropských zemích. Zatím jde hlav-ně o západní země, ale bylo by skvělé, kdy-by se zapojily i iniciativy ve východní Evropě, kde je problém také velmi palčivý.

Proč lidé, kteří nemají se zemědělstvím zkušenost, chtějí začít farmařit?

V posledních deseti letech rapidně roste důle-žitost zemědělství i politická a ekonomická relevance tématu potravin, a nové názory rychle nabírají příznivce napříč generacemi. Jde především o nezávislost na velkém byzny-su, rozsáhlých strukturách a globalizovaných potravinových systémech. Lidé podněcují vznik místních udržitelných potravinových systémů a začínají rozumět důležitosti spo-jení s vlastní půdou. Ale pro jednotlivce je to příliš těžké. Když řeknu, že hektar země-dělské půdy stojí v některých částech Evropy 120 tisíc eur, je to číslo samozřejmě hrozně vysoké. Ale to platí, i pokud jde jen o čtyřicet tisíc nebo dvacet tisíc eur.

Jaké jsou nejčastější důvody zdražování zemědělské půdy?

Koncentrace zemědělské výroby, spekulace s pozemky, mizení hospodářské půdy... Naštěstí nejen u nás v Německu vzrůstá zájem o zdravé a regionální jídlo, což ote-vírá iniciativám z naší sítě různé možnosti. Například organizace Soil Asociation nabízí školení pro mladé farmáře a rozvíjí komu-nitně podporované zemědělství ve Velké Bri-tánii. Německá iniciativa Regionalwert AG umožňuje lidem investovat do udržitelného

zemědělství prostřednictvím podílů. Jejich investice umožňují nakoupit půdu a ta je poté pronajata farmářům, kteří by se k ní jinak těž-ko dostávali. Původní nápad pochází od orga-nizace Terre de Liens ve Francii, kteří také zachraňují zemědělskou půdu před realitním trhem. U nás jsme shromáždili 2,3 milionu eur jen v oblasti Freiburgu, ale podobné pro-jekty se objevují i v jiných částech Německa. Terre de Liens se podařilo získat přes 35 milio-nů eur a nakoupit půdu na mnoha místech po celé Francii. A potom zde máme další ini-ciativu, v Katalánsku je to například Xarxa de Custòdia del Territori, která uzavírá nájemní smlouvy s vládou nebo soukromými vlastní-ky půdy. Podmínkou smlouvy je vždy dodržet určitá kritéria, zajišťující, aby se půda využí-vala k ekologickému a malému zemědělství.

Jací lidé investují do půdy a finančně podporují malé zemědělce?

Jsou to lidé, kteří se zajímají o udržitelný potravinový systém, kteří si uvědomují pro-pojenost typu zemědělství s podobou kra-jiny. Je zásadní rozdíl, jestli bydlíte vedle monokulturních lánů kukuřice, anebo v růz-norodé krajině s mnoha malými hospodář-stvími, s vysokou biodiverzitou. Existují lidé, kteří o podobu krajiny mají obavu, a neřekl bych, že jsou to jen bohatí. U nás v Němec-ku někteří lidé prostě chtějí podporovat svůj vlastní region. Jdete do obchodu a víte, odkud věci pocházejí, můžete navštívit pří-mo farmáře, a je tu vysoký stupeň transpa-rentnosti a důvěry. A v jiných zemích je to hodně podobné. Snažíme se najít způsob, jak zachovat zbytky toho typu farmaření a sedlačení, které známe z dětských knížek. Navíc je tu silný prosociální aspekt – spo-jení mezi konzumenty a producenty. Cítím se spokojeně, pokud vím, odkud moje jíd-lo pochází, znám farmáře, vím, jak pěstuje nebo jak zachází se zvířaty.

Pokud od vás farmář získá půdu, jaké podmínky musí dodržovat?

Přístupy našich dvanácti evropských iniciativ se mnohdy dost liší. Všechny mají vlastní stan-dardy, ale jsou tu určité minimální požadav-ky. Především farmář musí během tří let pře-jít na ekologické zemědělství. Máme soubor šedesáti pěti indikátorů a každý rok zjišťuje-my, jakým způsobem farmář svou farmu řídí – zdali se zvyšuje úrodnost půdy, co se děje s přidanou hodnotou, zda zůstává v regio-nu, nebo odchází do nějakého velkého města mimo region, jaké jsou sociální dopady, koli-ka lidem dává práci.

Zajímají tato témata evropské vlády nebo místní úřady?

Problémy, o kterých jsem mluvil, ještě napl-no nepropukly, takže zatím vlády moc netrápí. Proto musíme konat sami a zároveň toto téma prosazovat do oficiální politiky. Poli-tiky by zajímat mělo, vždyť přece hovoří-me o obecném dobru a službách společnos-ti. Třeba Terre de Liens ve Francii s politiky spolupracuje velmi úzce – tedy s těmi, kte-ří nejsou koupeni zemědělskou lobby, záleží jim na rozvoji venkova, regionu a vidí benefi-ty, které farmaření dává především rurálním oblastem ve Francii, kde jinak dochází k odli-vu mladých lidí. Obecně ale farmáři v udr-žitelném zemědělství zatím musí překoná-vat spoustu překážek – za všechny jmenujme otázku hygieny na biojatkách.

Existují nějaké benefity také pro investory nebo lidi, kteří poskytují peníze na podporu vytváření nových farem? Získávají za to od farmářů něco? V Německu iniciativy začaly v roce 2006, tak-že teď mohu mluvit o stavu po několika osmi letech činnosti, kdy máme pět set podílníků.

Pokud investujete do farem, malých obchůd-ků, malého byznysu, nevyděláte samozřej-mě hned jmění. Chcete-li mraky peněz, radě-jí investujte do čehokoli neudržitelného, protože čím víc je něco trvale neudržitel-né, tím vyšší jsou zisky. U nás zatím nedo-stanete finanční podíl na zisku ekvivalentní podílu, který jste koupili, i když doufáme, že i na to jednou dojde. Můžeme ale nabídnout něco, čemu říkáme socioekologické dividen-dy. Odměnou je pocit, že podporujete něco prospěšného, investujete do budoucna. Při-bývají noví zájemci, zlepšuje se využití ener-gie na farmách, naše potraviny doručuje auto na solární energii. Vinice, které podporuje-me, používají koně, což dřív bylo v Německu běžné. Dnes každý používá stroje nebo sklí-zí automatizovaně, a to samozřejmě zname-ná méně pracovních míst v zemědělství. Kůň je navíc půdě velmi prospěšný, čehož mašina nebude nikdy schopná.

Existuje více možností, jak investovat do zemědělství a poskytovat půdu?

Je zde model komunitou podporovaného zemědělství, založený na tom, že lidé pra-cují spolu, podporují tak farmáře v jeho úsi-lí a umožňují mu fungovat mimo normální trh. Existují také modely spočívající v tom, že je půda vyjmuta z reálního trhu a je poskytnuta farmářům. Ve Španělsku, Itá-lii nebo Katalánsku to funguje prostřednic-tvím smluv s vlastníky půdy. Jsou zde také půjčky, partnerství, modely, v jejichž rámci občané a farmář spoluvlastní farmu. Existu-je spousta cest, jak mohou občané převzít zodpovědnost.

Jak udržitelné zemědělství popularizujete?

Pořádáme školní výstavy o budoucnosti zemědělství, děláme festival s názvem Agri-Kultur. Na různých veřejných akcích zdůraz-ňujeme kulturní aspekty zemědělství. Upo-zorňujeme, že zemědělství není jen zdroj levného jídla, které se ocitne v supermarke-tu. Snažíme se zasáhnout co nejširší publi-kum. Už se promítá film o šestaosmdesáti-letém farmáři, který předává své zkušenosti mladým farmářům. Když pozorujete toho starého muže, vidíte, jak se v průběhu jeho života zemědělství v Německu měnilo – a už to mnoho prozradí. Vyrostl ve Schwarzwal-du na jihozápadě Německa, kde se chovali koně. Všechno si tehdy vyráběli sami. Pěs-tovali semena, měli vlastní hnojiva a podob-ně. Po válce se kvůli industrializaci zeměděl-ství mnohé změnilo. A najednou vidíte, jak se mladí farmáři vracejí ke starým metodám a uvědomují si, kolik energie je na to skuteč-ně potřeba. Srovnávají. Když sedíme na trak-toru, také využíváme energii, jenže ropa tu věčně nebude, anebo bude mnohem draž-ší. Neměli bychom zapomínat na minulost, může nám mnoho říct o naší budoucnosti.

Myslíte, že dojde na biblické proroctví „V potu své tváře budeš jíst chléb“?

Mluvil jsem s jedním starým francouzským farmářem a on říkal: „Člověče, jako děti jsme museli pracovat tak tvrdě, jen všechno to ple-tí... Byli jsme tak šťastní, když jsme dosta-li všechny ty stroje a pesticidy, bylo to jako vysvobození. Ale potom jsme zjistili, že žádné jednoduché řešení neexistuje, že to jen vytvo-řilo jiné problémy, za kterými se teď potýká-me.“ Rakouský filosof Günther Anders řekl, že technologický pokrok předběhl naši schop-nost s ním zacházet. Vidíme to i v zeměděl-ství. Máme mimořádně progresivní technolo-gické inovace, třeba geneticky modifikované plodiny. Ale dokážeme je ovládat? Dovedeme správně zacházet s touto technologií a rozu-mět důsledkům tohoto zacházení? Tolik jsme zvýšili produkci potravin, a přesto miliarda

S agronautem Peterem Volzem o mizející půdě

Peter Volz. Foto Tomáš Uhnák

lidí hladoví. Vyhazujeme spousty jídla. Musíme se znovu obrátit ke svým morálním, kulturním základům. Samotné peníze opravdu nejsou dobrý základ.

Nemyslím si, že máme žít jako v době kamené. Pouze říkám, že se pohybujeme příliš rychle kupředu a nemáme žádný morální kompas. Vůbec nevíme, kam směřujeme. Proto je podle mne důležité, jak vnímáme čas. Jsme vlastníky svého času, nebo jeho otroky? Je nutné najít čas na sebereflexi. Je třeba se zastavit, místo abychom zvyšovali produktivitu. Každý zuřivě pobíhá, aby vydělal peníze. Ale má čas zjistit, na co?

Při hospodaření v malém měřítku na proces růstu nemáte tak velký vliv, prostě musíte dát přírodě čas. Je to výhoda?
Komunitou podporované zemědělství je svého druhu kulturní hnutí. Právě to, že lidé, kteří v něm působí, uvažují o zemědělství jako o způsobu života, mi dává naději. Je to skutečně velký rozdíl oproti technokratům, kteří prostě jen chtějí žít na vysoké noze. Existují v podstatě dvě možnosti – buďto spolu hospodařit na farmě, anebo úplně zmizet z trhu. Protože pokud fungujete v rámci trhu, automaticky se dostanete pod tlak. Spousta farmářů by ráda dělala věci jinak, třeba zacházela lépe se zvířaty, ale nemůžou toho docílit, protože fungují tržně. A na trhu záleží jen na jedné věci – cenovce v supermarketu na konci celého procesu. Nízká cena přitom vylučuje kvalitní zacházení s potravinami.

Abyste své aktivity mohli rozšířit do České republiky, potřebovali byste už nějaké existující místní iniciativy nebo organizace? Co je do začátku potřeba?
Ideálně by to fungovalo, kdyby tu už nějaké podobné iniciativy byly. Bylo by bláznivé si v Německu říct: „Fajn, teď pojďme založit nějaké české organizace.“ Nelze to úspěchat, to bychom se řídili stejnou pokroucenou logikou, na jakou přistoupilo konvenční zemědělství. Růst sítě je důležitý, ale všechny naše iniciativy vznikly velice dlouhým procesem. Prvním krokem je umožnit komunikaci a také ukázat, co už se v Evropě děje – jak organizace pracují, jaké mají nástroje, jaké zázemí různé státy poskytují. Pro to také v současnosti usilovně pracujeme na webových stránkách Accesstoland.eu. V Belgii například právě vznikla iniciativa Terre-en-vue, která se inspirovala francouzskou Terre de Liens. Ale neomezuje se to jen na Evropu, podobné projekty vznikají třeba v Indii.
Jean-Paul Sartre řekl, že moment společenské transformace nastane ve chvíli, kdy se někomu podíváte do očí. Proměna společnosti těžko nastane, pokud ji chápeme jako nějakou abstraktní myšlenku. Lokální přístup má své jasné výhody. Neznamená to, že veškerá regionální řešení jsou automaticky nejlepší, ale mají pro to předpoklady. Mít vlastní lokální potravinový systém, který podporuje místní životní prostředí a přispívá ke kladnému společenskému prostředí, to by měla být ta nejlogičtější a nejrozumnější věc na světě!

Zatím ale chodíme bezmyšlenkovitě do supermarketu a podporujeme přesný opak.

Jak se díváte na tezi, že kapitalismus požírá ostatní modely? Nemohou se alternativy v zemědělství nakonec stát jen další součástí stávajícího systému?
Možnost, že se z nich stane cosi na způsob „zeleného kapitalismu“, existuje. Jak ale zajistit, aby se skutečně jednalo o důvěryhodnou alternativu, ne jen další tržní princip, prodejní strategii a podobně? A jiná věc, které se bojím, je, že můžeme být pohlceni nějakou pravicově-nacionalistickou, protiimigrantskou ideologií, jejímž tématem bude rodná půda. Naší povinností je být si toho neustále vědomi a hledat cesty, jak se tomu ubránit. Zatím jsme ale docela maličké hnutí, a tak v současnosti velké nebezpečí, že by se o nás kapitalismus zajímal, neexistuje. Situace se nicméně rychle mění. Důležité je diskutovat, což se nám zatím snad daří třeba právě u tématu sociální inkluze. Potravinová soběstačnost se nesmí stát další elitářskou záležitostí. Přístup ke kvalitnímu jídlu by měl být právem každého, a ne nějakým privilegiem. Když přednáším na školách, neříkám „udělejte to a to“, pouze studentům navrhuji, aby o věcech přemýšleli, aby uvažovali o tom, jaký systém produkce potravin podporují svou spotřebou. Jde o věc příliš důležitou, než abyste ji mohli ignorovat.

Z angličtiny přeložila **Marta Svobodová**.

Peter Volz je jedním ze zakládajících členů německé neziskové výzkumné organizace Die Agronauten, která usiluje o podporu trvale udržitelného ekologického zemědělství v Evropě. Studoval sociální vědy a obor správa životního prostředí v Berlíně, Paříži a ve Freiburgu. Pracoval pro německou vládní organizaci GTZ, zaměřenou na sdílení dovedností a technologických znalostí, a pro francouzskou agenturu zabývající se životním prostředím ACTEON.

Srdce světa v trojobalu / Martin Poch

Představujeme nové básně Martina Pocha z rukopisného souboru **Městys**. Básník se tentokrát tolik nezabývá společenskými tématy, o to pečlivěji však přehrabuje trosky kulturního povědomí a reflektuje smrt, prázdnotu a tělesnost. „Měli jsme zlaté zuby, máme holé věty.“

Příběh

Ř
Ta koruna ti sekne
má to ovšem jeden háček, Reinharde
jak zadřená tříska bude svědit věčně
jako růže v jedné ruce a kopí ve druhé
se nepodřeš za uchem
potěžkej jazyk!

Ř
Anthropoid
Abeceda
Rimbaud
Nezval

Ř
Tik ve skleněném oku
safír, rubín, sklivec
jiskra v říšském sněmu
rozdřípneš puchýř
a glóbus vyteče

R
Lák v dřevěné míse
vteřinové lepidlo v ústech
polibek na patní kost z houslí
nota z Písní kosmických
zakousnout a polaskat
to nejedlé vyplivnout

R
Remek a Metoděj, dvě světlice
opření o cirkulárku
ČSFR a šmytec
národ sobě
incest

R
Švanda dudák
lvíček na prsou
seladon a světák
jazyk na vestě
delirium tremens
velký regres
výpadek zubů
how are you

THE
Ve středu hrací plochy
v hrací skřínce Šumava
válec v orchestrionu: tuš!
srdce světa v trojobalu
nedomykává chlopeň
tschechisch

DZ
Pověz vítr... nic
kouříš, jak když si čistíš zuby
a boty od Bati
ti ťapou ve frontě na velkou
šajtli

F
Surfař na Lipně, to je držák!
bermudský trojúhelník
Rakovník v CNN
nález z laryngologie pozitivní

Koláž ČERNÝBERAN

CZ
Světlice pohraniční stráže minulost
thajský lampion štěstí budoucnost
pro korunu by si nechal vrtat koleno
měli jsme zlaté zuby, máme holé věty

Slovanská epopej

Něco

V něco věřit musím.
Píšu přece, abych zbohatnul a investoval,
a ne abych měl Já poslední slovo
a to slovo bylo papír.

Nevěřím v Boha,
ale nějak se už domluvíme,
rukama nohama, když na to přijde.
Rakev nám bude malá burza.

Bude to jak potlač.
Zbude po mně šedý zub
a prsten z titanu.

Co zbude po něm? Víra.
Chudák smrt! Bleší trh.
Zase jenom krámy na Aukru.

Nový New York

I

Jsem ztracené písmeno P ve slově SVĚT
jsem Wolker
založením samotář – zborcený stylita
soudruh na cestách

Zděšený a zesinalý
holohlavá kontura
bledý jako asfalt
láskyplně tetovaný
vlastním hřbitovem

II

Ze svých šedin soukám pavučinu
mrak vrávorá a příze řídne
kravinec na kravinec
ber kde ber

Žluklý přízrak
moje modré oči optický klam jezera
oči topičovy
říkají o mně
že toho moc nenamluvím

radši naslouchám ušima kaluže
v nich mrakodrapy, davy, vemeno

Předu a přitom se
rozpadám a drolím
ždímám cenný papír
dekret na byt

III

Obytná zóna: dehydratace
biotop: dálniční kaple
a když už jsme u toho
tak spáleniště kolmic

A jako naschvál
uprostřed nedozírného parkoviště
mi moucha vleze do ucha
a do krku rozedma

Moje motto:
to jsem já
já jsem to
a teď říd!

IV

Motor začíná vynechávat
kam šlápnu, ztrácím půdu pod nohama
myšlenka s velkým M je padák
stěrače, řekněte
který pedál zatroubí na toho Boha?

Varhany vyplazují jazyk
poustevna je obsazená
a poušť jak hangár jako garáž
a obzor čím dál širokoúhlejší

Nebo je tam šmouha?
nebo je tam slza?
nebo plnovous?
nebo mutuju?

To ta moucha
to ta Heřpa
nepomůže autogen
kdyby byl Bavorov

V

Jako se bedla otáčí za sluncem, vidím se
v CNN
hotová socha Svobody za humny

Zametám stopy a přitom luxuju červený
koberec
ale s tak nepostřehnutelně zdviženým
malíčkem
že kravský jazyk dělá dlouhý nos

Stylito, stylito, slez
z té prostaty!

Z limuzíny vystupuje nudista, takže zívá
reflexní vesta
Instagram
smoking
zubatá
protéza
marná sláva
jsem samá vata, peří – nehoří, doutná
jsem na mapě jako rohožka
jsem na pořadu dne k večeri
jako příběh o velkém návratu vodojemu

VI

Až penis zalezlý pod sukni rozsvítí jak maják

Až se vrátím z Ameriky jako smutný voják

Až Wolker přejde moře a nebude mít závrať,
jakou já mám

Až začnu žít svůj věstonický sen

VII

Do té doby platí výrok
že nemocnice Motol
je nový New York

Takže Lhářko
teď zas ty –

Zabodni do mě kružítko
zasad strom a pros o živiny
vytyč a rozděľ pozemky

Nebudeme se přece honit na chůdách!

Kenotaf

Prošel jsem řadu hřbitovů.
Prolistoval stohy náhrobků.
Prosurfoval pole orná i válečná.
A co z toho? Skolióza, mozoly.

Velvary. Velvary. Velvary.
Hřbitov.

Dva podezřelí nad záhonem,
já a čtenář, čelo na čelo
klademe věnce: Sbohem...

Jména. Profese. Data. Nečitelné.
Funerální verše... by k nám tvé
srdce promlouvalo věčně. Riposo.
Nečitelné. Živnost. Asi bydliště.
Automat na svíce. Oblíbené záložky.
Nezaplacený hrob. Vymazat historii
procházení. Báze. Anonymní režim.
Nezaplacený hrob. Hashtag #Motol.

S láskou zapomenout rozumět –

Štěstí, že po tolika pohřbech
ještě rozlišuju ženu a život.

Martin Poch (*nar. 1984*) pracuje jako projektový manažer a tvůrce e-learningových lekcí. Vydal básnické sbírky *Běhařovská lhářka* (Concordia 2009) a *Jindřich Jerusalem* (Dybbuk 2013). *Ukázka z jeho tvorby byla zařazena do antologie Nejlepší české básně 2013, výběr z básní vyšel rovněž v A2 č. 17/2013.*

Kéž to vydrží / Tomáš Čada

Nové texty Tomáše Čady se nebojí jednoduchosti, jsou doslovné a přímočaře reflektují problémy současného světa i básníkův osobní život. Současná poezie všedního dne?

Dnes si přivstal

přivstal si – ale z postele se mu příliš nechtělo – na záchodě si krátil čas čtením článku o poruchách příjmu potravy – ve sprše onanoval – vše pak pečlivě omyl horkou vodou a hubkou – k snídani si připravil tři míchaná vejce a přestože je trochu připálil pochutnal si na nich – oblékl si večer připravenou polokošili džíny a šedé sako s rafinovaným proužkem – při odchodu se ujistil že vchodové dveře zamknul nedávno v domě řešili vloupání a podobným nepříjemnostem by se rád vyhnul – do práce se vypravil s tříhodinovým předstihem

(...)

zmařil
zmrtvěl
zakrágloval

(...)

dorazil s drobným zpožděním – omluvil se za zdržení nadřazenému – srdečně se pozdravil s kolegy a –

(...)

usadil se ke zcela zbytečné práci

Projev na náckovské demonstraci

Mám rakovinu
Neříkám to proto abyste mne litovali
Ale jako východisko z problémů
Mám rakovinu a vy ji máte taky

Ta rakovina se rozhodla pochodovat vaším městem
stejně jako ta moje chce vegetovat v mém těle

Ze mne samého vyrostlo nejprve nic
a to nic nabralo takovou sílu
že chce v nic proměnit celé své okolí
Vlastní tělo se obrací samo proti sobě
Uroboros požírající ne svůj ocas ale hlavu

A ano říkáte to správně žere si ji svojí prdelí

Podívejte se na tu prázdnotu
co tu teď dělá ramena jako by byla něčím naplněná
Jako by to nebyla jen pouhá porucha života
něco co je od prazákladu rozbité zbytečné
Její zbraní je jen strach Strach ze sebe sama

Nikdo z vás asi nechce vést boj
a už vůbec ne bojovat sám se sebou
ale mne i vás to čeká

Možná si říkáte že to co dělám je pošetilé
Že mohu dělat věci rozumné ležet léčit se
ale já se léčím skrze vás

Možná se ptáte jestli se nebojím
A já se pokusím ukázat svůj děs
Ale ne vám
Vám nepatří

Báseň o dětech

„Loučím se s Tebou, než půjdu na smrt.
Strašně se té smrti bojím, protože házejí
malé děti do masových hrobů živé,“
napsala před smrtí Junita Višňackaja
běloruská Židovka svému otci

Ráno se postavíš v postýlce a křičíš v nový den
Předstíráme spánek Někdy to divadlo zbaštíš
Ale když je vzlykot silnější než únava vyrazíme
Na výpravy do kuchyně Nechceme být krutí
Stisknout vypínač Ruce pod kohoutkem opláchnout

Čtyři a tři čtvrtě polévkové lžíce sunaru
na sto třicet mililitrů vlažné vody
Protřepat

Je pravděpodobné
že postup budeme opakovat
dokud ti nebude stačit k snídani
třeba rohlík s máslem medem a kakao
Je pravděpodobné
že ti k šesti stávajícím zubům
přibudou další a my budeme
zase trnout zda stoupající horečka
není příznakem choroby
Je pravděpodobné
že k prvním slovům přidáš další
další pak ještě
a složíš je do vět
přání stížností názorů
Je pravděpodobné
že nás – s trochou štěstí – zítra nezastřelí

„Nejdřív se mi při střelbě
trochu třásla ruka, ale člověk si zvykne.
Při desáté várce už jsem mířil klidně
a střílel s jistotou
do tolika žen,
dětí
a nemluvnat.
Vzpomněl jsem si na to,
že mám doma dvě děti.
S nimi by ty hordy zacházely stejně,
ne-li desetkrát hůř.
Smrt, kterou jsme jim dopřáli my,
byla milosrdná a rychlá
(...)
Nemluvnata vyletovala
velkým obloukem do vzduchu
a my jsme je stříleli ještě v letu,
než stačila dopadnout,“
napsal německý policista
své ženě
z Běloruska

Dne 12. června 2014 unesli Palestinci
tři izraelské chlapce
Dne 30. června 2014 byla nalezena
tři mrtvá těla izraelských chlapců
nedaleko od místa kde zmizeli
Dne 2. července 2014 upálili Izraelci

jednoho palestinského chlapce
Přímá souvislost mezi smrtí
tří mladých Izraelců
a jednoho Palestince
se zatím nepotvrdila

Ale tak nějak se s ní počítá

„Z hloubi svého srdce si přeji, aby byli Arabové upáleni,“
píše 10. července 2014 na svůj profil na Twitteru
mladá Židovka z Izraele vystupující pod pseudévku OrtaL1ysaScar
Na profilové fotografii špulí karmínově rudé rty do polibku
její hnědé oči jsou skoro něžně upřené do objektivu
V její tváři nenávist nepozoruji
Na profilu se rovněž nachází fotografie z narozeninové oslavy
balónky rudé jako dívčiny rty jsou umně rozmístěny po pokoji
na sněhobílé posteli se nachází hebrejský vzkaz vyspaný z rudých růží
„Z hloubi svého srdce si přeji, aby byli Arabové upáleni.“

Dívám se ti do očí a představuju si jaké hrůzy se ti mohou stát
než budeš ve věku těch chlapců
Vím však jistě že genocidu mé myšlenky neobsáhnou
Dívám se ti do očí a představuju si jak křehké je moje pohodlí a jak křehké ještě daleko křehčí je to tvoje
Dívám se ti do očí – vidím člověka – a přitom si představuju
kolik lidí mělo pocit že oni jsou lepší lidé než lidé jiní
kolik lidí si z toho popudu osobovalo právo na prostor majetek životy na historii kulturu duši
Dívám se ti do očí a nedokážu si představit že v tobě někdo vidí hrozbu nebezpečí zlo
Dívám se ti do očí a přitom je to tak běžné je přece naprosto normální vzít nevinné dítě zastřelit je a vhodit do jámy vzít nevinné dítě mučit je a třeba – chce-li se – znásilnit
vzít nevinné dítě a nakládat s ním jako s nepřitelem

Nic významného se nám neděje
Dítě se teprv rozhořívá a já trápím se jen nežitým

Všechno je tedy v pořádku
Kéž to vydrží
Nadosmrti

Jistě, psát báseň o úsměvu u kasy se nemusí zdát schůdné, ale ať

Tomáš Čada (nar. 1985) je redaktor Literárně-kulturního časopisu *H_aluze*, občasný recenzent, moderátor a organizátor kulturních akcí (*Den poezie*, *Antropotyátr*, *Zarafest*, *Večery H_aluze*). Podílí se na dramaturgii Domu čtení v Praze. Vydal sbírku *Spodní patra* (2013). S performancí Tři ekonomické jednotky se zúčastnil literárně-experimentálního festivalu *SOUNDOUT!* v Berlíně.

Rachel Nieborgová a Ine Mulderová: Girls'N'Guns, 2008

RedForColourBlind & A2 uvádí

ÈLG
alter, hundebiss rec.

TOMUTONTTU
dekoder, alter

A2+
5. 10. 2014
Praha
Café V lese
20:00

A2

MINISTERSTVO KULTURY

RED COLOUR FOR BLIND

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 2

Fotograf Festival #4

1. – 31. 10. 2014

SEEING IS BELIEVING

VIDĚT A VĚŘIT

Diskuzní fórum
Stadium zrcadla

3. 10. 2014 • 14.00–18.00
Korzo Veletržního paláce NG

www.fotografestival.cz

TA

cesta ke knize

FESTIVAL MALÝCH NAKLADATELŮ N°3 TÁBOR 3 — 4 10 2014

NAKLADATEL
+ **KNIHOVNÍK**
+ **UČITEL** =

ILUSTRACE
Bjorn Rune Lie
& Alžběta Skálová
Jiří Šalamoun
L'Atelier Automatique
Praha ↔ Halle
Corraini

65. POLE
A2
AKROPOLIS
AMU
ARCHIV VÝTVARNÉHO UMĚNÍ
ARGO
ARTFORUM
ATLANTIS
BAOBAB
BĚŽÍ LIŠKA
BYLO NEBYLO
CESTA DOMŮ
D.O.M.E.K.
DAUPHIN
DHARMAGAIA
DOKOŘÁN
DYBBUK
FRA
GPLUGS
HOST
HRANA
H_ALUZE
KALICH
K. K. BAGALA
LABYRINT
LIPNIK
LOUNŠTÍ LOUNSKÝM
LUDMILA VRKOČOVÁ
MALVERN
MARIE M. ŠECHTLOVÁ
MAŤA
MEANDER
MOT
NAPOLI
NÁRODNÍ FILMOVÝ ARCHIV
OIKOYMENH
PAGE FIVE
PAPELOTE
PAVEL MERVART
PERPLEX
PLAY
PROTIMLUV
PSÍ VÍNO
REVOLVER REVUE
RUBATO
SALVE
TRIÁDA
TVAR
UTERKY
VOLVOX GLOBATOR
VŠUP

HUDBA
Živé Kvety
Kamoška a Kokosko
Banana Split
Dj Mushroom

**SVĚTOVÍ
NAKLADATELÉ**
OBR. KNIH
Corraini (Řím)
Media Vaca (Valencia)
Magikon (Oslo)
Muchomor (Krakow)

MOJA REČ

**M.ŠAŠEK
STIPENDIUM**

CESTA TAM A ZASE ZPÁTKY
Chaim Cigan Jan Novák Petr Sís
Magdalena Platzová Dora Kaprálová

TABOOK DĚTEM

DIVADLO
Lišeň: Putin lyžuje

B

O

K

PROGRAM ↓
WWW.TABOOK.CZ

Ministerstvo kultury ČR
Jihočeský kraj
Visegrad Fund
tábor
MINISTERSTVO KULTURY
INSTITUT FRANÇAIS
UMPRUM
Škola
Tiskárna
BAOBAB

Kurdové proti Islámskému státu

K čemu směřuje konflikt v Sýrii a v Iráku?

Po rychlém postupu v severoiráckých provinciích se bojovníci Islámského státu (ISIL) zastavili na hranicích takzvaného iráckého Kurdistanu. Právě Kurdové, spíše než federální armáda, jsou schopni povstalcům vzdorovat. Jejich zbrojení je však spojeno s podstatnými riziky.

ZORA HESOVÁ

Poté, co ISIL během první poloviny tohoto roku ovládl povstalecké provincie Anbár a Salahudín, se v létě povstalci pokusili rozšířit území svého nového sunnitského státu do oblasti kolem Tigridu a Eufratu, zasahující až na pomezí Iráku, Sýrie a Turecka. Zvlášť nejlidnatější irácká část tohoto území, plán Ninive, přitom není arabsko-sunnitskou enklávou, ale etnicky a nábožensky heterogenní a úrodné okolí Tigridu. Bojovníci ISIL ve zřejmé snaze o minimalizaci potenciálního odporu tak v nově dobytých místech terorizují a vyhánějí příslušníky menšin.

Kurdská hráz

V létě jednotky ISIL napadly v provincii Ninive i takzvaný irácký Kurdistan, tedy oblast zčásti obývanou Kurdy. Na rozdíl od jiných menšin (například statisiců křesťanských Asyřanů nebo Turkmenů) však Kurdové a kurdští Jazíďové mají oporu ve vlastních ozbrojených jednotkách. Kurdské milice zvané pešmerga ze začátku nedovedly efektivně čelit zkušeným a lépe vyzbrojeným jednotkám ISIL a spíše pomáhaly evakuovat kurdské vesnice. Americké letecké útoky jim však umožnily dobýt zpět část pláně Ninive. Nejnapjatější situace byla poté, co jednotky ISIL dobyly Mosul a blížily se k Arbílu a Kirkúku, odkud část obyvatel začala v panice utíkat. Kurdové ale s pomocí USA nájezd odrazili a nyní jsou schopni zasahovat i mimo autonomní oblast Kurdistanu. Působí tedy jako jakási

hráz – ta ale výhledově nutně změní politickou strukturu Iráku.

Poloautonomní Kurdská regionální vláda spravuje pouze kurdské provincie Dohuk, Arbíl a Sulajmaníje. Kurdové ale žijí i v okolních provinciích. Největší spor se vede o ropnou provincii Kirkúk a stejnojmenné milionové arabsko-kurdské město. Plánované referendum o příslušnosti k autonomnímu Kurdistanu se od roku 2007 odkládá a místní Kurdové mezitím pracují na zvrácení Sadámovy politiky arabizace.

Vyvážet ropu a zbrojit

Kurdové sice mají dobře organizovanou armádu, ale také málo zkušeností s bojem a dlouhodobě si stěžují na nedostatek těžkých zbraní. Kromě možnosti vyvážet ropu jim federální vláda zabraňuje i ve zbrojení. Za dvacet let faktické autonomie Kurdové nicméně dokázali utlumit spory mezi dvěma politickými stranami, které region ovládají, zavést relativně fungující stát a navzdory odstrižení od státního rozpočtu dosáhnout nebyvalé ekonomické prosperity. Ta ale nestáčí ke zbrojení a vedení války – z čehož plyne potřeba rychlé zahraniční podpory. Spor s Bagdádem se totiž jen tak nevyřeší. Nový premiér Hajdar Abádí ze šíitské strany Da'wa se snaží postavit svou vládu na koalici se sunnity a Kurdové se cítí odstrčení. Premiéra podpořili zjevně jen výměnou za vojenskou pomoc USA a prohlašují, že jejich podpora kabinetu je závislá na splnění řady podmínek, včetně zapojení do státního rozpočtu a práva vyvážet ropu a zbrojit.

Slabost centrálního státu Kurdy výrazně posílila. Jednotky pešmerga obsadily a zabezpečily Kirkúk okamžitě poté, co z něj zmizela federální armáda, což bez pochyb znamená budoucí integraci této ropné oblasti do autonomního, výhledově i nezávislého Kurdistanu. Kurdové sice provincii po volbách v roce 2005 už vedli, ale konfliktně, a ztratili důvěru ostatních skupin. Pokud by integraci nepředcházela politická dohoda, lze tedy i zde očekávat etnický konflikt, možná i zapojení ISIL.

Zbrojení Kurdů je tedy zjevně nutné. Zabrání Kirkúku však ukázalo, nakolik je zbrojení bez politické dohody s federací rizikové. Kurdové problém Islámského státu navíc nevyřeší – nebudou proti němu bojovat na čistě arabském území a odmítli, že by sami dobývali zpět Mosul. Řešení tak může přinést pouze politická dohoda s iráckými sunnity, postupný přesun loajality sunnitských paramilitárních jednotek od ISIL zpět k iráckému státu a rychlá reforma federální armády. Premiér Abadí plánuje zopakovat americkou strategii a vyzbrojit loajální provinční sunnitské skupiny. Tento proces ale bude zdoluhavý – pokud má vůbec nějakou šanci na úspěch – a mezitím bude nutné ISIL odrazit nebo přinejmenším blokovat jeho postup.

Absence politické dohody

Jednotky pešmerga jsou tedy důležitým vojenským prvkem – podpořily irácké jednotky v dobytí Mosulské přehrady, obsadily strategický terén nad Mosulem a mohou podpořit armádu při zajištění stěžejní infrastruktury,

například obsazené rafinerie v Bajdží. Dlouhodobě ale mohou Kurdové tlačit na upevnění etnicko-náboženského rozdělení Iráku na kurdskou, šíitskou a sunnitskou super-provincii na úkor federálních dohod. Při oslabení centra pak sunnitskou oblast může velmi dlouho ovládat ISIL. Tato tendence k identitární organizaci se jeví jako nejpravděpodobnější scénář.

Zapojení regionálních a paramilitárních jednotek místo federální armády ukazuje povahu stávající krize. Centrální vlády v Sýrii a Iráku z různých důvodů nebyly schopny politicky integrovat společnost, místo toho budovaly autoritářské státy ovládané jednou skupinou. Politické protesty proti marginalizaci ostatních neuspěly, a tak se opozice pod tlakem represe militarizovala a mobilizovala na základě etnokonfesních identit, posílených agresivním sponzoringem regionálních rivalů. Šance na politické řešení zůstávají malé – závisí na změně chování sponzorů. Zbrojení Kurdů do této situace logicky zapadá, ale zdaleka ji neřeší. Autorka je analytička Asociace pro mezinárodní otázky.

Jednotky pešmerga podpořily iráckou armádu. Foto Ahmad al-Rubaye

par avion

Z ARABSKÉHO TISKU VYBRAL JAN JIROTKA

„Byla poslední válka v Gaze k ničemu?“ ptá se Hišám Murad v titulku svého komentáře z 11. září v egyptském deníku **al-Ahrám**. Podle Murada je vítězem konfrontace spíše palestinské militantní hnutí Hamás. A to i přesto, že utrpělo významné ztráty, přišlo o část vojenské výzbroje, velitelské struktury i tajné sítě tunelů vedoucích do Izraele. Také ztráty na životech palestinských civilistů byly značné – 2 139 mrtvých, většinou civilistů, z toho 490 dětí. Utrpěla i civilní infrastruktura a soukromý majetek. Na druhé straně se Izraeli nepodařilo donutit Hamás k zastavení raketové palby na své území. Ta ustala až během příměří. Izrael přitom musel souhlasit s uvolněním provozu na hraničních přechodech do Gazy a s rozšířením rybářské zóny v jejím okolí na šest námořních mil. Není divu, že se izraelský premiér Benjamin Netanjahu stal v Izraeli terčem ostré kritiky. **Zvláštní logika asymetrického konfliktu totiž říká, že Izrael lze skutečně považovat za poraženého a Hamás za vítěze.** Izraelská

centrální banka navíc odhaduje, že v důsledku konfliktu se ekonomika židovského státu letos zmenší o půl procenta. Letošní válka byla již třetím obdobným válečným střetem od roku 2008. Tentokrát však oproti minulosti vzrostl nátlak mezinárodního společenství včetně spojenců Izraele, aby se situace v palestinské enklávě již nemohla vrátit ke stavu, jaký zde byl před konfliktem. Volání po trvalém politickém řešení palestinsko-izraelského sporu dále zužuje manévrovací prostor Izraelců. Ti se v minulosti při podobných konfrontacích spokojili s oslabením vojenské síly protivníka. Klíčovým momentem bude nadcházející druhé kolo nepřímých rozhovorů mezi Izraelci a Palestinci. Požadavky obou stran jsou přitom těžko slučitelné. Hamás, podporován v této věci prezidentem Abbásem, požaduje kompletní uvolnění blokády Gazy, včetně vybudování přístavu a letiště. Izrael splnění těchto požadavků podmiňuje kompletním odzbrojením militantních skupin v Gaze. Nelze tedy ani vyloučit, že krize bude dále pokračovat novou ozbrojenou konfrontací či jen velmi vratkým klidem zbraní.

Na stránkách panarabského listu **aš-Šark al-awsat** proběhla již začátkem července polemika o povaze a důvodech úspěchu organizace ISIL (Islámský stát v Iráku a Levantě). Podle iráckého autora Mustafa Aláního je úspěch ISIL výsledkem dlouhodobého úsilí a dobře

vypočtené strategie. Světové veřejnosti není příliš znám fakt, že dlouhodobým cílem džihádistických teroristických organizací inspirovaných al-Káidou vždy bylo získání kontroly nad určitým územím. Tento cíl je možné naplnit dvěma způsoby. Buď by džihádisté ovládli jeden konkrétní stát, který by následně přetvořili podle svých představ, anebo by zabrali určité území, které by se nemuselo kryt s hranicemi existujícího státu, na němž by nicméně mohla organizace začít budovat islámský stát. Cílem ISIL je naplnění druhé varianty a v periferních oblastech Sýrie a Iráku se organizaci opravdu podařilo ustavit kvazistátní entitu. Již organizace al-Káida usilovala o svržení režimu v Saúdské Arábii, aby se zde sama mohla ujmout vlády. Tento její cíl byl zastíněn spektakulárními útoky na západní cíle, které přitom měly vést především k oslabení západních podporovatelů vlády v Saúdské Arábii. Toto úsilí však skončilo nezdarem. Podobně džihádisté neuspěli při pokusu ovládnout Afghánistán, Jemen či Mali. Předchůdkyně ISIL, místní pobočka al-Káidy, se pokusila získat vládu nad Irákem. Téměř deset let jejího snažení nakonec vedlo k dílčímu úspěchu, kterého jsme svědky v dnešních dnech. Ustavení kvazistátu v periferních oblastech Sýrie a Iráku však nepochybně není konečným cílem. Tato entita bude sloužit pouze jako základna pro další výboje směřující k ustavení regionální mocnosti, jejíž vnitřní i vnější politika bude určována radikální islamistickou ideologií. V závěru autor varuje, že nástup ISIL není radno podceňovat.

Saúdský autor Muhammad az-Zulfa naproti tomu argumentuje, že současný úspěch ISIL je důsledkem shody okolností. Jedním z hlavních důvodů podpory, které se islamisté těší, je dlouhodobá marginalizace sunnitských obyvatel ze strany vládnoucí šíitské většiny. Obyčejní sunnitě, spolu s elitami zdejších kmenů, které tvořily páteř důstojnického sboru v armádě Saddáma Husajna, nyní podporují ISIL kvůli nahromaděné nenávisti vůči šíitské vládě. Samotný vznik ISIL je podle autora opředen tajemstvím. S lehkou ironií vyjmenovává řadu teorií, které se v současné době objevují mezi Araby. **Podle některých byl ISIL vytvořen tajnými službami Íránu a Sýrie, aby oslabil dosavadní opozici proti režimu Bašara Asada. Podle jiných vytvořilo ISIL Turecko s cílem obnovit islámský chalífát. Írán a jeho arabští spojenci v Sýrii, Iráku a Libanonu pak věří, že ISIL byl založen příčiněním Saúdské Arábie. Toto obvinění opírají o skutečnost, že v řadách ISIL bojuje nemálo Saúďů. Výčet by nebyl kompletní bez zmínky o teorii, která říká, že ISIL byl vytvořen Spojenými státy.** Muhammad az-Zulf přichází však s poměrně prostým vysvětlením: ISIL vznikl v poměrech syrské občanské války, která se stala živnou půdou řady džihádistických skupin. Rozšíření jeho aktivit do Iráku pak bylo usnadněno rivalitou mezi šiity a sunnity. Autor se nicméně domnívá, že příznivé okolnosti, které vedly k nástupu ISIL, jsou pouze dočasné. Zvrácená ideologie, kterou organizace hlásá, se prý brzy dostane do rozporu se zájmy obyvatel, a ti nakonec ISIL porazí.

Promluvil filosof

Veřejný rozum mezi pravdou a rétorikou?

Jaké místo náleželo v prostoru veřejné politiky filosofům a jejich rozpravě a jak umění rétoriky souvisí s obsahem řečeného? Těmito otázkami se zabývá kniha Petera L. Oesterreicha. Autor nejen na příkladech antických filosofů ukazuje souvislosti mezi pravdou a přesvědčivostí řečníka.

ČESTMÍR PELIKÁN

Martin Knoller: Bez názvu, 1775

Pro dnešní dobu je charakteristická vyprázdňenost veřejné komunikace, a to především v oblasti politické rozpravy. Namísto přesvědčivých a přesvědčivě argumentujících politiků nastoupily mechanické mlýnky na fráze, jimž se říká tiskoví mluvčí. Nahrubo namletou surovinu potom znovu přezývávají různí podučitelé z akademického prostředí, odborníci, komentátoři či dokonce analytici. V takovém kontextu působí kniha německého profesora filosofie Petera L. Oesterreicha *Podoby veřejného rozumu* s podtitulem *Filozofičtí učitelé v prostoru politiky* (Philosophen als politische Lehrer: Beispiele öffentlichen Vernunftsgebrauchs, 1994), kterou vydal v českém překladu Petr Rezek, jako zpráva z jiné planety. Autor v ní totiž hodlá zkoumat veřejnou promluvu filosofa jako manifestaci „veřejného rozumu“, o jehož pravdě musí řečník přesvědčovat své posluchače „v pluralitě jiných hlasů, konkurenčních teorií a iracionálních sil“, aby dosáhl jejich svobodného souhlasu.

Řeč a politika

Člověk se v nemalé míře realizuje prostřednictvím řeči. A podle Oesterreicha je řeč, pronášená veřejně a veřejně působící, také pravým nástrojem skutečné politiky. Na historických příkladech filosofů, kteří vstupovali do veřejné sféry a do politické rozpravy, autor demonstrovuje svou nauku o „fundamentální rétorice“ jakožto neredukovatelné součásti společenské existence člověka. Veřejné vystupování každého člověka, a filosofa obzvlášť, se odehrává v médiu řeči. Problémem promluvy obecně je jednak její pravdivost, ale také její přesvědčivost, schopnost o své pravdivosti přesvědčit. I když by se dalo připustit, že existují obory, v nichž přesvědčuje čirá demonstrace samotné pravdy (mnozí by tvrdili, že jsou to obecně všechny vědy), v politické rozpravě má způsob vyjádření velice často větší vliv na věrohodnost tvrzení než obsah sdělení. Oesterreich tento jev popisuje jako rétorickou diferenci mezi pravdou a věrohodností či přesvědčivostí jejího vyjádření.

V první části knihy autor ve stručnosti shrnuje svou koncepci „fundamentální rétoriky“ jako jedné ze základních dimenzí lidské

existence. Nejprve podává přehled pěti základních dovedností, na nichž je řečnická aktivita rétora založena. Jsou to schopnost analýzy problému, uspořádání argumentace, její přesvědčivá formulace, tedy vlastní rétorická technika, neopomenutelná otázka paměti, neboli schopnost naučit se celou řeč tak, aby bylo možné pronést ji spatra, a nakonec samotná dovednost vystoupit se svou řečí veřejně před publikem. Spolu s tím Oesterreich rozvrhuje základní pozice univerzální rétorické situace: role mluvčího, mandanta, protivníka, svědků a nakonec rozhodce či soudce.

Tuto obecnou koncepci fundamentální rétoriky pak Oesterreich konkretizuje ve vztahu k filosofii. Popisuje při tom dva základní postoje filosofie k rétorice. Jednak je to příkré odmítnutí rétoriky, tradující se od Platóna, jako pouhé přesvědčovací techniky zcela odpoutané od obsahu, a proto nebezpečné a zavádějící. Anebo je to naopak příznivé přijímání rétoriky jako nezbytné součásti praktikování filosofie, úzce související s konkrétní formulací každé myšlenky. Tento přístup lze nalézt u řeckých sofistů či později u Cicérona a Quintiliana. Obě tyto pozice však mají své slabiny. Odmítnutí rétoriky je sporné už proto, že k jeho vyjádření je pochopitelně nutné využít rétorické prostředky. Naopak otevřeně přiznání artificální, rétorické výstavby argumentace vyvolává podezření o upřímnosti řečníkova přesvědčení a o jeho skutečném zájmu o věc. Jako ideální řešení tedy autorovi vychází zcela rétorická strategie „asymetrického typu promluvy“, která rétoriku na jedné straně zavrhuje, ale na straně druhé ji účelně využívá.

Přesvědčovat, nebo přehánět?

Oesterreich následně na rozborech konkrétních textů několika filosofů ukazuje přehledku postojů, které může filosof působící ve veřejném politickém prostoru ve vztahu k rétorice zaujímat – nejprve jde o demonstraci základních a univerzálních pozic na příkladech z antické doby, posléze na čtyřech klasicích německého idealismu 19. století. Na jejich pokusech o vstup do veřejné sféry vidíme, jaké důsledky plynou z pokusů filosofů o politickou rétoriku v moderní době

– nejčastěji končí ironickým či dokonce demagogickým odcizením myšlenky.

Autor ve své knize oživuje starou myšlenku o problematičnosti oddělení formy vyjádření od jeho obsahu a znovu otvírá věčnou otázku působení řeči. Problematické poněkud zjednodušenou představou tradiční metafyziky, podle níž je pravda natolik dokonalou výpovědí o skutečnosti, že není nutné věnovat pozornost formě jejího vyjádření, protože svou dokonalostí přesvědčuje sama o sobě, a naopak každá spekulace o způsobu jejího vyjádření ji zamlžuje a oslabuje její přesvědčivost. Historie nás ovšem učí, že toto přesvědčení je značně naivní. Myšlená pravda sama o sobě je často bezbranná, pokud není adekvátně vyjádřena přesvědčivými vyjadřovacími prostředky. Mezi tyto prostředky patří podle rétoriky nepochybně i jistota o pravdě přednášené myšlenky. Přesnost a přesvědčivost vyjádření jsou zde přímo spojeny s jeho pravdivostí. Dobře přednesená řeč je tedy dobrá nejen v technickém smyslu, ale i ve smyslu morálním. Je tu pochopitelně vždy nebezpečí druhého extrému – dokonalého ovládnutí rétorické techniky, která zcela převládne nad sdělovaným obsahem. Takový profesionální řečník potom může přesvědčit kohokoli o čemkoli, aniž by vůbec uvažoval o důsledcích svého působení. Oesterreichova fundamentální rétorika se snaží ukazovat cestu, jak proplovat mezi touto Skyllou a Charybdou bezmoci holé pravdy a svévole virtuózní techniky přesvědčování.

Skeptickému čtenáři se však vkrádá do mysli otázka: není celé toto pojetí vstupu filosofa do veřejného prostoru a do politické rozpravy příliš naivní, idealizované a zastaralé? Vždyť jedním ze základních rétorických měřítek je kategorie „přiměřenosti“. Nejsou ale v dnešní době v záplavě všech možných medializovaných sdělení přesvědčivá už jen nepřiměřená, přehánějící, šokující filosofická vystoupení – třeba takového Slavoj Žižeka?

Autor je překladatel.

Peter L. Oesterreich: Podoby veřejného rozumu.

Filozofičtí učitelé v prostoru politiky. Přeložili

Martin Pokorný a Petr Rezek. Petr Rezek, Praha 2013, 280 stran.

Urban gardening je utopie

Rozhovor s krajinným architektem Güntherem Vogtem

Švýcarský krajinný architekt Günther Vogt před časem v Praze přednesl přednášku o symbióze současné architektury s krajinou. Při té příležitosti jsme s ním rozmlouvali také o zemědělství, kvalitě potravin a současném urbanismu.

RADO IŠTOK

Krajinná architektura je pro vás průsečíkem formálního návrhu a programového obsahu. Může se tedy zabývat i závažnými problémy, jako je například vyliďňování rozsáhlých oblastí Evropy. Jak lze podle vás tento potenciál krajinné architektury využít? V době přechodu z moderny na postmodernu se o krajinnou architekturu nově začali zajímat také umělci nebo lidé se zázemím v grafickém designu, ale od té doby se vše točí spíš kolem formální stránky věci a sociologickému aspektu, který je zásadní součástí designu, se dostává málo pozornosti. Proto postrádáme dobré příklady současné krajinné architektury. Pokud projektujete park na okraji velkého města, musíte fungovat jako moderátor nebo iniciátor diskuse, která bývá stejně zajímavá jako vlastní návrh. Bohužel dnes probíhá debata spíše mezi architekty a urbanisty, a nikoli mezi krajinnými architekty. Ne že by sociologický aspekt nebyl brán v potaz, ale rozhodně se mu nepřikládá patřičná důležitost.

Švýcarská vláda se rozhodla podpořit přírodní diverzitu krajiny a nabídla zemědělcům dotace, pokud přestanou obhospodařovat svá pole. O čem to svědčí? Ano, máme nový zákon, který říká, že můžete dostat peníze, pokud na polích tři roky nebudete nic pěstovat. To krajině pomáhá, ale je to jen dočasné řešení. V budoucnosti musíme zcela změnit systém pěstování. Pokud mohou 3D tiskárny vyrobit architektonický model, proč bychom nemohli podobně vyrábět jídlo v laboratořích? Když se dívám na ceny masa, vůbec mě nepřekvapují všechny ty skandály kolem špatné kvality masa v Evropě – jídlo za tu cenu prostě dobrou kvalitu mít nemůže. Před osmdesáti lety jsme ve Švýcarsku na jídlo spotřebovávali více než šedesát procent našich příjmů. Dnes je to dvanáct, zatímco Američané spotřebují jen sedm procent. Francouzi a Italové jsou kvůli své prvotřídní kuchyni na úrovni čtrnácti až patnácti procent. Jídlo je často prostě příliš levné. A to má přímý dopad na to, jak naše krajina vypadá. Jedete-li vlakem z Berlína do Hamburku, krajina, kterou pozorujete z okna, produkuje pouze energii. Vidíte nekonečné plochy větrných elektráren, možná nějaké ovce pod nimi, ale nic jiného.

Spousta vašich studentů se zajímá o takzvaný urban gardening, zatímco vy to považujete za utopickou ideu a na rozdíl

od nich používáte termín „urban food“. Mohl byste tento pojem vysvětlit? Studenti se o urban gardening zajímají, protože se jedná obvykle o malé projekty, které lze mít snadno pod kontrolou. Navíc to má sociální rozměr – můžete společně pracovat, zapojit mládež, uvařit dohromady polévku. Ale pro územní plánování je utopie špatný nástroj. Na celosvětové úrovni urban gardening poskytuje méně než procento jídla. Souslovím „urban food“ myslím celosvětový fenomén spočívající v tom, že venkované přicházejí do okolí velkých měst a přinášejí si s sebou znalosti o tom, jak pěstovat jídlo. Tyto znalosti by mohly být využity ve prospěch každého a fungovat jako sociální nástroj pro integraci těchto přistěhovalců – namísto toho, aby byli nuceni pracovat na místech, pro něž nemají kvalifikaci.

Na univerzitě v Curychu se snažím prosadit, aby bylo k tématu územního plánování zřízeno místo profesora sociologie. Ale stále jsem neuspěl – důvodem je i známé spojení profesorů sociologie a května 1968. Mnozí studenti tak sice mají o tuto oblast zájem, univerzity na to ale nejsou připravené. Existuje urbánní geografie a ekonomická geografie, ale to má pochopitelně víc co do činění s geografii než se sociologií. Urban food je přitom vyložené sociologické téma.

Když mluvíme o sociologii a květnu 1968, údajně vás ovlivnil marxistický filosof Henri Lefebvre... Je důležité rozlišovat mezi zastavěným a obývaným prostředím. Můžete se samozřejmě bavit o tom, co se postavilo, ale daleko zajímavější je otázka, jak funguje obývané prostředí. Abychom si uvědomili, jak navrhnout ve veřejném prostoru něco skutečně krásného, když je takový rozdíl v jeho využití mezi středním odpolednem a pondělním ránem, potřebujeme daleko bližší pohled. Lefebvre říká, že bez lidí žádný veřejný prostor neexistuje, vždy záleží pouze na participaci lidí. Všichni moji profesori se účastnili revoluce roku 1968. Nyní se její myšlenky vrací mnohem spíše prostřednictvím teorie, ale nejsem si jistý, že ta může spravit všechny problémy. Čerpám ale i od strukturalistů, jako byl třeba Claude Lévi-Strauss. Jejich myšlení je podle mne mnohem otevřenější, Lefebvre je často příliš dogmatický.

Vaše studio je vyhlášené spoluprací s prvotřídními architekty i umělci. Jak to obohacuje vaše vlastní postupy?

Při takové spolupráci jste vždy v podřízené pozici a musíte se přizpůsobit. Někteří architekti se zajímají pouze o koncept, jiní o každý maličký detail. S umělci je to obdobné. Třeba Dan Graham přemýšlí o námětu ve svém studiu a poté nám posílá skici, o nichž diskutujeme. My pak proměňujeme jeho konceptuální návrh do konkrétní podoby integrované v širší kontext. V případě dánského umělce Olafura Eliassona jde spíš o jakési vystavování architektury. S Jeremym Dellerem můžete pít kávu nebo čaj, vést úžasně diskuse, ale teprve když mluví o svých projektech, dojde vám, jak moc je subverzivní, radikální a skutečně autentický. Velmi rád vysvětluje své umění – právě s ním jsem si uvědomil, jak moc intelektuální je umění a umělecký svět posledních dekád. Je přirozené, že architekti se poohlíží po umělcích, ale pokud si začnou myslet, že jsou umělci sami, může nastat problém. Lidé se mě často ptají, proč jsem se nestal umělcem. Adolf Loos kdysi řekl, že architektura poskytuje pohodlí, zatímco umění vytváří nepohodlí. Souhlasím s ním, starám se o to, aby ve veřejném prostoru nevznikaly konflikty, zatímco dobří umělci usilují o přesný opak.

Máte zakázky z Asie nebo z oblasti Perského zálivu. Jak vás ovlivňuje práce v takto odlišných kontextech? Dělali jsme nějakých pět šest projektů v Číně a pracovali jsme v Indii i na Středním východě. Bohužel se často naši klienti ve skutečnosti nezajímají o specifičnost prostředí. Očekávají určitý druh mezinárodního stylu, který by se mohl objevit kdekoli. Mají v hlavě jasnou představu o tom, co chtějí, a bývá to velmi americké. Nesmíme zapomínat, že Američané byli v oblasti Perského zálivu přítomni od šedesátých let. Pro Evropany, kteří přišli později, je pak poměrně těžké na tento kontext navazovat a vlastně to není ani moc zajímavé. Chápu, že pro mnoho lidí taková situace představuje příležitost navrhnout a postavit výstřední věci, ale v tom případě jde jen o jakousi propagaci značky, což mě nebaví. Myslím, že mým úkolem je iniciovat blízkost a zaujetí, a to tam zatím není úplně proveditelné.

Z angličtiny přeložila **Marta Svobodová**.

Günther Vogt. Foto Giuseppe Micciché

Günther Vogt (nar. 1957) je krajinný architekt, vlastník a ředitel studia *VOGT Landscape Architects*. Od roku 2005 vyučuje krajinnou architekturu na Spolkové vysoké technické škole (ETH) v Curychu. V roce 2012 byl jako první krajinný architekt oceněn švýcarskou cenou Meret Oppenheimové. Proslavil se například návrhy venkovního prostoru londýnské galerie Tate Modern, okolí fotbalového stadionu Allianz Arena v Mnichově nebo interiéru skleníkové haly Masoala v curyšské zoologické zahradě.

Továrna
Ji.hlava
Factory

www.dokument-festival.cz

18. Mezinárodní festival
dokumentárních filmů
Ji.hlava

23 → 28
10 | 2014

▲ Současné obrazy továrny

◆ Továrna v naší minulosti i jako vizuální fenomén

☼ Z fabrik rovnou do kinosálů

✕ Navštivte manufakturu na dokumentární sny

▼ Ji hlava Industry
iB Inspiration Forum
iBt Emerging Producers
iB Festival Identity
iB Best Festival Poster
(M) Media & Documentary
iB Visegrad Accelerator
iB East Silver Market

Důstojnost lidstva...

The Dignity of Man...

24 09 —
16 11 2014

Otevřeno Open
úť – ne 10–18 h
Tue – Sun 10am – 6pm

Malinovského nám. 2
602 00 Brno
www.dum-umeni.cz

Dům umění města Brna
The Brno House of Arts

KABINET
NEZÁVISLÉHO
FILMU

4. ročník přehlídky nezávislých filmů
- diskuze s filmovými tvůrci a hosty

TEMATICKÉ VEČERY:

8.10. V pohybu

15.10. Animovaný
film

22.10. Dokument

29.10. Grande Finale

KAŽDOU STŘEDU V BRNĚ
v klubu SLOWONE

- Lidická 23 -

www.kabinetnf.cz

STUDIO
BÉLA

PROGRAM
ŘÍJEN

9. až 12. 10.
**SOUČASNÁ FILMOVÁ
TVORBA - STŘEDNÍ EVROPA**
Tradiční přehlídka hraných, dokumen-
tárních a studentských filmů z Česka,
Slovenska, Maďarska, Polska
a Rakouska. Za účasti tvůrců.

Bližší informace a celý program přehlídky:
www.praga.balassiintezet.hu/cz/
www.artcam.cz/bela/

16. a 17. 10.
FÍZLOVÉ HAJZLOVÉ
*Šílená komedie
s Marilynem Mansonem*
(Quentin Dupieux, Francie, USA 2013,
83 min)

23. 10.
**Zaostřeno na architekturu
SAGRADA:
MYSTÉRIUM STVOŘENÍ**
(Stefan Haupt, Švýcarsko, 2012, 89 min)

24. 10.
ZORAN, MŮJ SYNOVEC IDIOT
*Komedie o dobrém víně, šipkách a o tom,
že krev není voda.*
(Matteo Oleotto, Itálie 2013, 106 min.)

30. a 31. 10.
MAMI!
*Nejvzrůlejší a nejemocionálnější film
od režiséra Imaginárních lásek.*
(Xavier Dolan, Kanada 2014, 134 min.)

Kino Film Distribution ARTCAM
a Maďarského institutu v Praze,
Rytířská 25-27, 2. patro

Aktuální info na:
facebook.com/StudioBELA
www.artcam.cz

VSTUPNÉ: 80 Kč / 60 Kč
(studenti, senioři)

Rezervace na e-mailu:
studiobela@artcam.cz

Hrajeme každý čtvrtek a pátek od 20 hodin
(není-li uvedeno jinak)

souvislosti 2.2014
revue pro literaturu a kulturu
www.souvislosti.cz

Ideologie „tavicího kotle“

Ferguson a americká občanská společnost

Spojené státy mají pověst země otevřené imigrantům, a tedy i různým kulturám. Stejně tak jsou známy bojem proti rasové diskriminaci. Případ zastřeleného afroamerického mladíka ve Fergusonu přesto znovu nastoluje otázku, jaký je dnes poměr majoritní společnosti k černošské minoritě. Jde o rasismus?

JOSEPH GRIM FEINBERG

Před nedávnem jsem přiletěl do St. Louis. V místních potravinách mě prodavačka uvítala slovy: „Tuto čtvrť mám nejradši z celého města. Je to tu bezpečné a pěkné.“ A hned dodala: „Nechodte za Delmar Boulevard, asi deset minut pěšky na sever.“ Za ulicí Delmar totiž začíná chudá černošská čtvrť, kde je to prý mimořádně nebezpečné. Zbývá dodat, že mnohem nebezpečnější než pro náhodného zbloudilce je čtvrť pro mladé černochoy, kteří v ní sami bydlí.

Bývalí otroci

Kdybych za Delmar šel a pak pokračoval dál přes několik dalších čtvrtí plných rozbitých oken a prázdných pozemků, dorazil bych k saintlouiskému předměstí Ferguson. Toto jméno teď všichni znají: 10. srpna, den po zastřelení neozbrojeného mladého černocho Michaela Browna městským policistou (viz A2 č. 18/2014), zde vypukly vášnivé pouliční nepokoje a dosud zcela neutichly. Mnozí komentátoři se od té doby ptají, jak je možné, že černoši jsou ve Spojených státech stále nespokojení? Proč se tolik z nich dopouští kriminálních deliktů a vzbuzuje v policistech strach? Proč nežijí jako slušní asimilovaní Američané, zatavení do „tavicího kotle“

segregace utekli a osídlili velká průmyslová města, zpočátku především na severu. Přiblížili se příslibu rasové rovnosti – a našli znovu segregaci.

Struska klesne na dno

Afroameričané se přestěhovali za práci, avšak jakmile se zabydleli v novém domově, začal kdysi kolosální průmysl severních měst ustupovat a pak téměř úplně zanikl. Černoši emigrovali do etnicky pestrých multikulturních velkoměst, plných imigrantů z celého světa, avšak potomci imigrantů nechťeli vedle černochoů bydlět a dříve živé a prosperující části měst se postupně vyprázdnily. Mnozí mladí Afroameričané bez naděje najít slušnou práci se začali věnovat nelegálním činnostem, někteří z nich například začali obchodovat s drogami. Černoši utekli před starou realitou, v níž byli vnímáni jako lidé tiší, submisivní a letargičtí, a tudíž nehodní pozornosti a respektu. Ocitli se v nové skutečnosti, v níž byli vnímáni jako hluční, chamtiví a nebezpečně aktivní.

Na počátku padesátých let publikoval Ralph Ellison svůj neznámější román *Nevdítelný* (1952, česky 1981), příběh o praktické neexistenci černochoů v očích majoritní

tomu, že společnost je hierarchicky diferencovaná. I když jsou dnes Američané k projevům rasismu mnohem citlivější než například Středoevropané, nemění to nic na společenském roztržení, podle kterého byl Michael Brown zařazen do třídy mladých, chudých, a tudíž i nebezpečných černochoů z ghetta. Idea „tavicího kotle“ je představou o všežhrující střední vrstvě. Jenže ani „tavicí kotel“ nedokáže vytvořit společnost jedné třídy, neboť zatímco horizontálně vymazává kulturní rozdíly, obnovuje je vertikálně. Struska buď vyplave na povrch, nebo klesne na dno.

Asimilace, nebo deklasování

První víkend po příjezdu do St. Louis jsem s rodinou navštívil festival kultury řeckých imigrantů, který se odehrával v naší čtvrti. Seděli jsme na umělohmotných židlích a jedli jsme na umělohmotných talířích gyros. Zažili jsme zkrátka ten druh festivalu přistěhovalecké kultury, jaký jsme už stokrát předtím viděli v jiných městech USA. Byl to festival amerických imigrantů se vším všudy – svátek těch, kteří umějí svou kulturu rozpustit v obecním „tavicím kotli“ a několik zbylých kulturních zvláštností nabídnout ve formě atrakce.

Černoši nikdy nepřestali být černochoy a Spojené státy jim to nikdy zcela neodpustily. Foto Dan Burns

novosvětského blahobytu? Otroctví bylo přece formálně zakázáno v roce 1863. Během šedesátých let minulého století schválil Kongres řadu zákonů o ochraně občanských práv. Program takzvané pozitivní diskriminace dodnes dává malému počtu chudých černochoů šanci dostat se na univerzitu. Co více by bývalí otroci mohli chtít?

Jak známo, někdejší otrokářské elity po zrušení otroctví udělaly vše pro to, aby si jinými prostředky svoji nadřazenost zachovaly i nadále. V reakci na to se příběhy černošských populací Spojených států začínají rozcházet. Někteří zůstali na jihu, v převážně venkovských oblastech, podobných těm, v nichž dříve bydleli jejich zotročení předkové. Místo rovnoprávnosti je čekal nový systém zákonem hájené segregace a trvalo dlouho, než si svá občanská práva vybojovali. Ve stejné době však jiní černoši ze systému zákonné

společnosti. Od té doby se však mnohé změnilo. Obraz mladého černochoa z ghetta dnes bije do očí a je ztělesněním buržoazního strachu. Každý chodec, který překračuje Delmar Boulevard, stejně jako každý policista, který hlídá černošské čtvrti a předměstí St. Louis, v sobě tento obraz nosí. Mladý černocho se mu a priori jeví jako potenciální útočník. Každý jeho pohyb si vykládá jako možné ohrožení života kolemjdoucího a veřejného pořádku, a to až do chvíle, kdy se prokáže opak. V dobách staré segregace měl černocho být „na svém místě“. V časech té současné není místo mladého černochoa nikde a zároveň je všude. Nikde nemůže být doma, protože ho všude pronásledují ochránci klidu veřejného prostoru, do něhož mladý chudý černocho vstupuje jako vetřelec.

Rasismus ve společnosti existuje nikoli proto, že lidé jsou rasisté. Lidé jsou rasističtí kvůli

Ve Spojených státech se hrdě poukazuje na otevřenost vůči všem kulturám bez rozdílu. Přistěhovalci se stanou americkými občany mnohem snáze než v etnicky definovaných státech Evropy. To je sice pravda, nicméně velká část černochoů, jejichž rodiny ve Spojených státech žijí už po staletí, se plnohodnotnými Američany ještě nestala. Americký sen o „tavicím kotli“ je pro většinu černochoů noční můrou, a to nikoliv proto, že by šlo o klamnou vidinu. „Tavicí kotel“ totiž představuje ideál homogenní občanské společnosti, která sice přijímá vše, co se rozpustí a smísí, ale netoleruje nic, co je jí cizí. Buď asimilace, nebo deklasování a život na okraji společnosti. Řekové se stali Američany pořadajícími festival řecké kultury. Černoši nikdy nepřestali být černochoy a Spojené státy jim to nikdy zcela neodpustily.

Autor je bohemista.

Brno není Onderkovo!

Boj o brněnské nádraží pokračuje

Referendum o poloze vlakového nádraží v Brně se letos na podzim konat nebude. Aktivisté se přesto nevzdávají. Hodlají v boji za vyhlášení referenda nadále pokračovat a zasadit se o jeho vypsání v době krajských voleb v roce 2016.

JAN GRUBER

Spor o polohu brněnského hlavního nádraží se táhne už deset let. Letos mělo padnout definitivní rozhodnutí. První referendum se konalo v roce 2004 a přes osmdesát procent hlasujících se tehdy vyjádřilo proti přesunu nádraží. Protože se však hlasování zúčastnila méně než polovina obyvatel, výsledky nebyly pro vedení města závazné. Letos se brněnští občané znovu postavili proti plánům

Veřejné peníze proti veřejnosti

Snahy brněnských aktivistů o vyhlášení referenda byly od počátku provázeny útoky místních politických špiček, především z řad občanských a sociálních demokratů. Vedení města se všemožně pokoušelo snahy aktivistů zmařit. Robert Kotzian, první náměstek primátora, například prohlásil: „Vyhlášení nového místního referenda o poloze nádraží několik měsíců před komunálními volbami a bez znalosti výsledků studie považují za politizaci věcného problému a snahu o zneužití tématu k získání politických bodů.“ V červnu pak zastupitelstvo schválilo vyčlenění dvou milionů korun na propagaci odsunu hlavního nádraží z centra. Jinak řečeno, rozhodlo se utratit veřejné prostředky na potírání hlasů občanů.

Zmocněnec přípravného výboru referenda Jakub Patočka v otevřeném dopise vyzval primátora Romana Onderku, aby radnice ze zmíněných dvou milionů polovinu poukázala

sesbírat šest procent podpisů oprávněných voličů. V případě Brna se konkrétně jedná o 18 508 podpisů. Když tedy počátkem srpna odevzdali členové přípravného výboru na brněnský magistrát archy s více než jedna-
dvaceti tisíci podpisy, očekávalo se, že se na jednání zastupitelstva, které bylo plánováno na druhý zářijový den, rozhodne o vyhlášení dalšího referenda o budoucí poloze vlakového nádraží.

Magistrát ovšem následně vyškrtal sedm tisíc osm set jmen a konstatoval, že aktivisté nemají potřebný počet podpisů. Během několika dní se podařilo sebrat další tisíce podpisů a na počátku září je předložit. Celkově se pro vyhlášení referenda vyslovilo takřka dvacet sedm tisíc obyvatel města Brna, přesto vedení města dále trvalo na svém a opakovalo, že platných podpisů je nedostatek. K dosažení potřebného limitu prý chybělo 414 podpisů. „To znamená, že magistrát tvrdí, že třetina z lidí, co se podepsali, neví, kde bydlí, nebo

napětí

V Norsku se za poslední měsíc uskutečnilo několik setkání a demonstrací převážně mladých muslimů, kteří se rozhodli vyjádřit svůj odpor k zločinům, jichž se dopouští fundamentalistická islamistická organizace ISIL. Největší shromáždění se odehrálo 26. srpna a sešlo se na něm několik tisíc lidí. Demonstraci přišli podpořit i zástupci ostatních náboženských skupin a z úst muslimů zde opakovaně zaznívalo vysvětlení, že ISIL nejedná podle věrouky islámu a musí se k ní přistupovat jako k jakékoliv jiné rasistické organizaci.

V červenci skupina ukrajinských anarchistů a antifašistů obsadila v Charkově opuštěnou budovu a rozhodla se zde zprovoznit kulturní a sociální centrum Autonomia se zvláštním zaměřením na pomoc civilistům postiženým občanskou válkou na východě země. Již 30. srpna ale na squat zaútočili neonacisté s cílem vyhnat squatterů i uprchlíky z východních regionů, kteří zde našli přístřeší. Útok byl sice úspěšně odražen, ale 2. září ve squatu pro změnu provedla razii policie a obyvatele autonomního centra obvinila z nezákonného obsazení opuštěné budovy a zakázala jim v ní pobývat. To, co se nepovedlo neonacistům, se nakonec podařilo ukrajinské policii.

V neděli 21. září v New Yorku proběhl masový pochod proti klimatickým změnám a zároveň k podobným pochodům a spřízněným akcím došlo na sto padesátí jiných místech světa, včetně Dillí, Melbourne, Rio de Janeiro, Londýna a Jakarty. People's Climate March, jak se akce nazývá, se snaží vyvinout tlak na představitele států, kteří se 23. září sešli na klimatickém summitu v New Yorku. Podle řady odborníků na problematiku klimatu je třeba donutit všechny země, a zvláště Spojené státy americké, k tomu, aby přistoupily na naléhání generálního tajemníka OSN Ban Ki-Moona, který po nich požaduje ratifikaci dohod zaručujících výrazné snížení dopadů globálního oteplování.

Na říjen letošního roku chystá skupina třiceti domorodých bojovníků z dvanácti různých tichomořských ostrovů přímou akci, při níž by rádi na ručně vyrobených kánoích zablokovali největší uhelný přístav na světě, australský New Castle. Jejich cílem je aspoň na den znemožnit veškerý vývoz uhlí a poukázat tím na nutnost ochrany klimatu. Vypouštění emisí, na nichž se spalování fosilních paliv podílí velkou měrou, přímo ohrožuje tichomořské ostrovy, neboť vede mimo jiné k zvedání hladiny oceánu. Tichomořští ostrované přitom již dvacet let vyjednávají s Austrálií o snížení emisí a s tím souvisejícím omezením těžby uhlí. Ta se ale v posledních letech naopak prudce zvyšuje.

—lr—

Umíte číst lépe než magistrát?

11. 11. 65
mladý respondent (48 let)

Šmejkalova 19
nečitelný mandatorní údaj

Lindnerová
nečitelný mandatorní údaj

Zahradníčková
nečitelný mandatorní údaj

www.referendum2014.cz

Magistrát z petice vyškrtal sedm tisíc osm set jmen a konstatoval, že aktivisté nemají potřebný počet podpisů. Foto referendum2014.cz

primátora Romana Onderky, který přemístění nádraží prosazuje. Aktivisté z občanské iniciativy Referendum 2014 během léta sbírali podpisy, diskutovali a připravovali se na vyhlášení nového referenda souběžně s nadcházejícími komunálními a senátními volbami.

Referendum 2014 založily brněnské pobočky Děti Země, Hnutí Duha a Masarykovy demokratické akademie, a k podpoře iniciativy se přihlásili zástupci Greenpeace, Hnutí Brontosaurus a Nesehnutí. Do sběru podpisů se výrazně zapojila také místní pobočka Strany zelených a za plebiscit se postavily i další politické strany, například TOP 09 a Piráti. Iniciativa připravila referendum se dvěma otázkami. První zněla, zda si občané přejí nádraží zachovat v dosavadní poloze. Druhá měla zavázat město, aby provedení rekonstrukce probíhalo prostřednictvím otevřených výběrových řízení.

na účet zastánců rekonstrukce nádraží ve stávající poloze, protože „je zjevně nedemokratické snažit se silou peněz protlačit jeden ze dvou legitimních názorů, mezi nimiž se bude souběžně s komunálními volbami rozhodovat v referendu“. Výzva zůstala – dle očekávání – nevyслуšena. Patočka si tehdy nicméně nedokázal představit, že by zastupitelstvo mohlo referendum nevyhlásit: „Jsou na to jasné judikáty správních soudů, takže předpokládáme, že by si město maximálně utržilo ostudu a referendum by se konalo stejně.“

Účelovost a arogance

Místní referendum se vyhlašuje, usnese-li se na tom zastupitelstvo obce nebo statutárního města. Druhou možností je vytvoření přípravného výboru, který podá návrh na konání lidového hlasování. K tomu je třeba ve městech s více než 200 tisíci obyvateli

nebydlí v Brně, nebo si z nás dělali nějaké děti legraci. Myslím, že tohle nemohou myslet vážně. Standardně se vyhazuje mezi deseti až dvaceti procenty podpisů. Z postoje magistrátu číší účelovost, arogance a neúcta k občanům,“ řekl k tomu Patočka.

Aktivisté se následně obrátili na soud, aby prozkoumal počínání magistrátu a vyhlásil konání referenda souběžně s volbami. Soud stížnosti nevyhověl, nicméně zjistil, že 550 podpisů bylo vyřazeno neoprávněně. Což znamená, že referendum podporuje dostatečný počet občanů, a podle zákona se tedy mělo konat. Aktivisté z Referenda 2014 chtějí nyní prokázat, že magistrát a zastupitelstvo postupovaly nezákonně. Současně hodlají podat stížnost na postup krajského správního soudu, který měl v souladu se zákonem referendum vyhlásit.

Autor je publicista.

Antonio G. Iturbe
Osvětimská knihovnice
 Přeložil Štěpán Zajac
 Akropolis 2013, 448 s.

Velké téma se dočkalo velkého románu. Antonio G. Iturbe získal za prózu Osvětimská knihovnice několik ocenění a kniha patří k nejčtenějším španělským románům. Děj: pražská Židovka, dívka Dita Krausová, se stará o roznos knih po barácích dětské sekce v koncentračním táboře Osvětim. Těch knih je zoufale málo, zato dětí je tu spousta. Navíc se všichni dennodenně ocitají mezi Skyllou a Charybdou bezuzdně kruté táborové moci. Patrioty může těšit, že autor mezi osvětimské libri prohibiti zařadil i Osudy dobrého vojáka Švejka, přičemž právě Švejkův životní cynismus pomáhá Ditě přežít. Líbezně je vylíčena její iniciační proměna chápání životního postoje burleskního českého soldáta z úředně superarbitrovaného blba v ryzího stoika. Pozoruhodná kompozice Iturbeho díla rozvíjí to nejlepší ze skladebné tradice světové prózy v román s poselstvím a ideový výraz epochy, v níž mocenští představitelé totality usilovali o zničení individualit i celých národů. Čtenář se přiučí, co je láska, drzovka, šmėčko, organizování – venkoncem je to řada užitečných poznatků, praktických i pro život v demokracii. Pro jistou zdrženlivost až cudnost autorovu lze román bez obav doporučit rovněž čtenářům dospívajícím. S přihlédnutím k dosavadní existenci koncentračních táborů kupříkladu v Severní Koreji zůstává Osvětimská knihovnice i nadále aktuální knižní novinkou!

Vít Kremlička

Vlastimil Artur Polák
Bílá paní z ghetta
 Burian a Tichák 2013, 96 s.

Kniha židovských pověstí z moravského městečka Úsova, hebrejsky zvaného Asjva, zachycuje jednu ze zmizelých stránek regionální historie. Tamní rodák Vlastimil Polák (1914–1990), který sám pochází z židovské rodiny a přežil věznění v Terezíně, sepsal na sklonku života úsovské pověsti, tak jak je v dětství slyšel od otce a staré tety. Ač byl mimo jiné i básník, při zaznamenávání pověstí poetickými obrazy šetřil. Snad to souvisí i s tím, že většinu textů nestihl připravit k publikaci. Zapisoval je navíc v němčině a do češtiny je po jeho smrti přeložila manželka. Mezi texty tak vyniká titulní pověst Bílá paní z úsovského ghetta, která jako jediná vyšla česky již v polovině osmdesátých let. Příběh o krásné Rút, jež narušením kabalistického rituálu dokázala na okamžik zastavit „koloběh času“, je plný mystických narážek, neznámých jmen a záhadných nesrozumitelných slov. Možná je ale jistá vypravěčova zdrženlivost nakonec působivější. Se strohým a snad i trochu těžkopádným stylem dobře korespondují doprovodné černobílé fotografie úsovských židovských památek. Spolu s autorovým úvodem do historie místního židovského osídlení nám připomínají, kolik z dnešního pohledu neobyčejného nacházíme jen v poklidném venkovském městečku z doby před sto lety. Kulturní, jazyková a náboženská rozmanitost bohužel nepřežila otřesy, jimž byla Evropa ve 20. století vystavena.

Miroslav Tomek

Elijah Wald
Co je blues?
 Přeložila Tamara Váňová
 CDK 2014, 167 s.

Co je to vlastně blues? „Blues není nic jiného, než když se dobrý člověk cítí špatně,“ odpověděl by bluesový zpěvák v první polovině minulého století. Teoretici by zase vymezili blues jako specifickou posloupnost akordů či hudbu postavenou na západoafrických rytmických postupech a pětiténové stupnici nebo jako zhudebněný nářek vycházející z hloubi srdce. Pro Elijahu Walda ale blues „bylo a stále je také tradice, přístup, duch, který proniká v podstatě veškerou americkou hudbou a tvorbou nespočetných umělců po celém světě“. Kniha začíná u pracovních a náboženských písní, postupně přetvářených do nové formy profesionálními hudebníky typu W. C. Handyho, který zpopularizoval blues již před sto lety. Výklad pokračuje rolí, kterou ve vývoji blues sehráli Bessie Smith, Bob Dylan či Jimi Hendrix, a autor rovněž zdůrazňuje význam terénních nahrávek Blind Lemona Jeffersona, Charleyho Pattona a dalších. Zkoumá, jak blues zasáhlo do vývoje jazzu a country, všímá si populárních rhythm and bluesových trendů čtyřicátých a padesátých let i folkl bluesového oživení v šedesátých letech. Zabývá se také poetikou textů, které jsou z literárního hlediska jedinečným projevem afroamerického kulturního dědictví, všímá si i jejich vlivu na poezii, romány, divadlo a film. Nakonec načrtne fascinující paralelu mezi klasickým blues a moderním rapem. I když utlá publikace zákonitě nepokrývá celou tematiku blues, poví vám čtivě a zábavně vše základní.

Michal Kotík

Růžena Záborská
Myslivecká kuchyně staročeská
 Dauphin 2013, 380 s.

V lesích se zase ve smíru a shodě potkávají rodinky na houbách s myslivci na honitbě, takže 1 163 nápadů, co si počít s výsledky lovu a sběru, se nyní v knihovničce vyloženě hodí. Myslivecká kuchařka staročeská z poněkud překvapivé dauphinovské edice Sporáček je novým vydáním knihy, která poprvé vyšla již v roce 1911, a nabízí proto kromě kulinářských podnětů i prostor k zamyšlení nad cestou, kterou jsme v oblasti výroby a zpracování potravin za sto let urazili. Nutno říct, že jde o srovnání velmi pochmurné. Je sice pěkné, že i nepříliš sociálně silná rodina může mít jednou za čas na stole lososa z chovné farmy, jenže kam se poděla všechna ta lanýžová ragú, račí másla a dřívšťálkové sirupy, které byly dříve znouzectností, jež si ale se současnou supermarketovou produkcí s jedním procentem obsaženého ovoce nebo dvaceti procenty geneticky upraveného masa skutečně nezadá? Myslivecká kuchařka tak může vhodně podpořit melancholii podzimu a pomoci nám zasnít se nad dobami dávno minulými: „Oškube se patnáct kvíčal, zbaví se kostí, posypou solí a rozemnutým tymiánem, petrželí a kořením, potom se nadijí nádivkou, která se upraví z jejich kostí a útrob na drobnou nasekaných a se solí na másle odušených, v hmoždíři pak utlučených a sítím protřených.“ Kdo má na tohle dneska čas? A hlavně, co to je proboha kvíčala?

Martin Zajíček

Gottland
 Režie Lukáš Kokeš, Petr Hátle, Viera Čákanyová, Rozálie Kohoutová, Klára Tasovská, ČR, 2014, 105 min.
 Premiéra v ČR 19. 8. 2014

Povídková kniha polského publicisty Mariusze Szczygiela se stala inspirací pro ambiciózní filmovou antologii, na které se podílelo několik výrazných tvůrců nejmladší generace současné české dokumentaristiky. Silně nevyrovnaný dojem z výsledku je dán především různou mírou vynalézavosti, s níž jednotliví filmaři přistoupili k původní látce. Za jednoznačný vrchol lze označit hned první část režírovanou Lukášem Kokešem. Ten na základě vyprávění o Tomáši Baťovi vytvořil působivý filmový esej o mechaničnosti současné lidské i strojové práce, založený na elegantním a působivém formálním nápadu: celý film je snímán kamerou, která se pohybuje stále stejně pomalým horizontálním pohybem, analogickým k posouvání výrobního pásu. Také povídka Petra Hátleho vychází z originálního nápadu. Autor rekonstruuje archivní rozhovor Lídy Baarové a Otakara Vávry, nahraný na sklonku Vávrova života. Inscenovaná rozmluva je mimořádně výmluvným dokumentem o obou eticky problematických osobnostech. Poměrně působivé je ještě pojetí Kláry Tasovské, která se k příběhu mladíka, jenž se v roce 2003 demonstrativně upálil, vztahuje skrze záběry míst, v nichž protagonista žil. Animovaný formát povídky Viery Čákanyové naopak vyznívá trochu samoúčelně, stejně jako pseudošvankmajerovské pasáže ozvlášťující jinak poměrně tradiční dokumentaristiku Rozálie Kohoutové. Pokus pětice autorů demytizovat moderní české dějiny je sice sympatický, nicméně přesvědčivý je jen místy.

Antonín Tesář

Věci a slova
 Galerie UM, Praha, 12. 9. – 6. 11. 2014

Jako součást čtyřletého grantu zaměřeného na výzkum národní a kulturní identity připravila trojice pedagožek Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze výstavu Věci a slova. Současně vychází stejnojmenná antologie textů. Projekt se věnuje českému uměleckému průmyslu, užitému umění a designu v období 1870 až 1970 a jeho teorii a kritice. V centru zájmu autorek Lady Hubatové-Vackové, Martiny Pachmanové a Pavly Pečinkové jsou na jedné straně hmotné artefakty (od cenných autorských kusů po nejobyčejnější předměty jako kuchyňské náčiní či pouťové obrázky), na straně druhé stojí diskursivní systém, který vnáší do předmětného světa jistý řád. Výstava a kniha jsou velmi úzce provázány, takže jejich paralelní recepci lze považovat za ideální. Právě srovnání knižní podoby výsledků výzkumu, který patně bude mít dlouhodobý dopad na studium teorie designu v našem prostředí, a výstavního výstupu ale odhaluje nezastupitelnou úlohu výstavy jako nástroje komunikace a edukace. Architektka výstavy, umělkyně Eva Koťátková, pojala instalaci na způsob vetešnictví, v němž na rozdíl od muzejních expozic předměty nejsou hierarchizovány a klasifikovány. Exponáty výstava přibližuje i díky nahrávkám zvuků charakterizujících jejich užívání. Projekt Věci a slova tak neukazuje pouze stylovou a technickou proměnu předmětného světa, ale i změny ve způsobu života, které tuto proměnu ovlivňují a jsou jí ovlivňovány.

Tereza Jindrová

Jaroslav Hašek
Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války
 CD, Radioservis 2013

Největší román české literatury je kromě poněkud zavádějících ilustrací Josefa Lady a bodrého ztvárnění Švejka Rudolfem Hrušínským spojený zejména s hlasem Jana Wericha, který ho na začátku osmdesátých let kompletně namluvil na 17 LP. Nyní se knihy chopil herec Oldřich Kaiser, který ve svém ztvárnění zúročuje dlouholeté zkušenosti z práce na zapadlém klenotu české kultury – nekonečném rozhlasovém seriálu Tluchořovi. Devět a půl hodiny čtení obsahuje pouze první díl Haškova románu. S dobrým vojákem se rozcházíme v okamžiku, kdy se má s „maršbafákem“ vydat z Prahy do Budějovic. Kaiserova interpretace je kongeniální, mnohdy se posluchač neubrání záchvatům smíchu (zvláště při pasážích s feldkurátem Katzem) a z celku tolik netrčí osoba vypravěče, jako tomu bylo u Werichovy verze. O Kaiserově širokém rejstříku hlasů a identit i citlivém a osobitém ztvárnění románu svědčí i cena za nejlepší jednohlasou audioknihu, již herec před nedávem za Švejka obdržel. Za zmínku stojí také, že jednolitě kapitoly jsou odděleny staropražskými odrhovačkami, v nichž Kaisera doprovází harmonikář Pepíček Čecil. Do hlavy se tak kromě klasických popěvků, které známe z knihy, dostane třeba i píseň, která se na audioknize váže k epizodě s civilním strážníkem Bretschneiderem, ale jejíž text je stále živý: „Pod našima okny běhají fízlové/ a do oken čuměj jako syslové./ Jářku, když jsi fízl/ to aby sis lízl/ mezi moje tváře obě růžové.“ Werich je mrtev, ať žije Kaiser!

Jan Gebrt

Martin Františák, Jarmila Glazarová
Vlčí jáma
 Divadlo v Dlouhé, Praha, premiéra 9. 9. 2014

Divadlo v Dlouhé nezačalo svou devatenáctou sezonu zrovna šťastně. Hostující režisér Martin Františák se dramatem Vlčí jáma podle románu Jarmily Glazarové pokusil navázat na svůj úspěšný Advent, dramatizaci díla stejné autorky. Základním problémem hry ovšem není „aplikovaný marxismus“ předlohy a její zaměření na ekonomické a sociální vztahy, které už dnes údajně neplatí, jak tvrdil v Lidových novinách Josef Chuchma. Potíž je v tom, že ze začátku se sice rychle vžíváme do tíživé atmosféry třicátých let a až fyzicky odporne psychiky ústřední postavy, bohaté paní domu, stejně rychle ale začneme přemýšlet o tom, proč se to po nás vlastně chce. Drama klade důraz na formální stránku a chybí jakákoli gradace – protagonistka je od první chvíle jednoduše hysterická mrcha, vedle níž ostatní postavy i herecké výkony jejich představitelů jen přežívají. Nejsilnější je nakonec asi scéna z úvodu, na níž by dvouhodinová hra šla úspěšně redukovat, protože říká vše, co se postupem času jen rozměľňuje: stárnoucí teta Klára (Helena Čermáková) během uvítacího monologu cpe sirotkovi Janě (Veronika Lazorčáková) pohostinně kusy bábovky, div že se chudinka neudusí. Pro takzvaného náročnéhó diváka je Františákova Vlčí jáma trochu málo a pro toho, kdo si do Divadla v Dlouhé zvykl chodit na současností políbené, ale přesto spíše oddechové kusy, je to zase poněkud „zu viel“, jak by se řeklo v lepší společnosti.

Marta Svobodová

HOVORY Z REZIDENCE
SCHLECHTFREUND

© MONSTRKABARET FREDA BRUNOLDA 2014

A2
ZVÍŘE
NIKDY

advojka.cz

eskalátor

Když 3. října minulého roku u břehů středomořského ostrůvku Lampedusa tragicky ztroskotala loď s africkými uprchlíky a zemřelo 366 lidí, starostka ostrova Giusi Nicolini se ve své bezmoci zeptala evropských politiků, jak velký má být lampeduský hřbitov, aby přijal všechna těla utonulých migrantů. Po roce by byla odpověď mrazivá: jen v posledních třech měsících zemřelo mezi jižním břehem Středozemního moře a pobřežím Itálie a Malty na dva a půl tisíce osob. Hlasy volající po otevření humanitárních koridorů, které zaznívaly po ztroskotání u Lampedusy, zůstaly nevyslyšeny. Podobně jako ve středověku, kdy musel obžalovaný dokázat svou nevinu zkouškou ohně, i dnes migranti prokazují svoji způsobilost žít v Evropě překonáním různých překážek: nejdřív je potřeba uniknout hrdlořežům ve službách náboženských fanatiků či státních tyranů, pak se nechat ilegálně a v nelidských podmínkách převézt na druhou stranu moře, a teprve pak projít sítím horlivých imigračních úředníků. Smrt je často nevyhnutelným výsledkem této hry, spoluorganizované evropskou migrační politikou.

J. Horňáček

Petr Nečas i Mirek Topolánek ještě jako premiéři s gustem opakovali, že reformy jsou

„nezbytné a nutné“. Češi si žili nad poměry. Nešetřili. Moc jedli a pili. Nechávali se vozit sanitkami do nemocnic. Nepracovali, a přesto neměli tu slušnost jít s celou rodinou na ulici. Raději neustále natahovali ruce a čekali, že jim sociální stát pomůže. Moudří modří ptáci však řekli rázně: „Dost! Šetřit se bude. Dluhy se musejí splatit.“ Důchodci tedy začali šetřit, dávky klesly na minimum, byl vztyčen druhý pilíř penzijního spoření, stouply všemožné poplatky – a dnes se ODS topí v dlužích. Petr Fiala vyzývá členy, aby přihodili nějakou tu zlatku a pomohli straně zpátky na vrchol. Strádá se „pro ODS, pro budoucnost“. Když každý něco přihodí, ODS se zmátoží a zase ukáže občanům, zač je toho loket. Solidaritou proti sociálnímu státu!

J. Gruber

Překračování hranic být i minimálního vkusu a prolamování limitů reklamního smogu se v předvolebním období a zvláště v jeho horké fázi stalo běžnou praxí. Letošní kampaně před komunálkami se vyznamenaly tím, že řada aspirantů svou kmotrovskou vizáž ani neskrývá. Příkladem je sebepropagace politické filiálky kdovíčeho, která se nazvala Pro Prahu, anebo práskačská procházka nočním Brnem, kterou se prezentuje boss tamních občanských demokratů František Vižďa. Jednomu politickému adjunktovi, shodou okolností také z ODS, se ale podařilo ostatní přece jen překonat. Igor Němec z Prahy 7 má rád hokej a především hokejovou Spartu. Hokej

a fanouškovství k naší kultuře prostě patří. Na billboardu se usmívá v klubové mikině, v ruce třímá spartskou helmu s chocholem. Za ním se skví heslo „Nikdy nic nevzdávám“ a ještě dále v pozadí se proti zapadajícímu slunci vypínají siluety vojáků ve vřavě bitvy u Thermopyl, z níž producenti filmu 300 udělali exemplární hnědobílou audiovizuální pohádku, která se u některých skupin dočkala značné obliby. Na co že to tedy Igor Němec apeluje ve svém symbolickém boji?

O. Buddeus

Typicky okurkovou kauzu vyrobila v Lidových novinách Jana Machalická. Nelíbí se jí, že město Plzeň muselo České televizi doplatit dvě stě tisíc korun za přímý přenos Prodané nevěsty, která se tu hrála u příležitosti otevření nového divadla. Herci a tvůrci se navíc vzdali práva na zvláštní honorář za toto vysílání. Bohužel asi jediný, kdo s tím má problém, je sama Machalická. Česká televize se brání, že přenos schválila, až když byl hotový rozpočet, a navíc i přes dotaci města zaplatila většinu nákladů. Jenže podle Machalické šlo o tak velkou kulturní událost, že s přenosem měla Česká televize počítat předem. Jistě, otevření nového divadla určité událostí je, nicméně by se našly i významnější kulturní události, které by Česká televize mohla přenášet nebo aspoň pustit ze záznamu. To, že si Plzeň připlatila za přímý přenos, bych chápala spíš jako docela účelné vynaložení městských peněz na vlastní propagaci. A možná i jako malé alibi,

že si Plzeň titul Evropské hlavní město kultury roku 2015 přece jen zaslouží.

T. Zubatá

Stream.cz chce z nedávného konfliktu v Pásmu Gazy vytrískat, co se dá. A protože jsme posledním ostrůvkem Evropy, který ještě stále stojí za ultranacionalistickým vedením premiéra Benjamina Netanjahua, může nová reality show s názvem Operace Izrael počítat s vysokou sledovaností. O co v ní jde? Diváci sledují upocená těla učedníků a učednic izraelského bojového sportu krav maga během náročného castingu. Dva vybraní šťastlivci a jedna šťastlivkyňe nakonec podstoupí nejtvrdší výcvik pod patronátem IDF přímo ve Svaté zemi. „Nejdrsnější reality show v ČR“ se natáčela právě ve chvíli, kdy izraelsko-palestinský konflikt vrcholil. Tuto reality show – tak drsnou, že se o tom producentům Streamu ani nesnilo – se bohužel českým kamerám nasnímat nepodařilo. V tomto survivalu novodobých dějin zemřelo tisíc pět set palestinských civilistů, z toho přibližně pět set dětí. Pro příště bych tedy doporučil podívat se k sousedům a raději přivést nějaké skutečně autentické pokoukáníčko. Ještě lepší by bylo, kdyby se tvůrci vydali jižněji a zahájili Operaci Sýrie. Vyzkoušet si umění krav magy na Asadových bombardérech či těžce ozbrojených islamistických radikálech by mohlo účastníkům i televiznímu štábu prospět.

J. Chlupáč